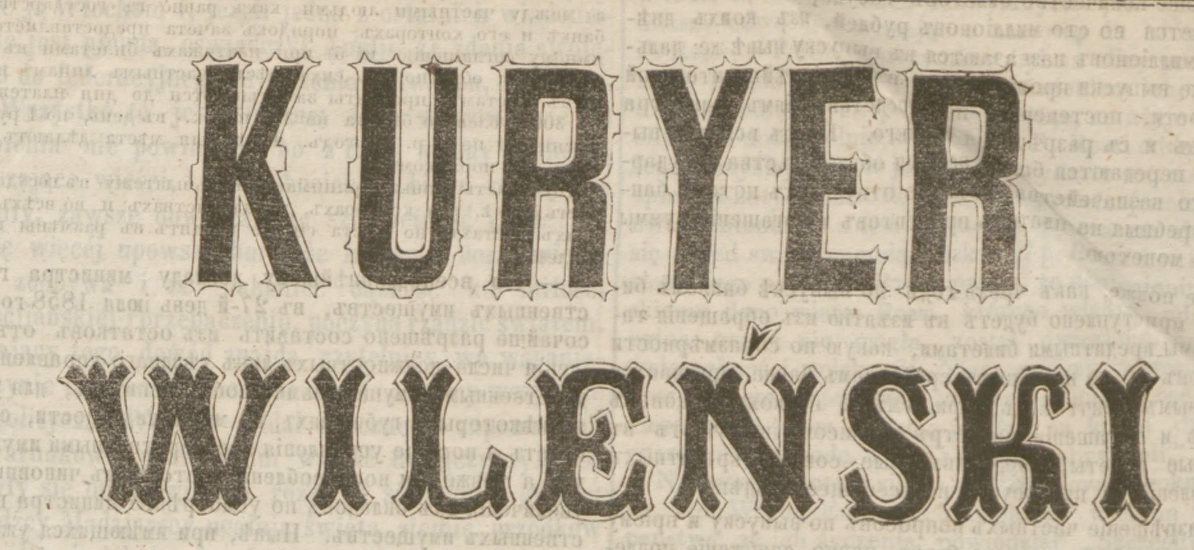
№ 2. ПЯТНИЦА, 6 ЯНВАРЯ. 1861. PIĄTEK, 6 STYCZNIA. Nr. 2.

ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ

ОФФИЦІАЛЬНАЯ ГАЗЕТА. GAZETA URZĘDOWA.

„ВИЛЕНСКІЙ ВѢСТНИКЪ“ выходитъ по ВТОРНИКАМЪ и ПЯТНИЦАМЪ.

УСЛОВІЯ ПОДПИСКИ:

Цѣна за годъ	10 р.
„ „ съ пересылкою	12 „
„ за полъ года	5 „
„ „ съ пересылкою	6 „
„ на четверть года	2 „ 50 к.
„ „ съ пересылкою	3 „
„ за 1 мѣсяцъ	1 „

За объявленія плотится за строку 17 к. сер.

Контора редакціи въ Вильнѣ, на Дворцовой улицѣ, въ Гимназіальномъ домѣ.

„KURYER WILEŃSKI“ wychodzi co WTOREK i PIĄTEK.

WARUNKI PRZEDPŁATY.

Cena roczna	rs. 10
„ „ z przesyłką	„ 12
„ półroczna	„ 5
„ „ z przesyłką	„ 6
„ kwartalna	„ 2 k. 50.
„ „ z przesyłką	„ 3
„ miesięczna	„ 1

Za ogłoszenia płaci się za każdy wiersz druku po kop. 17.

Bióro redakcji w Wilnie, przy ulicy Biskupiéj (Dworcowéj), w murach po-uniwersyteckich.

ВНУТРЕННІЯ ИЗВѢСТІЯ.

Ст.-Петербургъ, 31 декабря.

— Высочайшимъ приказомъ, по министерству иностранныхъ дѣлъ, 7 декабря 1860 г., чрезвычайный посланникъ и полномочный министръ при великобританскомъ дворѣ, дѣйст. тайн. сов. баронъ Брунновъ — назначенъ чрезвычайнымъ и полномочнымъ посломъ при ея величествѣ королевѣ соединенныхъ королевствъ Великобританіи и Ирландіи.

— Указомъ правительствующаго сената, 28 ноября, произведены за выслугу лѣтъ: по вѣдомству министерства юстиціи—въ коллежскіе совѣтники—Волынскій губернскій прокуроръ надворный совѣтникъ Николай Ланге; въ титулярные совѣтники—членъ попечительнаго совѣта заведеній общественнаго призрѣнія въ г. Вильнѣ, коллежскій секретарь графъ Иванъ Тышкевичъ; по вѣдомству министерства народнаго просвѣщенія—въ коллежскіе совѣтники—экстраординарный профессоръ ИМПЕРАТОРСКАГО университета св. Владиміра, надворный совѣтникъ Иванъ Рахманиновъ; по вѣдомству главнаго управленія путей сообщенія и публичныхъ зданій—въ коллежскіе совѣтники — управляющій должность Кіевскаго губернскаго архитектора, надворный совѣтникъ Михаилъ Иконниковъ; въ коллежскіе ассесоры—титулярные совѣтники: депутатъ отъ дворянства въ строительномъ отдѣленіи Кіевскаго губернскаго управленія Доминикъ Добровольскій; и архитекторъ для производства работъ Ковенской губернской строительной и дорожной коммиссіи Константинъ Ляхъ-Невинскій; по духовно-учебному вѣдомству православнаго исповѣданія—въ коллежскіе совѣтники—врачъ и преподователь медицины въ Волынской семинаріи, надворный совѣтникъ Александръ Нѣмекша; въ надворные совѣтники—инспекторъ и учитель Кіево-Подольскаго духовнаго училища, коллежскій ассесоръ Иванъ Гаевскій; по Виленскому учебному округу—въ коллежскіе совѣтники—надворные совѣтники: старшіе учители гимназіи: Виленской Ѳома Павловичъ, Минской Карлъ Барщевскій, Свенцянской Ѳедоръ Клевенскій, Димитрій Каширинъ и Иванъ Мену; въ надворные совѣтники—коллежскіе ассесоры: старшіе учители гимназій: КовенскойУрбанъ Стецевичъ и Свенцянской Станиславъ Коташевичъ; въ коллежскіе ассесоры—титулярные совѣтники: учители гимназій: Виленской губернской Осипъ Веригo и Новогрудской (младшій) Александръ Лярівіеръ; въ титулярные совѣтники—старшій учитель Новогрудской гимназіи Никаноръ Савельевъ, коллежскіе секретари: учители гимназій: Гродненской (старшій) Яковъ Балвановичъ, Мозырской Феликсъ Политовскій, и бывшій учитель Виленской гимназіи Константинъ Пальчевскій; въ коллежскіе секретари—бухгалтеръ Виленской дирекціи училищъ, губернскій секретарь Владиславъ Чеховичъ; въ коллежскіе регистраторы — домашній утитель вѣдомства Гродненской дирекціи училищъ Иванъ Грушевскій; по Кіевскому учебному округу—въ коллежскіе совѣтники—старшій учитель 2-й Кіевской гимназіи, надворный совѣтникъ Иванъ Хильчевскій; въ надворные совѣтники—коллежскіе ассесоры: старшіе учители гимназіи: 2-й Кіевской Александръ Тулубъ, Немировской Діонисій Подпружниковъ; младшіе: Полтавской Казиміръ Ковальскій и Нѣжинской Николай Манцовъ, въ коллежскіе ассесоры—титулярные совѣтники: секретарь библіотеки ИМПЕРАТОРСКАГО университета св. Владиміра Іеронимъ Каменскій, младшій учитель Житомирскаго раввинскаго училища Михаилъ Чеплѣвскій; учители уѣздныхъ училищъ: Кіевскаго Родіонъ Роминскій, Черниговскаго Василій Калина, Городницкаго Степанъ Гуща и Зеньковскаго Козьма Варадиновъ. Произведены въ отставку: по вѣдомству Ковенскаго приказа общественнаго призрѣнія: въ надворные совѣтники—бывшій попечитель Россіенской городской больницы, коллежскій ассесоръ Людвикъ Гринцевичъ.

Въ N. 102-мъ сенатскихъ вѣдомостей, 20 декабря, обнародованы слѣдующіе Высочайшіе указы и повелѣнія:

Высочайшій именной указъ правительствующему сенату, 16 декабря.

Указомъ 10-го января 1855 года, при разрѣшеніи выпуска государственныхъ кредитныхъ билетовъ на покрытіе расходовъ послѣдней войны, объявлено было, что, не далѣе какъ чрезъ три года по заключеніи мира, приступлено будетъ къ постепенному ихъ изъятію изъ обращенія, и во исполненіе сего въ апрѣлѣ 1858 года, сожжено кредитныхъ билетовъ на 60 мил. рублей. Предпринятое затѣмъ преобразованіе всей нашей системы банковыхъ установленій, при постоянномъ усиленномъ востребованіи капиталовъ, имъ ввѣренныхъ, вызвало огромные со стороны правительства платежи и не только лишило оное возможности уменьшить сумму выпущенныхъ въ обращеніе кредитныхъ билетовъ, но поставило его въ необходимость разрѣшить новые выпуски, для подкрѣпленія кассъ банковъ. При всемъ томъ, государственный банкъ, въ которомъ сосредоточены вклады по всѣмъ прежнимъ кредитнымъ установленіямъ, истощаемый постояннымъ востребованіемъ вложенныхъ въ оные капиталовъ, лишается чрезъ то средствъ доставлять промышленности и торговлѣ ожидаемое отъ него пособіе. Посему, дабы съ одной стороны увеличить денежные его способы, а съ другой доставить соединенной съ государственнымъ банкомъ экспедиціи кредитныхъ билетовъ возможность къ постепенному изъятію изъ обращенія излишка государственныхъ кредитныхъ билетовъ, Мы признали за благо принять слѣдующія мѣры:

1) Государственному банку предоставляется выпускать отъ своего имени особые билеты, не ниже 300 р. каждый, съ платежемъ по онымъ по четыре процента звонкою монетою.

2) Билеты сіи погашаются постепенно, посредствомъ тиража, то есть по жребію, въ теченіе 41 года, считая со дня выпуска самыхъ билетовъ и отдѣляя на сей конецъ по одному проценту въ годъ.

Платежъ капитала за вынутые по тиражу билеты производится также звонкою монетою.

4) Билеты государственнаго банка принимаются въ казенныхъ мѣстахъ въ платежи наравнѣ съ билетами госу-

WIADOMOŚCI KRAJOWE.

St.-Petersburg 31 grudnia.

— Przez Najwyzszy rozkaz dzienny, w wydziale ministerstwa spraw zagranicznych, 7-go grudnia 1860 roku, poseł nadzwyczajny i minister pełnomocny przy dworze Wielkiéj Brytanji, rzeczywisty radca tajny baron Brunnow, mianowany został posłem nadzwyczajnym i pełnomocnym przy Najjaśniejszéj Królowéj połączonych królestw Wielkiéj Brytanji i Irlandji.

— Przez ukaz rządzącego senatu, 28 listopada, za wysługę lat zostali mianowani: w wydziale ministerstwa sprawiedliwości—radcą kollegjalnym—Wołyński prokuror gubernjalny, radca dworu Mikołaj Lange; w wydziale ministerstwa spraw wewnętrznych — radcą honorowym—członek rady opiekuńczéj zakładów opatrzenia powszechnego w m. Wilnie, sekretarz kollegjalny hrabia Jan Tyszkiewicz; w wydziale ministerstwa oświecenia narodowego — radcą kollegjalnym—professor nadzwyczajny CESARSKIEGO uniwersytetu św. Włodzimierza, radca dworu Jan Rachmaninow; w wydziale głównego zarządu dróg kommunikacyjnych i budowli publicznych—radcą kollegjalnym — pełniący obowiązek Kijowskiego budowniczego gubernjalnego, radca dworu Michał Ikonników; assesorami kollegjalnymi — radcy honorowi: deputat szlachty w wydziale budowniczym Kijowskiego zarządu gubernjalnego Dominik Dobrowolski i budowniczy robot Kowieńskiéj gubernjalnéj kommissji budowniczéj i drogowéj Konstanty Lach-Newiński; w duchowno-szkolnym wydziale wyznania prawosławnego — radcą kollegjalnym—medyk i nauczyciel medycyny w Seminarjum Wołyńskiém, radca dworu Aleksander Niemeksza; radcą dworu — inspektor i nauczyciel Kijowsko-Podolskiéj szkoły duchownéj, assesor kollegjalny Jan Gajewski; w Wileńskim okręgu naukowym — radcami kollegjalnymi — radcy dworu, starsi nauczyciele gimnazjów: Wileńskiego—Tomasz Pawłowicz, Mińskiego—Karol Barszczewski, Święciańskiego—Teodor Klewański, Dymitr Kaszyryn i Jan Menu; radcami dworu — assesorowie kollegjalni, starsi nauczyciele gimnazjów: Kowieńskiego— Urban Stecewicz i Święciańskiego—Stanisław Kotaszewicz; assesorami kollegjalnymi—radcy honorowi, nauczyciele gimnazjów: Wileńskiego gubernjalnego—Józef Woryho i Nowogródzkiego—(młódszy) Aleksander Lariwier; radcami honorowymi—starszy nauczyciel gimnazjum Nowogródzkiego Nikanor Saweljew, sekretarze kollegjalni: nauczyciele gimnazjów: Grodzieńskiego—(starszy) Jakób Bałwanowicz, Mozyrskiego—Feliks Politowski i były nauczyciel gimnazjum Konstanty Palczewski; sekretarzem kollegjalnym—buchhalter Wileńskiéj dyrekcji szkół, sekretarz gubernjalny Władysław Czechowicz; regestratorem kollegjalnym—nauczyciel domowy wydziału Grodzieńskiéj dyrekcji szkół Jan Gruszewski; w Kijowskim okręgu naukowym — radcą kollegjalnym—starszy nauczyciel 2-go gimnazjum Kijowskiego, radca dworu Jan Chilczewski; radcami dworu—assesorowie kollegjalni: starsi nauczyciele gimnazjów: 2-go Kijowskiego—Aleksander Tułub, Niemirowskiego—Djonizy Podprużników, młodsi: Połtawskiego—Kazimierz Kowalski i Nieżyńskiego—Mikołaj Mańców; assesorami kollegjalnymi radcy honorowi: sekretarz bibljoteki CESARSKIEGO uniwersytetu św. Włodzimierza Heronim Kamieński, młodszy nauczyciel Żytomierskiéj szkoły rabinów Michał Czepielewski, nauczyciel szkół powiatowych: Kijowskiéj — Rodjon Romiński, Czernihowskiéj—Bazyli Kalina, Horodnickiej—Stefan Huszcza i Zieńkowskiéj—Koźma Waradynów. Do dymissji został mianowany, w wydziale Kowieńskiego urzędu powszechnego opatrzenia, radcą dworu—były kurator Rossieńskiego szpitala miejskiego, assesor kollegjalny Ludwik Hryncewicz.

— W N. 102 Gazety Senackiéj, z dnia 20 grudnia, obwieszczone są następujące Najwyższe ukazy i rozkazy:

Najwyższy ukaz imienny do rządzącego senatu, pod dniem 16-m grudnia:

Przez ukaz pod dniem 10 stycznia 1855 roku, przy pozwoleniu puszczenia w obieg kredytowych biletów państwa na zaspokojenie rozchodów wojny ostatniéj, obwieszczono było, że nie daléj jak we trzy lata po zawarciu pokoju, przystąpiono będzie ku stopniowemu wycofaniu ich z obiegu, i w skutek tego w kwietniu 1858 roku, spalono biletów kredytowych na 60 miljonów rubli. Przedsięwzięte następnie zreformowanie całego Naszego systematu urządzeń bankowych, przy ciągłém powiększoném potrzebowaniu napowrót powierzonych im kapitałów, wywołało ogromne ze strony rządu wypłaty i nietylko pozbawiło go możności zmniejszenia summy puszczonych w obieg biletów kredytowych, lecz postawiło go jeszcze w konieczności uchwalenia nowych wypuszczeń w obieg, dla zasilenia kass bankowych. Mimo to wszystko, bank państwa, w którym obecnie są ześrodkowane lokaty wszystkich uprzednich urządzeń kredytowych, wycieńczony przez ciągłe wycofywanie napowrót złożonych tam kapitałów, traci tym sposobem możność udzielania przemysłowi i handlowi oczekiwanéj odeń pomocy. Przeto, dla powiększenia z jednéj strony pieniężnych jego zasobów, z drugiéj zaś iżby połączonéj z bankiem państwa ekspedycji biletów kredytowych dać możność ku stopniowemu cofaniu z obiegu zbytecznéj ilości kredytowych biletów państwa, uznaliśmy za dobre przedsięwziąć środki następujące:

1) Bankowi państwa pozwala się wypuszczać od siebie bilety osóbne, wartości nie niższéj nad 300 rubli każdy, z płaceniem za nie po cztery procenta monetą brzęczącą.

2) Bilety te umarzają się stopniowo, za pomocą ciągnienia w loterji, to jest przez losowanie, w ciągu 41 roku, licząc od dnia wypuszczenia w obieg samych biletów i oddzielając na ten cel po jednym procencie na rok.

3) Wypłata kapitału za wylosowane bilety, uskutecznia się również monetą brzęczącą.

4) Bilety banku państwa przyjmują się w urzędach skarbowych do rozpłat zarówno z biletami podskarbstwa

Изъ забытаго Портфейля.

IV. БѢГЛЕЦЫ.

Отрывочныя сцены.

II. Искушеніе.

Вечерѣло: осенне солнце давно уже скрылось, за густыми оловянными облаками, цѣлая окрестность имѣла физіономію какого то тупаго унынія—По почтовой дорогѣ тащилась жидовская брика какъ Ноевъковчегъ, длинная, вся натянутая полотномъ, въ которомъ какъ клапалы безопасности, прорѣзаны были въ различныхъ мѣстахъ отверствія, безъ сомнѣнія ради удобства или прихоти пассажировъ.

Каждому, кто только путешествовалъ по царству Польскому и литовскимъ губерніямъ, не разъ случалось видѣть эти диллижансы домашняго изобрѣтенія. Владѣлецъ такой брики, какой нибудь Шліома или Іосель, обыкновенно ѣздитъ въ задъ и впередъ по одной и той же дорогѣ соединяющей два города, набирая пассажировъ, за цѣны, какія удалось получить.

Подобная брика, остановилась передъ заѣзжимъ дворомъ, жидъ ни мало не заботясь о своихъ пассажирахъ преспокойно слезъ съ козелъ и пошелъ ухаживать за лошадьми, а между тѣмъ изъ ковчега начали какъ кто могъ, выходить на волю его временные обитатели.

Первою фигурою былъ молодой человѣкъ съ красивымъ, но безхарактернымъ лицомъ, онъ торопливо оглядывался во всѣ стороны, какъ будтобы боялся погони; вслѣдъ за нимъ показалась плотная фигура пожилаго человѣка, поросшая бакенбардами, съ хитрымъ и умиленнымъ выраженіемъ лица; съ претенсіональною изысканностію въ одеждѣ; всѣ пальцы его унизаны были перстнями осыпанными камнями; тяжелая цѣпочка съ массивными брелоками болталась на животѣ.—Видно было по всему купца, только ужъ никакъ не славянина. Онъ поторопился взятъ изъ чьихъ то рукъ мелькавшихъ въ повозкѣ, тяжелый сак-вояжъ, свѣсилъ мимоходомъ въ рукахъ и потомъ предложилъ другую руку съ нѣсколько лакейскою вѣжливостью особѣ, оставшейся въ брикѣ. Показалась женщина, видная, красивая, съ бѣлымъ привлекательнымъ лицомъ. Старикъ впился глазами въ ея полную, стройную ножку, которая, опираясь на подножку, обнажилась до колѣна благодаря неудобствамъ безобразной еврейской фуры. Глаза старика наполнились маслянистой влагой и отсвѣчивались то волчьей натурой, то старческимъ вождѣленіемъ.

Нельзя конечно было ожидать, чтобы еврейская фура разрѣшилась отъ своего бремени столь малымъ количествомъ законныхъ новорожденныхъ: незаконныхъ тотчасъ же соскочившихъ съ передка и задка, мы не считаемъ. Послѣднимъ явленіемъ оказался сначала зѣвнувшій полнолицый юнкеръ, съ едва опушавшимися щеками и съ огромнымъ вязанымъ пестрымъ шарфомъ на шеѣ. Еще разъ потянувшись задумчиво, онъ сразу озадачилъ хлопотавшаго около клячь фурмана:

— Эй ты, животина, жидовская морда! Не видишъ, что изъ твоего ковчега можно только вылетѣть!

Фурманъ, уважающій въ своей будѣ больше по плотности существеннаго, чѣмъ по табели о рангахъ, угрюмо бормоча, подошелъ не торопясь къ отверстію экипажа и подставилъ плечо. Выхожденіе юнкера, въ видѣ Ноева врана изъ ковчега, совершилось затѣмъ съ желаннымъ благополучіемъ.

Между тѣмъ молодой человѣкъ, выскочившій первый суетливо бѣгалъ отъ дверей дома къ хозяину и обратно, по видимому хлопача объ ночлегѣ.

— „Вы напрасно, пане Яне, безпокоитесь! проговорилъ вкрадчиво старикъ. Предоставьте мнѣ прозу и неразлучныя съ нею хлопоты, вы люди молодые, недавно семейные: гдѣ вамъ знать всѣ тонкости. Я вотъ тертый старый калачъ: много на своемъ вѣку возился. Вотъ и у князя какъ былъ управляющимъ, такъ всѣмъ завѣдывалъ.

Молодой человѣкъ сдѣлалъ движенье.

— Эхъ, вы, молодость! перебилъ опять старикъ съ подкрашенными баками, говорю, успокойтесь, хлопочите за пани Ганной.—Ей ты, хозяинъ, Жидъ чернобородый, сюда маршъ.

Еврей подбѣжалъ, извиваясь съ шапкой въ одной рукѣ. Плутъ, какъ магнитная стрѣлка, угадывающая сѣверъ, прозрѣлъ почтенную толщину существеннаго въ новомъ человѣкѣ. Начался разговоръ на жидовскомъ языкѣ—затѣмъ легкій споръ, потомъ все уладилось. Хозяинъ побѣжалъ впередъ вмѣстѣ съ факторомъ.

— Пойдемте, квартира готова! проговорилъ старикъ, обращаясь къ молодому человѣку и хорошенькой спутницѣ. Тѣ пошли. Юнкеръ тоже отправился въ свой номеръ искоса посматривая на изчезающій профиль красивой женщины.—„Что дѣлать.! всѣхъ крѣпостей незавоюешъ!“—вѣроятно думалъ онъ, въ пылу своихъ тактическихъ плановъ—и успокоенный ретировался отъ добычи взятой изъ подъ носу.

Занятый номеръ заключался изъ двухъ комнатъ. Въ угольной размѣстились супруги; въ первой старикъ купецъ сразу обозначилъ актъ своего вступленія во владѣніе, сложивъ подушку, а подъ нее сак-вояжъ въ углу, на широкомъ кожаномъ диванѣ. Видно было что человѣкъ бывалый.

Скоро явился самоваръ, хлѣбъ съ масломъ, дымящаяся яичница; старикъ досталъ кусокъ холодной телятины.—Спутники усѣлись. Молодой человѣкъ кажется совершенно уничтожился. Тревожное пугливое чувство скользило въ каждомъ его движеньи; въ немъ ничего неизобличало ни молодаго путешествующаго супруга, владѣющаго красивой женой, ни человѣка, который ѣдетъ съ заранѣ опредѣленной цѣлью и потому спокоенъ и независимъ. Молодая женщина тоже то краснѣла, то бросала изъ подлобья тревожный взглядъ на своего спутника. Что-то тоже камнемъ лежало и на ея сердцѣ. Только старый купецъ былъ веселъ, смѣялся надъ юнкеромъ, котораго онъ подчивалъ сигарами и, заставивъ быть благодарнымъ, укротилъ тѣмъ его завоевательныя порывы на чужую собственность, въ тоже время старый волокита волчьимъ, маслянымъ взглядомъ преслѣдовалъ каждое движенье молодой женщины. Черныя на выкатѣ глаза упорно переходили отъ смущеннаго красиваго лица и скользили по пышному бюсту. Бываютъ минуты, когда въ такомъ положеніи молодой человѣкъ дѣлается смѣшонъ; старый волокита, у котораго не страсть, но только чувственное вождѣленіе зажигаетъ глаза, просто гадокъ. Старикъ говорилъ исковерканнымъ языкомъ, не то по польски, не то по русски. Спутники отвѣчали по польски.

— „Вотъ мы и размѣстились, какъ Богъ привелъ. Комнатка, для васъ, скажу преудобная: воркуйте, мои голубочки!... Эта комнатка для меня: не разстаюсь я съ вами, полюбилъ васъ, что дѣлать.—Пане Яне, пожалу-

дарственнаго казначейства, пользуясь и всѣми прочими преимуществами сихъ послѣднихъ.

5) Общее количество билетовъ государственнаго банка опредѣляется во сто милліоновъ рублей, изъ коихъ двѣнадцать милліоновъ назначаются къ выпуску нынѣ же; дальнѣйшіе же выпуски производятся въ мѣру дѣйствительной потребности, постепенно, по представленіямъ министра финансовъ и съ разрѣшенія Нашего. Предъ всякимъ выпускомъ передаются банку особыя обязательства государственнаго казначейства, которое отпускаетъ потомъ банку и потребныя на платежъ процентовъ и погашеніе суммы звонкою монетою.

6) Не позже, какъ чрезъ годъ по выпускѣ банкомъ билетовъ, приступлено будетъ къ изъятію изъ обращенія такой суммы кредитныхъ билетами, какую по соразмѣрности выпусковъ и наличнымъ средствамъ банка признается возможнымъ уничтожить, при чемъ о всякомъ таковомъ выпускѣ и погашеніи министръ финансовъ включаетъ въ ежегодные отчеты, представляемые совѣту кредитныхъ установленій, и публикуетъ во всеобщее свѣдѣніе.

7) Разрѣшеніе частныхъ вопросовъ по выпуску и пріему билетовъ государственнаго банка, равно снабженіе подлежащихъ мѣстъ потребными правилами и инструкціями, предоставляется министру финансовъ.

Препровождая въ правительствующій сенатъ утвержденное Нами положеніе о билетахъ государственнаго банка, повелѣваемъ: къ приведенію онаго въ исполненіе сдѣлать надлежащее распоряженіе.

Приложенное притомъ высочайше утвержденное положеніе о билетахъ государственнаго банка слѣдующаго содержанія:

1) Государственнымъ банкомъ выпускаются отъ его имени особые, обезпеченные государственнымъ казначействомъ билеты на предъявителя, достоинствомъ не ниже трехъ сотъ рублей каждый, срокомъ на 41 годъ. Достоинство каждаго билета обозначается на самомъ билетѣ, по утвержденной для нихъ формѣ.

2) Дальнѣйшіе выпуски производятся постепенно, по представленіямъ министра финансовъ, съ высочайшаго разрѣшенія.

3) Проценты по билетамъ, по четыре на сто, государственный банкъ уплачиваетъ звонкою монетою.

4) На погашеніе билетовъ отдѣляется ежегодно въ теченіе 41 года, считая со дня ихъ выпуска, одинъ процентъ (пятый) съ суммы выпущенныхъ билетовъ; самое же погашеніе производится посредствомъ тиража, т. е. по жребію.

5) Платежъ по вышедшимъ въ тиражъ билетамъ производится звонкою монетою.

6) Теченіе процентовъ по билетамъ начинается со дня выпуска и срокъ сей означается на самомъ билетѣ.

7) Платежъ процентовъ предъявителямъ билетовъ производится въ государственномъ банкѣ и его конторахъ, по предъявленіи купоновъ, отрѣзываемыхъ отъ билетовъ, по порядку слѣдованія годовъ, на нихъ означенныхъ.

8) Билеты государственнаго банка выдаются и принимаются казною во всѣхъ платежахъ, наравнѣ съ билетами государственнаго казначейства.

9) Зачеты процентовъ производятся слѣдующимъ образомъ: а) между частными людьми, какъ равно въ государственномъ банкѣ и его конторахъ, порядокъ зачета предоставляется взаимному соглашенію и б) при платежахъ билетами въ казначейства и обратно изъ сихъ мѣстъ частнымъ лицамъ и казеннымъ мѣстамъ, проценты зачитываются до дня платежа, или съ 300-рублеваго билета по 3 и пол. к. въ день, по 1 рублю въ мѣсяцъ и по 12 р. въ годъ. Казенныя мѣста дѣлаютъ зачеты тѣмъ же порядкомъ.

10) Билеты банка принимаются къ платежу въ государственномъ банкѣ, его конторахъ, казначействахъ и во всѣхъ казенныхъ мѣстахъ; но мѣста сіи не входятъ въ размѣны по симъ билетамъ.

— По всеподданнѣйшему докладу министра государственныхъ имуществъ, въ 27-й день іюля 1858 года, высочайше разрѣшено составить изъ остатковъ отъ уменьшенія числа должностныхъ лицъ уѣзднаго управленія государственными имуществами особый капиталъ, для усиленія въ нѣкоторыхъ губерніяхъ, по мѣрѣ надобности, средствъ палатъ и вообще управленія государственными имуществами, а также для воспособленія достойнымъ чиновникамъ и увеличенія ихъ окладовъ по усмотрѣнію министра государственныхъ имуществъ. Нынѣ, при имѣющихся уже въ виду значительныхъ сбереженіяхъ отъ ограниченія въ составѣ волостныхъ и сельскихъ управленій, признавая возможнымъ, безъ усиленія текущихъ сборовъ, неотложно приступить къ улучшенію положенія служащихъ по вѣдомству государственныхъ имуществъ, для доставленія наиболѣе стѣсненнымъ въ средствахъ чиновникамъ существеннаго воспособленія, министръ государственныхъ имуществъ всеподданнѣйше ходатайствовалъ объ увеличеніи съ 1 января 1861 года окладовъ содержанія чинамъ палатъ государственныхъ имуществъ, согласно составленнымъ въ министерствѣ двумъ расписаніямъ; на что, въ 19-й день сентября сего года, и послѣдовало высочайшее ЕГО ИМПЕРАТОРСКАГО ВЕЛИЧЕСТВА соизволеніе.

———

СПИСОКЪ

лицамъ, получившимъ на основаніи Всемилостивѣйшаго манифеста 1856 года и особыхъ Высочайшихъ повелѣній, съ 23 августа по 31 декабря 1860 г., дозволеніе возвратиться изъ за-границы на родину, въ край, Высочайше ввѣренный управленію Виленскаго военнаго, Гродненскаго и Ковенскаго генералъ-губернатора.

Выходцы: 355, Августъ Хомскій, уроженецъ Виленской губ.; 356, Діонисій Киселевскій, урож. Гродненской губ.; 357, Маврикій Гоштовтъ, урож. Ковенской губ.; 358, Каетанъ Свѣховскій, тоже; 359, Михаилъ Матысевичъ, уроженецъ Гродненской губерніи.

państwa, używając też wszystkich innych prerogatyw tych ostatnich.

5) Ogólna ilość biletów banku państwa naznacza się na sto miljonów rubli, z których dwanaście miljonów mają być obecnie w obieg puszczone; dalsze zaś puszczanie w obieg uskutecznia się w miarę potrzeby rzeczywistéj, stopniowo, w skutek przełożeń ministra skarbu i za Naszém pozwoleniem. Przed każdém puszczeniem w obieg bankowi wydają się osóbne obligacje podskarbstwa państwa, które następnie wydaje bankowi potrzebne na opłatę procentów i umorzenie kapitału summy w monecie brzęczącéj.

6) Nie późniéj jak w rok po puszczeniu przez bank w obieg biletów, przystąpiono będzie do wycofania z obiegu takiéj summy w biletach kredytowych, jaka stosownie do wypuszczenia w obieg i do gotowych zasobów banku uzna się za możebną do unikczemnienia, przyczém o każdém takiém puszczeniu w obieg i umorzeniu, minister skarbu włącza do corocznych sprawozdań, składanych radzie urządzeń kredytowych, i podaje do powszechnéj wiadomości.

7) Rozstrzyganie częściowych zagadnień co do puszczenia w obieg i przyjmowania biletów banku państwa, równie też zaopatrzenie urzędów właściwych w potrzebne przepisy i instrukcje, zostawuje się ministrowi skarbu.

Przesyłając do rządzącego senatu utwierdzoną przez Nas ustawę o biletach banku państwa, rozkazujemy: ku wypełnieniu jéj uczynić należyte rozporządzenie.

Załączona przytém Najwyżéj utwierdzona ustawa o biletach banku państwa, jest brzmienia następującego:

1) Bank państwa wypuszcza na swe imie osóbne, przez podskarbstwo państwa zabezpieczone bilety na okaziciela, ceny nie mniejszéj nad 400 rubli każdy, na termin 41-noroczny. Walor każdego biletu oznacza się na samym bilecie, według formy dla nich utwierdzonéj.

2) Dalsze wypuszczania w obieg uskuteczniają się stopniowo, na przełożenia ministra skarbu, z Najwyższego pozwolenia.

3) Procenta za bilety, po cztery od sta, bank państwa wypłaca monetą brzęczącą.

4) Na umorzenie biletów oddziela się co rok w ciągu 41-go roku, licząc od daty puszczenia ich w obieg, jeden procent (piąty) od summy puszczonych w obieg biletów; samo zaś umorzenie odbywa się przez losowanie.

5) Wypłata biletów wylosowanych, uskutecznia się również monetą brzęczącą.

6) Procenta z rzeczy tych biletów liczą się od daty puszczenia w obieg i termin ten oznacza się na samym bilecie.

7) Wypłata procentów okazicielom biletów uskutecznia się w banku państwa i jego kantorach, za okazaniem kuponów, odstrzygających się od biletów, podług kolei lat na nich oznaczonych.

8) Bilety banku państwa, skarb wydaje i przyjmuje we wszystkich wypłatach, zarówno z biletami podskarbstwa państwa.

9) Procenty zaliczają się w sposób następujący: a) pomiędzy osobami prywatnemi, jak również w banku państwa i jego kantorach sposób zaliczenia, zostawuje się do zobopólnéj ugody, i b) przy płaceniu biletami do kass i nawzajem z miejsc tych osobom prywatnym i urzędom skarbowym, procenta policzają się po dzień opłaty, to jest od biletu 300-rublowego, licząc po 3 i pół kop. w dzień, po 1 rublu na miesiąc i po 12 rubli na rok. Urzęda skarbowe tymże zaliczają sposobem.

10) Bilety banku przyjmują się przy rozpłatach w banku państwa; w jego kantorach, w kassach i we wszystkich urzędach skarbowych, atoli te urzęda nie wdają się w rozmienianie tych biletów.

— W skutek najpoddanniejszego przełożenia ministra dóbr państwa, z d. 27 lipca 1858 r., Najwyżéj pozwolono z pozostałości, jakie się okazały z powodu zmniejszenia liczby urzędników powiatowego zarządu dóbr państwa, złożyć kapitał osóbny dla pomnożenia w niektórych gubernjach, w miarę potrzeby, zasobów izb i w ogólności zarządu dóbr państwa, oraz na udzielanie wsparcia godnym urzędnikom i dla powiększenia ich gaży według uwagi ministra dóbr państwa. Obecnie, mając już na widoku znaczne oszczędności z powodu ograniczenia składu zarządów włościańskich i gminowych, i uznając zatém, nie uciekając się do powiększenia istniejących poborów, możność niezwłócznie przystąpić ku ulepszeniu położenia służących w wydziale dóbr państwa, dla udzielenia mającym najbardziéj ograniczone środki urzędnikom istotnéj pomocy, minister dóbr państwa najpoddaniéj starał się o powiększenie od 1-go stycznia 1861 roku płacy służącym w izbach dóbr państwa, podług dwóch list w ministerstwie ułożonych; na co też 19-go września 1860 r. nastało Najwyższe JEGO CESARSKIEJ MOŚCI zezwolenie.

———

LISTA

osób, które na mocy Najmiłościwszego manifestu 1856 r. i osóbnych Najwyższych rozkazów, od d. 23 sierpnia do 31 grudnia 1860 roku, otrzymały pozwolenie na powrócenie z zagranicy na łono rodziny do kraju, Najwyżéj powierzonego zarządowi Wileńskiego wojennego, Grodzieńskiego i Kowieńskiego jenerał-gubernatora.

Wychodźcy: 355, August Chomski, rodak guber. Wileńskiéj; 356, Djonizy Kisielewski, rodak gub. Grodzieńskiéj; 357, Maurycy Gosztowt, rodak guber. Kowieńskiéj; 358, Kajetan Świechowski także; 359, Michał Matysewicz, rodak guber. Grodzieńskiéj.

———

WIADOMOŚCI ZAGRANICZNE.

POGLĄD OGÓLNY.

Sumienie Francji przemówiło. Dwuznaczne postępowanie Napoleona pod Gaetą obraża uczucia prawości; tajemnica, która całą tę sprawę osłania, każe lękać się wstecznego kierunku polityki, dotąd tak jasnéj i z wyobrażeniami francuzkiemi tak zgodnéj. Wszystkie niezależne dzienniki zapytały o słowo zagadki, ale najśmieléj i najdoraźniéj wystąpił W i e k (le Siècle), który wypisawszy sążnistemi głoskami: G a e t a, rozwinął cały szereg pytań, jakie sama nazwa twierdzy w takiéj obfitości nastręcza. Musiały wyłożone przez dziennikarza dowody potępienia być nader silne, kiedy wnet służebny K o n s t y t u c j o n i s t a wystąpił z obroną rządu i zapowiedział, że flota francuzka wkrótce odpłynie. Skądinąd najpewniejsze wiadomości zwiastują, że admirał Barbier de Tinan otrzymał stanowczy rozkaz, bez względu na to, czy zagajone układy doprowadzą do rozejmu lub zerwanemi zostaną, na dniu 19 stycznia odpłynąć do Francji i Gaetę od morza zostawić własnéj doli. Też wiadomości utrzymują, że z początku naznaczony był dzień 21 stycznia na podniesienie kotwicy, ale Napoleon przypomniał sobie, że ten dzień jest rocznicą wiecznéj żałoby w dziejach Burbońskiego domu—rocznicą okropnéj śmierci Ludwika XVI. Nie chciał więc do boleści, jakiéj Franciszek II doznać musi, na widok niknącéj z przed jego oczu tak niedawno nienawidzianéj i tak przez kilka miesięcy serce jego radującéj, trójkolorowéj francuzkiéj flagi, dodawać goryczy wspomnień owéj zbrodni, którą świat potępił, a którą wszystkie poczciwe umysły we Francji, wydrzeć by z roczników swoich pragnęły. Cokolwiek bądź, na ten raz zdaje się być rzeczą pewną, że jutro, t. j. 7 (19) stycznia, Gaeta pocznie być dostępną działaniu floty włoskiéj, czyli raczéj, że Franciszek II, uznawszy niepodobieństwo dalszego oporu, do Hiszpanji lub Rzymu odpłynie. Według wszelkiego podobieństwa do prawdy, cel rokowań nie może być inny, tylko wybor miejsca tułactwa. Wiktor-Emmanuel nie przyzwoli na pobyt Neapolitańskiéj Burbońskiéj rodziny w stolicy chrześcijaństwa; nie pozwoli, aby wieczne miasto miało zamienić się w ognisko, z którego pożar rokoszu sięgałby do Abruzzów i Kalabrji i przeszkadzał ostatecznemu uspokojeniu kraju, na zawsze wspólnéj ojczyźnie Włoskiéj przywróconego.

Po usunieniu téj głównéj zawady, Wiktor-Emmanuel będzie mógł wytężyć wszystkie usiłowania na parlamentowe prace zjednoczonego państwa włoskiego. Od ich wypadku, szczęście lub nieszczęście przyszłych pokoleń zależy. Pokój lub wojna na wiosnę—oto jest główne zadanie, które przedstawicielom narodu rozwiązać przyjdzie. Dwie potężne siły są dziś w otwartéj z sobą walce: s i ł a r o z u m u i s i ł a s e r c a. Idąc za głosem pierwszéj, ojcowie narodu i młodsi bracia, t. j. senat i izba poselska, powinnyby stanowczo wyrzec, że pokój utrzymanym być powinien. Włochy mają jednego tylko nieprzyjaciela, a tym jest cesarz Franciszek-Józef. Ogromne liczbą i uzbrojeniem, wojska austryjackie stoją z bronią na ramieniu, z zapalonemi lątami przy działach, oparte o niedobyte twierdze, przepełnione zapasami żywności i wszelkich potrzeb wojennych, mające na swe usługi dostateczną flotę, zdolne są nie tylko odeprzeć wszelkie natarcie, ale, w danych okolicznościach, wywalczyć nawet zwycięztwo. Wojsko włoskie, mimo całą swą dzielność, mimo powszechny zapał ludności, zaledwie mierzyć się liczebnie może z austryjackiemi siłami. Według ostatniéj, najdokładniejszéj rachuby, kraj Lombardzko-Wenecki, przez Austrjaków trzymany, liczy 183,000 wojska czynnego, dwa zaś 35-tysięczne korpusy, jeden w Styrji i Karyntji — drugi w Istrji i Dalmacji, leże swe mające, stanowią wojsko odwodowe, które w ciągu dni dziesięciu mogłoby na pole bitwy zdążyć. Dziś więc Austrja we Włoszech znajduje się w zenicie swojéj odpornéj potęgi. Włosi, według najśmielszych przypuszczeń, przechwalają się, że 300,000 zbrojnych na wiosnę w pole wyprowadzić mogą, ale choćby rzeczona liczba uzupełnić się dała, jakież będzie jéj uzbrojenie; jaka wprawa obozowa, pełnych zapału, lecz niedoświadczonych, ochotników; jakie nakoniec środki zdobycia tych straszliwych warowni, przed któremi zawahało się męztwo zwycięzkich francuzkich zastępów? Rozum więc radzi zaniechać na wiosnę wojny i całą pracę obrócić na uspokojenie Obojéj Sycylji, na wprowadzenie w tym kraju społecznych ustanowień, na nadanie większéj spójności zaledwie zrastać się poczynającym członkom wielkiego narodowego ciała, na uzupełnienie nakoniec i wyćwiczenie tego 300 tysiącznego wojska i téj włoskiéj floty, które i w boju z Austrją rzecz rozstrzygnąć zdołają i w Europie powagę i znaczenie nowego Włoskiego królestwa, na właściwy mu stopień podniosą. Błahy byłby zarzut, że zostawienie roku lub więcéj czasu Austrji, spotęgować może jéj siły; Austrja względem Włochów znajduje się właśnie tak silną, jak nigdy przed tém nie była, jak nigdy w przyszłości nie będzie. Jest ona w gorączkowém usposobieniu gracza, który wszystko, i własny majątek i oprawę żony i posag córek, życie nakoniec, na jedną kartę stawić gotów. W pomyślniejszych okolicznościach, czynnościami Austrji mogłaby rządzić zimniejsza rozwaga, mogłaby obliczać czy nakłady nie przewyższą wartości bronionego przedmiotu; ale dzisiaj gdy rzeczy doszły do najrozpaczliwszego położenia, gdy tak czy owak zginąć potrzeba, nie zawaha się ani chwili po raz ostatni doświadczyć szczęścia. Próżno odwoływać się do niedostatku pieniędzy w skarbie austryjackim. Widzieliśmy jak pan Plenner temu zaradził: oto narzucił w kraju Weneckim przymusowy obieg austryjackich assygnat, mimo to, że Lombardo Wenetowie w przeszłym roku zaliczeniem 10 miljonów zł. r. wykupili się od téj klęski. Od takiego kroku ministra skarbu, do odbijania komór i skrzyń mieszkańców, niedaleko. W rok lub we dwa, Austrja nie przyjdzie nagle z nędzy do takiéj zamożności, aby jéj bogactwa stać się miały groźnemi dla Włochów, aby przewagą pieniędzy więcéj jeszcze wojska utrzymać mogła, wszak i dziś liczy 700,000 bagnetów. Nie należy też pomijać względu na wewnętrzny polityczny stan cesarstwa; dziś jeszcze wszystkie składowe części, lubo gwałtownie wstrząśnione, trzymają się w pozornéj spójności, rząd ma jeszcze dużo do dania i tym właśnie środkiem wynękać posłuszeństwo może, a któż odgadnie co za rok lub dwa będzie, kiedy, w skutek zaprowadzających się reform, każda narodowość stanie się samoistną, kiedy Węgrzy, Słowianie, a nawet Niemcy zasklepią się w swojém narodowém życiu i wcale troszczyć się nie zechcą, czy część Włoch zostanie pod berłem Habsburgów, albo pod inne przejdzie, boć to dla Czechów, Siedmiogrodzia lub Kroatów, rzecz zupełnie obojętna. Słowem, z jakiejkolwiek strony zimny rozum sądzić ma żywotne zagadnienie: p o k ó j l u b w o j n a n a w i o s n ę, zawsze odpowiedzieć powinien: p o k ó j.

Wszakże i siła serca, zwłaszcza we Włoszech, tak jest potężna, iż lękać się należy, aby rozumowi umilknąć nie kazała. Wielka postać Garibaldiego panuje nad umysłami. Obywatelskie zachowanie się tego męża po złożeniu dyktatury, świeże oświadczenie, iż na wybory wpływać nie chce, aby nie mącić tak dziś potrzebnéj zgody między Włochami, jeszcze go mocniéj miłości spółziomków zaleciło. Ale Garibaldi wyrzekł, że do końca marca czekać tylko będzie; że kiedy do tego czasu rząd Wiktora Emmanuela sprawy Wenecji i Rzymu nie załatwi, on, co życie swe jedności ojczyzny poświęcił, podniesie wielką narodową chorągiew i wyda bojowe hasło. Taki człowiek, jak Garibaldi, raz wyrzeczonego słowa nie cofnie; serca młodzieży gwałtownie biją i, jak zbawienia, wyglądają owéj chwili, w któréj trąba powoła ich na znoje, na śmierć lub zwy-

———

ста ближе; устали, батеньки, не хмурьтесь; вотъ пани Ганна насъ чайкомъ поподчуетъ....

Панъ Янъ только посмотрѣлъ изъ подъ лобья и проговорилъ скороговоркой:

— Благодаримъ Пана Пентопула, столько панъ сдѣлалъ для меня и жены.

Пани Ганна только вздрогнула—и начала поспѣшно мѣшать чай ложкой.

— Ничего, дѣти, ужъ позвольте старику по старому. Мы вѣдь только и живемъ для молодежи. Пани Ганна, прошу намазать мнѣ кусочикъ хлѣбца... Такъ.... благодарю.. вотъ вы за мной, за старикомъ и ухаживаете... Я вамъ скажу: старики вѣдь немного и эгоисты: вотъ напримѣръ скажу про себя: человѣкъ то я не бѣдный; есть чѣмъ самому прожить и другихъ наградить: семьи нѣтъ. Куда вотъ это-то, (указалъ при этомъ старикъ на вылѣзшийся изъ подъ подушки, сак-вояжъ) въ гробъ унесу: какъ же бы не такъ! Ну, вотъ и ищешь съ кѣмъ бы раздѣлить, да весело пожить. Опять и другое дѣло: одинъ я ѣду, старый человѣкъ—уснешь, ну кто нибудь стянетъ, сохрани Боже, куда безъ этого денешся: руку протягивать! вотъ ѣдешь, да и товарищей подбираешь сподручныхъ, чтобъ и тебя берегли, и положиться на которыхъ можно. Вотъ почему мнѣ за вами и нужно немного поухаживать. Вмѣстѣ такъ и поѣдемъ, дальше, дальше! Мнѣ вездѣ дорога..... А потомъ и опять въ Варшаву, да въ Петербургъ заглянемъ.

Пентопуло хлѣбнулъ большой глотокъ чаю и захватилъ порядочную порцію телятины... „Вотъ она, жизнь то путешествующихъ! Проговорилъ онъ, и принялся убирать, какъ говорится, за обѣ щеки.

Молодой человѣкъ вышелъ изъ комнаты. Его уже давно подмывало оставить боязливаго старика. Пани Ганна посмотрѣла ему въ слѣдъ и съ напряженнымъ вниманьемъ занялась своимъ чаемъ, опустя длинныя загнутыя рѣсницы на большія черныя глаза. Бѣлый чепчикъ спустилъ свои длинныя ленты и прикрылъ ими пылающую щеку.

Старикъ долго смотрѣлъ жадно на красивую дѣвушку. Наконецъ онъ всталъ, бодро прошелъ нѣсколько разъ поперегъ комнаты, потеръ лобъ, потомъ вдругъ остановился за стуломъ пани Ганны и тяжело опустилъ свою волосистую мощную, морщиноватую руку на ея плечо, прикрытое тальмой.

Вздрогнула только молодая женщина.

— Послушайте, пани Ганна!

Та не обернулась, только судорожно, какъ заколдаванный кроликъ взглядомъ боа, уставила свой взглядъ на своей чашкѣ.

— Слушайте, вашего друга! прошепталъ старикъ наклоняя свое некрасивое, заросшее баками лицо къ пылающему лицу женщины.

— „Что вамъ нужно? отвѣчала та чуть слышно.

— „Вы не жена его! прошепталъ старикъ глухо.

— Пани Ганна опять вздрогнула и поникла еще ниже своей головой, окруженной бѣлымъ чепчикомъ и выбившимися изъ подъ него прядями черныхъ волосъ.

— Вы не жена его! Вы любовница, вы бѣжали изъ своего дому; вы бѣдны: вамъ бы не доѣхать и сюда, если бы я не давалъ вамъ денегъ, которыхъ конечно не получу.

— „Ахъ, мы отдадимъ вамъ, отдадимъ! Почти рыдая проговорила молодая женщина.

— Не въ томъ дѣло: слушайте: у васъ средствъ нѣтъ. Чѣмъ молодой человѣкъ, этотъ дрянной человѣкъ прельстилъ васъ? Вы думаете такія натуры устоятъ предъ зломъ: зла они не сдѣлаютъ сами по себѣ; они увлекутъ къ злу его хуже... Развѣ потомъ ему трудно будетъ бросить васъ.

— Ганна зарыдала громче...

— Слышите, бросить! Я давно хотѣлъ сказать это: не было возможности сказать на единѣ. Я старый воробей: насквозь людишекъ этого сорта знаю.... бросить, не потому, что злодѣй; потому что дрянной человѣкъ — не совладаетъ съ обстоятельствами, съ дѣломъ не совладаетъ. Слышите: опомнитесь: ѣдемте со мной, я увезу васъ къ отцу, къ матери, всюду куда вы хотите. Есть время—бросьте его: скажите, что у васъ открылись глаза...

Ганна рыдала все громче и громче.

— Ганна, Ганна! я люблю тебя! Проговорилъ съ жаромъ старикъ и припалъ къ ея плечу своей некрасивой головой: „бросьте его, ѣдемте со мною, въ Варшаву, въ Петербургъ, за границу, куда хотите: мнѣ только часть любви, которую вы сыплете предъ этимъ негодяемъ и трусомъ... слышите, только часть и все, что у меня есть, а у меня много, много...

И старикъ бросился къ дивану, судорожно выхватилъ сакъ-вояжъ и быстро раскрывъ его, высыпалъ изъ него на столъ, все что было.

— Смотрите!... и старикъ съ торжествующей жадной улыбкой принялся открывать дрожащей рукой футляры: драгоцѣнныя брошки, перстни, фермуары, цѣпи, булавки, заискрилась брильянтами и изумрудами. Старикъ сорвалъ снурокъ съ портмоне—и кучи ассигнацій легли на столъ; старикъ развязалъ дрожащей рукой узелъ и золотые полуимперіалы, звѣня, дождемъ, покатались и засверкали по столу.

— Это твое будетъ, милая Ганна и старикъ всталъ поодаль и взглянулъ долгимъ испытующимъ взглядомъ на молодую растерявшуюся, незнавшую что дѣлать женщину....

Въ это время раздались шаги на лѣстницѣ. Старикъ бросился убирать вещи и деньги въ сак-вояжъ. Едва успѣлъ собрать то, что больше блестѣло; отворились двери—сначала показался Еврей хозяинъ съ фонаремъ, за нимъ прежней нерѣшительной поступью взошелъ молодой человѣкъ, котораго старикъ звалъ Паномъ Яномъ...

— Осторожнѣй, прошу пана! говорилъ Еврей, свѣтя молодому человѣку, неравно другой разъ выйдете, смотрите: поворотъ на лѣво; потомъ еще сходы... а тамъ ужъ и къ воротамъ.

Молодая женщина недожидаясь, сорвалась съ мѣста, закрывъ плачущее лицо и скрылась въ другой комнатѣ.

— „Что съ нею? спросилъ Янъ, обращаясь къ старику, подозрительно окинувъ его взглядомъ.

— Взгрустнулось безъ васъ, пане Яне! Ступайте— утѣшайте. Вы, не то, что мы старики: утѣшите женщину скоро: поцалуями сотрете слезы: охъ, счастливчики, счастливчики!....

Молодой человѣкъ быстро вошелъ въ другую комнату. Старикъ началъ ходить по комнатѣ; потомъ убралъ вещи, крѣпко заперъ сакъ-вояжъ, закурилъ трубку и кряхтя и охая, раздѣвшись, нырнулъ тяжело подъ свое дорожное байковое одѣяло.

Долго въ другой комнатѣ раздавался шопотъ, смѣняемый тихимъ звукомъ юношескихъ поцалуевъ. А старикъ безпокойно ворочался на своемъ диванѣ и охалъ и вздыхалъ и прислушивался то къ шуму въ сосѣдней комнатѣ, то къ шелесту осенняго дождя, который, нѣтъ нѣтъ, да мелкой росой вспрыснетъ оконныя стекла заѣзжаго дома.

(Продолженіе впредь.)

ciężtwo. Garibaldi nie może przebaczyć Napoleonowi, że mu zabrał ojczystą jego Nizzę, nie wierzy w jego sprzyjanie Włochom, nawet krew włoska, co w żyłach Ludwika-Napoleona płynie, oskarża go przed jego sumieniem. Aby więc przez nieobecność swoją więcéj dać rękojmi rządowi Turyńskiemu, że wyborom przeszkadzać nie chce; aby między ludem angielskim skuteczniéj rozniecić ten zapał, jaki sprawa Włoska tak powszechnie w nim obudziła, postanowił odpłynąć do Anglji i tam przygotować środki do przyszłéj, wiosennéj wyprawy. Można więc wnosić, że szczupła tylko liczba garibaldystów, a szczuplejsza jeszcze mazzinistów, w parlamencie włoskim zasiędzie. Wszakże nie idzie zatém, aby zwolennicy wojny mieli się znaleźć w stanowczéj mniejszości, bo cała ludność nią tylko oddycha. Zapewne, mądrość hrabiego Cavour poruszy wszystkie godziwe sprężyny dla otrzymania w izbach większości; zapewne, osobisty wpływ Wiktora-Emmanuela na serce Garibaldiego, jest tak wielki, że nie należy tracić nadziei, iż wola narodu przez usta uwielbionego króla objawiona, uszanowaną przezeń zostanie i że miecz na-wpół dobyty, znowu do pochew wróci. Ale, wśród bystrości, z jaką dziś wypadki toczą się jedne po drugich, niezmiernie wiele na tém zależy, jaki będzie stan Europy wówczas, kiedy parlament włoski obradować pocznie; jakie będą przekonania samego Ludwika-Napoleona pod wzgędem zgubnéj zasady federacyjnéj, któréj dotąd z takim uporem bronił. Zdaje się, że Opatrzność wiadomemi, a straszliwemi przykładami, naucza go, że ostatnia godzina téj, niegdyś tak sławionéj, nauki dobija. Ameryka uderzający przedstawia przykład wątłości jéj ogniw. Karolina południowa uroczyście zerwała braterstwo, które zdawało się być wiecznotrwałém, a zerwała je z pobudki, któréj żaden człowiek uczciwy, bez zarumienienia wyznać nie może. Zbrodniczy zamiar utrzymania niewolnictwa; obawa, aby północne Stany rozumnym wpływem, lub nawet doraźniejszém działaniem, niezmusiły właścieli niewolników do wyrzeczenia się mniemanych praw nad murzynami, wpędziły Karolinę na to bezdroże. Być może, że inne Stany południowe pójdą za jéj przykładem; być też może, że jeszcze upamięta się w swém zaślepieniu, ale to pewna, iż zasada związkowa poniosła cios tak zabójczy, iż podźwignąć się z niego nie potrafi, a przynajmniéj wiara w jéj żywotność zupełnie zginie. Z drugiéj strony, Napoleon patrzy w Europie na chorobliwe objawy związku Niemieckiego; patrzy na to passowanie się, na jakie Prusy narażone są na każdym kroku ze skonfederowanemi rządami; jak głęboka niewiara wzajemna, to pozornie zgodne polityczne ciało nurtuje. Cierpliwość dawniejszego rejenta, a dzisiejszego króla, jest ogromna. Może wiek podeszły, lubo jeszcze czerstwy, nie dozwoli mu przedsięwziąść stanowczego kroku, ale jeżeli rzeczy daléj tym trybem pójdą, najniepożytsza cierpliwość wyczerpać się może i lud Niemiecki zawoła o zerwanie związku, który tylko postęp jego hamuje i wiecznie go cofa do lat społecznego niemowlęctwa. Z powodu niesprawiedliwości, jakiéj Danja dopuszcza się względem swoich Niemieckich poddanych, Prusy pragną utrzymać służące tym ostatnim i zaręczone przez związek, prawa; czytelnicy nasi znajdą w dzisiejszym Kurjerze wiadomość, jakiego kłopotu nieszczerość rządów związkowych nabawić pragnie jedyne państwo Niemieckie, które obowiązki swoje względem wspólnéj oczyzny, zdaje się najsumienniéj pojmować. Nie jest to nawet winą rzeczonych rządów, ale skutkiem tego anormalnego położenia, w jakiém jedne względem drugich stoją. Napoleon patrzy na to wszystko, widzi jaki rak rozprzężenia zasadę federacji toczy, a jednak nie waha się doradzać ją Włochom i, jeżeli jedna z ostatnich wiadomości nie jest płonną, oświadczył Anglji, że zdania swojego, co do federacyjnego urządzenia półwyspu, nie zmienił. Wszystko to jest smutne; lecz doprowadzać do zwątpienia nie powinnno, bo z innéj strony dochodzą pocieszające wieści, które, chociaż by biegu rzeczy nie zmieniły, zawsze dowodzą, ze szlachetność uczuć coraz się więcéj upowszechnia, że ludzkość coraz więcéj praw zdobywa i że nakoniec dążność ku miłości chrześcijańskiéj i przebaczeniu, poczyna rządzić światem. Uderzający tego dowód znajdą czytelnicy we wspaniałym czynie cesarza Franciszka-Józefa, który wszystkie winy polityczne Węgrów oddał wiecznemu zapomnieniu i bezwarunkowo pozwolił im wrócić do ojczyzny. Otworzyły się drzwi więzień, rozewrą się rogatki granic; wychodźcy Madżjarscy ucałują świętą ziemię przodków i ze spółbraćmi których tak dawno nie oglądali, znowu pracować poczną nad jéj odrodzeniem.

Włochy.

Turyn, *3 stycznia*. Dziennik turyński *Opinione*, umieścił następny list, pisany do redakcji z Vicency d. *28 grudnia*, r. z. „*Gazeta werońska* ogłosiła nakoniec dziś rozstrzelanie Antoniego Tureato, skazanego na śmierć za podmawiania żołnierzy do zbiegowstwa. Nieszczęśliwa wdowa rozstrzelanego postradała zmysły. Wyprawiono do Wiednia dwóch obwinionych z Padwy, trzeciego zaś z Trewizo, pod zarzutami zachęcań żołnierzy do opuszczenia chorągwi. Zaskarżenie opiera się na prostém doniesieniu żołnierzy, którzy na téj drodze, szukają najpodlejszego zysku. Ogłoszona przez rząd nagroda 30 zł. r. dla każdego żołnierza, który doniesie, że go namawiano do złamania cesarzowi wiary, sprawia, że wielu szeregowych, powodowanych chciwością, zastawia sidła na obywateli. Zatrzymują się w najsamotniejszych ulicach, czekając na przechodniów i wymagają od nich pieniędzy, w razie zaś odmówienia, schwytanych prowadzą na najbliższy odwach, obwiniając o namowę do zbiegowstwa. P. Rossi, z Padwy, zatrzymany był na ulicy przez ułana, który zażądał pieniędzy i za odmówieniem ich, zmusił go do wręczenia swych papierów, grożąc, że użyje oręża, jeśliby ich dobrowolnie nie oddał. P. Rossi oddał papiery, lecz domyślając się w jakim celu wydarte mu zostały, pośpieszył natychmiast do delegata prowincjonalnego, dla uwiadomienia go o tém co zaszło; tymczasem ułan stawił się przed swą komendą, oskarżył p. Rossi i w dowodzie złożył jego papiery. Rzecz prosta, że doniesieniu żołnierskiemu dano wiarę; Rossi, którego władza administracyjna ocalić nie mogła, został uwięziony, na rozkaz zwierzchności wojskowéj. Nieszczęśliwy, wkrótce stanie przed sądem wojennym i zapewne spełnione będzie piąte morderstwo przez tę dziką władzę, na któréj dowolność puszczono swobodę, życie i majątek obywateli."

Na uroczystém przyjęciu w dzień nowego roku, u dworu, król Wiktor-Emmanuel, dziękując wielkim władzom państwa za ich życzenia, powiedział: „Szczęśliwy nadzwyczaj jestem, że w dzisiejszych okolicznościach, znajduję się w pośród dawnych moich poddanych. Bieg spraw politycznych, w tém zwłaszcza, co się do Włoch ściąga, jest uspakajający, ale potrzeba największéj ogłędności, a nadewszystko zgody, aby odnieść tryumf nad pozostałemi jeszcze do pokonania zawadami. Tym końcem arcyważną jest rzeczą utrzymać najściślejszą zgodę z naszymi prawdziwymi sprzymierzeńcami."

Dziennik *Espero* uwiadamia, że hr. Cavour przesłał bardzo żwawą notę gabinetowi austryjackiemu, z powodu nieludzkości zwierzchności morskiéj austryjackiéj w Pola, która nie pozwoliła wstępu do portu fregacie sardyńskiéj *ś. Michał*, podczas gwałtownéj burzy.

Gazeta urzędowa królestwa obejmuje dekret królewski, zwołujący zgromadzenia wyborcze na d. 27 stycznia, a w razie potrzeby powtórnego głosowania, na d. 3 lutego. Izby zebrać się powinny 18 lutego.

W dzienniku *la Patrie* znajdują się następne wiadomo-

Złote kajdany.

Tragi-komedja w 5 aktach

WIERSZEM MIAROWYM

przez

J. Korzeniowskiego.

Scena druga.

PAN JAN FILOZOFICKI, RUACHOWICZ.

RUACHOWICZ

(patrzy z ironicznym uśmiéchem na p. Jana — d. s.).

Mówi, że szczęście znalazł. Obaczymy,
Czy nie potrafię zrobić go szczęśliwszym.

(Chrząka i zbliża się — p. Jan się budzi).

Upadam do nóg pana dobrodzieja!

PAN JAN

(przeciera oczy, powstaje i kłaniając się).

Z kimże mam honor...

RUACHOWICZ.

Panie dobrodzieju!
O tém by wiele mówić. Powiem tylko
Że się w tym kraju zowię Ruachowicz,
I przybywałem teraz do Warszawy,
Obaczyć, co się téż tu dzisiaj dzieje.
Bo kiedyś także, choć to bardzo dawno,
Mieszkałem długo w te poczciwe miasto,
I znałem wtedy dużo możne państwo,
Co oni wszyscy moich rad słuchali.
Dziś widzę wiele gmachy okazałe,
I nowych ulic, co się zaludnili.
Wiele ogrody znikli, a są za to
Mały ogródki, gdzie się Niemcy cieszą.
Dwie są resursów, i kantorów stręczeń
Już tyle, ile szynków i księgarniów.
Dawniejsze sklepy, w których było tanio,
Pusty, a za to, za zwierciadlanemi
Szkłami, materje drogie wszystkie panie
Kupują codzień i na kredyt biorą.
Ruch na ulice wielki, wszystkie chodzą,
I poświstują, a koncerty tyle,
Ile dni w roku. Przedewszystko, z wielkie
Radości czytam cyfry przed sklepami,
Co mi powiedzą, że tu losów biorą;
Że tu bez pracy i z niewielkim kosztem,
Do krociów każdy ma otwarte drogę.
A! powiem panu; żem odmiane wielkie
Znajdował zaraz i z pociechę serca
Obaczył miasto muzyki i strojów,
Stolice pięknych paniów i loterji.

PAN JAN (n. s).

Co to za jeden? coś zatrąca żydem,
Ale nie głupi. (głośno) Coż tu pana do mnie
Sprowadza?

RUACHOWICZ.

Jeśli mam powiedzieć prawda,
To mnie sprowadza pański reputacja,
Który jest głośny.

PAN JAN.

Głośna?— Co pan gadasz?
Czy to ja muzyk?— moja reputacja
Skromna i cicha, tak jak moje życie.
Znają mnie w biórze starsi i podwładni,
Znają koledzy, zna przyjaciół kilku,
I wszyscy wiedzą, żem uczciwy człowiek.
Oto jest cała moja reputacja.
Mów więc pan, o co idzie. Czas mam krótki,
Godziny moje wszystkie obliczone.

RUACHOWICZ.

I to ja wiedział, że pan akuratne
We wszystkie swoje obowiązki.

PAN JAN.

Ależ
Mój panie, dajże pokój komplementom,
I mów po prostu, jaki masz interes.
Jeśli biórowy, to uprzedzam pana,
Że ja tam nic nie znaczę, w niczém panu
Pomódz nie zdołam — i upadam do nóg.

RUACHOWICZ.

Ach! jak pan przyjmie gościa, co z dalekie
Kraje przychodzi, który wiele rzeczy
Widział i zna sekretów, które mogą
Przynosić panu szczęście!

PAN JAN (z uśmiéchem).

Szczęście? dla mnie?
Czy pan wiész o tém, co nam szczęście daje?

RUACHOWICZ.

Nu, jakto nie wiém?— Jego nic innego
Dać nam nie może...

(zatrzymuje się z uśmiéchem).

PAN JAN (patrząc mu w oczy).

Tylko co?

RUACHOWICZ.

Loterja!

PAN JAN.

Cha! rozumiem.— Musisz pan mieć kantor,
I chcesz bilety swoje ulokować.
Bardzo przepraszam, lecz nie wezmę. Na to
Niemam pieniędzy. Budżet mój jest skromny,
I ze ścisłością wszelką oznaczony.

RUACHOWICZ.

Pan troche trafił, ale nie ze wszystkiém.
Prawda, bilety mam w swem pularesie;
Ale kantoru niémam, i pieniędzy
Także nie biorę za to, że ich daję.

PAN JAN.

Więc pan je dajesz darmo?

RUACHOWICZ.

Jakto darmo?
Nikt nic nie daje darmo. Jak kto przed kim
Zdejmuje czapkę, to on jemu za to
Płaci, że także swoje przed nim zdejmie.
Jałmużne, ktore bogacz ubogiemu
Rzuci, to także biédny musi kupić
Za te pokore, że wyciąga rękę,
I pokazuje brudne swe łachmany.
Wszystko na świecie kupi się i sprzeda.
Handel, to jest te żyłe, co roznosi
Krew z serca wszędzie, aby pulsa bili,
I żeby ciepło było w ludzkie ciało.
Dla tego z handlu, to jak z pulsu, można
Poznać, czy naród zdrowy, albo chory.

PAN JAN (n. s.).

Mądry, doprawdy.

RUACHOWICZ.

Ja handluje także;
Kupuję drogie rzeczy: jak miłości,
Przyjaźni nawet, i ukłony nizkie,
Za bagatelne cacka, czasem za nic.
Sprzedaje także za nic, bo mnie płaci
I ten, co weźmie towar, także wszyscy,
Coby go chcieli, a nie mogą dostać.
Czy pan rozumié teraz?

PAN JAN.

Niezupełnie.

RUACHOWICZ.

To ja to panu zaraz wytłumaczę.

PAN JAN.

Ależ ja nie mam czasu.

RUACHOWICZ.

Jak to można,
Żeby pan nie miał czasu, kiedy może
Usłyszéć rzeczy bardzo pożyteczny.
Ja tu w Warszawie widzę tyle ludzi,
Co idą codzień słuchać, jak im grają,
I mają na to czas, a pan by nie miał
Czasu posłuchać, gdzie o miljon chodzi.

PAN JAN (niecierpliwiąc się).

Idź pan do takich, którym miljon zda się;
A mnie on na nic.

RUACHOWICZ.

Ach! to tak się gada.
Żeby pan wiedział, jakie to potęga
Miljon w uczciwe rękę, co go umié
Użyć dla drugich więcéj, jak dla siebie?
Jakie radości on przynosi w serce,
I rozumowi jakie satysfakcje?
Jak to inaczéj zaraz oczy patrzą,
I w głowe insze myśli się urodzą!
Kiedy w kieszeni pusto, to człek tylko
O sobie myśli i o swoje bidę.
Związuje tylko swoje własne końce,
Żeby na jutro było, żeby nie wlazł
W długu, jak w błoto, co jak się oczepi,
To go oczyścić trudno. Jak on może
Widziéć i czytać w twarze swoich bliźnich,
Co im tam boli w serce, jakie trwogi
Gonią ich, kiedy biegną przez ulice,
Gdy jemu także stoi przed oczami
Termin, o które pewnie się upomni,
Ten co pożyczył, i komornik także,
Co mu otworzy szafe i komode.

(Pan Jan zaczyna słuchać coraz uważniéj).

A kiedy miljon jest, a! to człek zaraz
Dostaje wielkie w oczach swych bystrości.
Niech tylko troche stanie na ulice,
To zaraz dojrzy ojca, który idzie
Szukać kawałka chleba dla rodzine;
Obaczy matkę, co pod chustkę niesie
Ostatnie łyżkę, aby ją zastawić;
Wyczyta z oczy panny, co na niego
Spójrzy, że kocha uczciwego chłopca,
Ale nie może iść z nim do kościoła,
Bo on roboty niéma, ona także
Z igiełke w ręku oczy wypłakała;
Z wychudłe twarze dziecka, które przed nim
Stanie, on zgadnie, że to jest sierota,
Co noc dzisiejsze przespał pod kościołem
I jeszcze nie jadł; a z zamyślonego
Czoła młodzieńca, co jak lew związany
Potrząsa grzywe, pozna, że to malarz,
Albo architekt, albo rzeźbiarz biédny,
Który dla kraju przyniosłby honoru,
Gdyby miał za co jechać tam, gdzie miałby
Na co popatrzéć, z czego się nauczyć,
I być artystą sławnym, nie partaczem.
I on te wszystkie biédy co są gorzkie,
Zwoła do siebie i zaradzi każdéj,
I ma w swe serce takie wielkie słodycz,
Jakieby nigdy niemiał bez miljona,
Choćby pół świata schodził i przepatrzył.
A! miljon, to jest dobra rzecz, gdy przytém
Jest rozum w głowie i miłości w duszy.

PAN JAN (n. s.).

Doprawdy, jakiś żyd niepospolity.

RUACHOWICZ (n. s.)

Widocznie mięknie.— On mój, da się złapać.

PAN JAN.

To, co pan mówisz, prawda, nie zaprzeczam.
Lecz cóż po próżnych słowach, kiedy one
Ani trzech groszy dodać mi nie mogą.

RUACHOWICZ.

Jakto nie mogą? jakto próżne słowa?
Czyby ja przyszedł tu do pana, żeby
To byli słowa tylko, nie dukaty!
To są dukaty wszystko, co ja mówię.

PAN JAN (uśmiechając się).

Jakim sposobem?— Ale siądź pan, proszę,

(Podaje mu krzesełko i siada w fotelu).

RUACHOWICZ

(siada, dobywa pulares i pokazując mu bitety).

Jakim sposobem?— Patrz-no pan dobrodziéj!
To obligacje, co wygrywa miljon,
To są bilety na loterje nasze
Do piąte klassę, co wygrają pięćkroć;
A to jest bilet na Berlińskie stawkę,
Które dać może sześć kroć sto tysięcy;
A to Drezdeński bilet, co on także
Wygrywa miljon; a po odtrąceniu
Różne procenty, co się tam należą,
To wszystko razem zrobi trzy miljony
Z czémściś.— A to jest bardzo piękne summa!

PAN JAN.

Pewnie, że piękna, tylko w tém jest trudność...

RUACHOWICZ.

Jaka tu trudność? tu trudności niéma.
Ja panu daję wszystkie te bilety;
Pan je zamyka w swoje biórko; potém
Oni czekają, aż los zrobi swoje,
I w takie godne ręce, co potrafią
Używać siły, jaka jest w pieniądze,
Zsypie te skarby, aby przynosili
Ulgę dla bliźnich, a dla pańskie serce
Takie radości, jakie nic nie daje.

PAN JAN.

Mój panie! gadasz, gadasz nawet nieźle,
A wszystko na nic. Choćbym był łakomym
I pragnął wygrać; choćbym był tak głupim,
I wierzył, że bilety te wygrają,
To przecież trzeba zaraz je zapłacić.
A już mówiłem panu, że pieniędzy
Niémam nad budżet, który określony.
Skończmy, i chodźmy — bo mi czas do bióra.

(Chce wstać).

RUACHOWICZ (przytrzymując go).

Jaki pan dziwny człowiek i uparty.
Na co odpychać szczęście, kiedy ono
Zapuka do drzwi i przez okno włazi.
Szczęście nie zawsze takie jest natrętne.
Jak raz odejdzie, to nie wróci więcéj,
A potém człowiek mówi sobie: szkoda!
Gdy była pora, tom rozumu niémiał.

PAN JAN (z uśmiéchem).

Rozum się znajdzie, lecz pieniędzy niéma.

RUACHOWICZ.

Co to pieniędzy? na co tu pieniędzy?
W handlu największe słowo, to jest kredyt.
Za niego każdy kupiec dziesięć razy
Więcéj dostaje, jak za gotowiznę.
Czy ja nie wiedział, jak tu szedł do pana,
Że pan towaru mego za gotówkę
Kupić nie możesz?— Weź go pan na kredyt.
Jak tylko jeden bilet wygra, będzie
Z czego zapłacić wszystkie, i dziesiąty
Procent i dla mnie, za to, że ja wierzę.
A jak nie wygra, żaden, to ja przyjdę,
I z te bilety zapalimy sobie
Nasze sygara, śmiejąc się z fortuny;
I pogadamy o tém, że los głupi
Nie wiedział komu dawać swoje łaskę,
I może miljon posłał paniczowi,
Co go powiezie z sobą za granice,
Gdzie kupi blade twarze i chorobe.

(Wstaje i kładzie bilety na stoliku przed kanapką).

Proszę — jest cztéry. Wszystkie akuratne
I nie na długi termin. Niech pan schowa.
Jak oni wyjdą, to ja wtedy przyjdę.

PAN JAN (powstawszy).

Doprawdy, wcale nie rozumiém pana.
Sam przecież możesz wygrać.

RUACHOWICZ (z powagą).

Ja mam dosyć.
A przy tém powiém panu prawdę. Choćbym
Powiększył jeszcze duży swój majątek,
To niepotrafię jego tak używać,
Jak pan użyjesz.— Czemu? to mój sekret.
Znać dobrze ludzi, i znać dobrze siebie,
To dwie największe sztuki na tym świecie.
Mnie ich podróże moje nauczyli.
Ja pana znam już, choć raz piérwszy widzę,
A znam i siebie. Lepiéj będzie dla mnie,
Żebyś pan wygrał wszystkie te miljony,
Niż żeby oni do mnie się dostali.
Upadam do nóg pana dobrodzieja!

(Kłania się i prędko wychodzi).

(Dalszy ciąg nastąpi.)

ści z Gaety z d. 31 grudnia: „Z obu stron ogień nie ustaje. Dwie działobitnie gwintowane piemonckie ciągle strzelały na główną prochownię i na gwiazdzistą warownię. Obleżeni, dla uniknienia wybuchu, zajęli się zbudowaniem nowéj prochowni, w miejscu zupełnie osłoniętém i niedostępném strzałom; spodziewali się ją skończyć do 10 stycznia. W tejże budowli umieszczone będą pracownie pyrotechniczne, biorące codzień coraz większe rozmiary. Piemontczycy czynnie pracują nad sypaniem nowych działobitni, bardziéj od innych zbliżonych do miasta. Spodziewali się odkryć je między 15 a 20 stycznia; obejmą one 100 dział, których strzały będą straszliwego skutku, ale usiłowania obrony w twierdzy dozwolą silnie przeciwdziałać; należy więc oczekiwać, w drugiéj połowie stycznia piekielnego obustronnego ognia. Jeśli ten ogień pokaże się bezowocnym i Neapolitanie nie zechcą kapitulować, Piemontczycy będą musieli przystąpić do dobywania, t. j. zbliżyć się pod bastjony i burzyć te straszliwe warownie, przez które jedynie dostać się zdołają wewnątrz twierdzy.

„D. 30-go 23 oficerów, przed odjazdem dla odwiedzenia swych rodzin, otrzymało posłuchanie u króla. D. 28 i 29, czterdzieści jeden oficerów - inżynjerów i artyllerzystów przybyli z zagranicy dla wejścia do służby Franciszka II. Wielką liczbę żołnierzy rozpuszczono czasowie do domów. W Gaecie pozostała tylko liczba wojska niezbędnie potrzebna do obrony. Eskadra francuzka stoi ciągle pod miastem, wyciągnięta w jedną linję. Okręt admiralski, *la Brétagne*, znajduje się na jéj czele."

W czasopiśmie *Korrespondencja Powszechna*, otrzymującém niekiedy rządowe kommunikacje, czytamy: „Niejednokrotnie już dawaliśmy do zrozumienia; że jeśli rząd cesarski przedłużył obecność swéj eskadry pod Gaetą z powodów, których przyzwoitość cała Europa uznała, nie należało stąd wnosić, że to położenie nie będzie miało końca. Pobudki ludzkości i polityki nie dozwalały wnosić, żeby cesarz, oświadczywszy swój zamiar niewdawania się w sprawy wewnętrzne b. królewstwa Obojga Sycylji, miał bez końca trzymać w zawieszeniu najżywotniejsze pytania kraju, domagającego się niepodległości i przeważać je uczuciami osobistemi, które mimo całą swą szlachetność, powinny przecież mieć swe granice. Nie odstępujemy więc od przekonania, że flota francuzka nie może długo pozostać pod Gaetą, mimo otrzymywanych, w téj mierze, przeciwnych twierdzeń z zagranicy."

D. 4 *Stycznia*. Sprawdziło się złożenie namiestnikowstwa przez p. Farini. Śmierć jego zięcia, hr. Riccardi, choroba własna a nadewszystko niepowodzenie, jakiego w swem posłannictwie doznał, zmusiły go opuścić Neapol. Dzienniki już oznajmiły, że ks. Carignan obejmie zarząd tego kraju. Towarzyszą mu p. Nigra, były nasz przedstawiciel w Paryżu, p. Bardessono, intendent Faenza, i p. Moris, dyrektor policji. Mówiono, że urząd jeneral-gubernatora dawano p. Ratazzi, ale to było bezzasadne. Ks. Carignan nie podziela wyobrażeń tego męża stanu i nigdy nie zgodziłby się na jego nad sobą opiekę. Książe nie jedzie do Neapolu dla dawania tam balów i obiadów; udaje się dla zajęcia się osobiście i bezpośrednio urządzeniem kraju, który rzeczywiście wpadł w anarchję, książe jest pełen wzniosłych idei, ma rozum dojrzały, wolę stateczną i prawą. Wszyscy wierzą, że podoła swemu zadaniu, mimo ogromną jego trudność. Wieść krążyła, że jeżeli eskadra francuzka odpłynie z pod Gaety, flota innego państwa zajmie jéj miejsce; aż dotąd nic nie potwierdza téj wieści, która zdaje się być bezzasadną; w każdym jednak przypadku, ukazanie się pod Gaetą okrętów obcego mocarstwa poczytane byłoby przez rząd włoski, za rzeczywistą interwencję a ten postąpiłby wówczas, stosownie do służącego sobie prawa, urządzenia spraw swoich według własnego rozumienia. Byłby to zapewne krok niezmiernie ważny, ale rząd musiałby go uczynić. Francja, która krwią i majątkiem swych synów dopomagała Włochom, ma prawo do ich wdzięczności, a choćby jéj widoki nie zawsze były zgodne z widokami Włochów, ma prawo do ich uszanowania, a możnaby powiedzieć do ich posłuszeństwa.

Konstytucjonista otrzymał list z Turynu, pisany d. 5, oznajmujący, że depesza nadesłana z Palermo przeszłéj nocy doniosła, iż rada namiestnikowstwa sycylijskiego, albo raczéj ministerstwo, utworzone przez margr. Montezemolo, podało się do dymissji. Ten krok spowodowany był przez godną pożałowania zwadę między p. p. Lafarina i Cordova. Szczęściem przejdzie to bez śladu. Margr. Montezemolo udał się natychmiast do ks. Torrearsa, znanego z liberalizmu, przywiązania do monarchji i jedności włoskiéj. Ten mąż stanu podjął się dziś zrana urządzić gabinet namiestnictwa i wszystko każe spodziewać się, że jutro nowi, odpowiedzialni naczelnicy, obejmą zarząd sycylijski.

PANSTWO KOŚCIELNE.

Rzym, 29 grudnia. Ojciec św, celebrował d. 24, w kaplicy Sykstyńskiéj: przy czém 200 zuawów papieskich otrzymali kommunję z rąk Jego świątobliwości. Podług zwyczaju, po celebrze papieskiéj, dziekan zgromadzenia kardynałów składa powinszowania. W tym roku wynurzył ubolewania, na które Pius IX odpowiedział ze wzruszeniem, podzielonem przez wszystkich obecnych. Kardynał-dziekan zapewnił J. św. że świat katolicki w ogóle, a św. kollegjum w szczególności, z uwielbieniem pogląda na jego stałość, wśród obecnych przeciwności. Ojciec św. odpowiedział w tych prawie wyrazach: „Tylko co widziałem w Ewangelji św. że dzieciątko nowonarodzone w stajence betlejemskiéj, chociaż jeszcze słabiuchne, nabawiło jednak niepokojem to co je otaczało i przeraziło postrachem Heroda na jego tronie. Pisano o niém, że nic się mu nie oprze, a oto ja jego służebnik, ubogi i słaby starzec, odarty ze wszystkiego, bez wsparcia, samotny, bez pomocy, napełniam jednak trwogą mych nieprzyjaciół, i stałem się dla nich dziwnym kłopotem; jestem w radości, a radość moja miesza ich radość; bo wpośród wszystkich mych cierpień, czuję w sobie wewnętrzną ufność, któréj nic nie obali, czuję, że przyjdzie mi pomoc, co mię wyzwoli nie wiem ani skąd ani kiedy; mniejsza o to, ta pomoc przyjdzie, pewny jestem. Muszę więc wam to powiedzieć i chcę aby o tém wiedziano, że wytrwam aż do końca. Po ludzku, nic nie mogę, dopomagajcie mi więc waszemi modlitwami."

Francja.

Paryż, *5 stycznia*. Po urodzeniu następcy tronu, d. 16 marca 1856, cesarz Napoleon i cesarzowa Eugenja oświadczyli, że chcą być rodzicami chrzestnemi wszystkich dzieci urodzonych w tym dniu, we Francji. Teraz mówią, że cesarstwo ich mm., postanowili rozciągnąć tęż łaskę i na nowoprzyłączone do Francji departamenta. W skutek czego, prefekt Wyższéj Sabaudji przesłał, d. 30 grudnia, podprefektom i wójtom gmin, okolnik, wzywający ich do przesłania wykazów dzieci urodzonych, w dniu wyżéj wymienionym, z dołączeniem do nich potrzebnych objaśnień o prowadzeniu się i stanie majątkowym rodziców.

Dziennik le *Pays*, nieprzychylny sprawie włoskiéj, wyraża się w następny sposób o postanowieniu rządu francuzkiego cofnięcia floty z pod Gaety: „Jeżeli obecność Francji pod Gaetą mogła i powinna była być właściwą, dopóki zostawała protekcją usprawiedliwioną, przyznać jednak należy, że zdolną była ściągnąć pewną nieprzyzwoitość, skoroby stała się przeszkodą do pożądanego rozwiązania zagadnienia, jakie położenie Włoch przedstawia. Łatwo też było pojąć, że Francja nie zechce wziąść wyłącznéj na siebie odpowiedzialności za zwłokę rzeczonego rozwiązania, tém bardziéj, że nieograniczone utrzymanie pod Gaetą eskadry, przybierając tém samem znamiona bezpośredniéj i pojedyńczéj interwencji, mogłoby upoważnić i sprowadzić inne interwencje. W każdym razie, trwamy w przekonaniu, że w tym dniu, w którym Francja osądzi, iż powinna cofnąć swoją flotę z pod Gaety, uczyni to nie tyle w zamiarze oddania Gaety i wiążącego się z nią pytania na dowolność Piemontu, jak raczéj aby ją oddać na ocenę i rozstrzygnienie Europy."

Dnia 7 stycznia. Korespondent dziennika le *Nord* pisze: „Mam do oznajmienia nowinę tak ważną, że nie ośmieliłbym się ręczyć za nią, gdybym jéj nie zaczerpnął z bardzo pewnego źrzódła. Nakoniec wysłano do admirała Barbier de Tinan rozkaz opuszczenia Gaety d. 19 stycznia, jakimkolwiek byłby wówczas stan rzeczy. Wprawdzie, już to trzeci, czy czwarty raz, ta wieść się ponawia, ale teraz na pewno i niema najmniejszego podobieństwa cofnienia tego rozkazu, lub nowéj zwłoki. Oto co zaszło. Francja chciała zawsze być w możności dania rozkazu cofnięcia, lecz pragnęła otoczyć go wszelkiemi możliwemi względami i zachować pewne pozory. Rzeczywiście, już przed dwóma tygodniami rozkaz był wysłany, lecz pod warunkiem, że rozejm wprzódy zawartym zostanie między Franciszkiem II i Cialdinim. Rzeczony rozkaz musiał być odwołany, ponieważ ten rozejm, doradzany i rokowany przez Francję, która chciała w ten sposób złagodzić surowość swego postanowienia i dać Burbonom ostatni dowód współczucia, nie został podpisany. Sądzono w dniu wysłania stąd rozkazu, iż można było liczyć na rozejm; ale Piemont zgadza się tylko na tygodniowe zawieszenie broni, Francja zaś dłuższego wymagała. Nieudanie się więc rokowań rozejmowych spowodowało cofnięcie rozkazu. Od tego czasu zaszła niejaka zmiana w położeniu. Państwa północne działały w jednym, Anglja w innym duchu. Francja zaś dawszy już niejaki początek przez udzielenie Franciszkowi II pomocy i przez rozkaz nowéj zwłoki, znalazła się swobodniejszą w działaniu i mogła nakoniec przystąpić do postanowienia, nakazywanego przez siłę wypadków, przez wzgląd na własne dobro i uprzednie zobowiązania. W takim składzie rzeczy, cesarz nalegał aby wznowić rokowania o rozejm, ale zgodził się, zawarcia rozejmu nie poczytywać już za warunek odpłynienia floty; przepisał więc, że jakikolwiek będzie dziś, lub za 13 dni, stan układów o rozejm, to odpłynienie nastąpi, bądź co bądź, w dniu wyżéj wskazanym. Jako wynikłość i pewien rodzaj wynagrodzenia, jest bardzo podobném do prawdy, że Piemont, pewny już otrzymania tak wielkiego wypadku, okaże się nierównie powolniejszym, niż dotąd, co do długości rozejmu, i że zawieszenie broni, według wszelkiego podobieństwa, będzie podpisane, dzięki przyjaznemu wdaniu się Francji. To objaśnia świeżą telegraficzną wiadomość berlińską, zwiastującą zawieszenie broni.

„Szczegół, o którym mię uwiadomiono, potwierdza jeszcze rzeczywistość powyższych wiadomości. Dzień, z początku naznaczony na cofnięcie floty, był 21 stycznia, i ten dzień został zapowiedziany admirałowi. Ale po wysłaniu rozkazu, przypomniano sobie niestosowność jego jako rocznicy śmierci Ludwika XVI, coby wywołało bolesne porównanie z obecném położeniem neapolitańskich Burbonów. Z téj to uwagi zrok o dwa dni przyśpieszono."

Dziennik *Konstytucjonista*, w numerze swoim 7 stycznia, wystąpił z obroną polityki francuzkiéj pod Gaetą, w następnych słowach: „Obecność floty francuzkiéj pod Gaetą żywo zajmuje dzienniki krajowe i niektóre cudzoziemskie. Z żalem widzimy, że czasopisma usiłują spaczyć postępek, czyniący zaszczyt rządowi cesarskiemu, w niczém nie wiążąc polityki francuzkiéj we Włoszech. Zdaje się, że tego nie zrozumiał dziennik le *Siècle*, który położył ogromnemi głoskami nazwę Gaety, nad artykułem podpisanym przez swego politycznego dyrektora i mającym na celu oznajmić potępienie polityki rządowéj w tym względzie. Niech nam wolno będzie powiedzieć, że te deklamacje są równie niewczesne jak niepożyteczne. Flota francuzka jest dziś jeszcze pod Gaetą, ale nikt nie wie, czy będzie tam jutro i nie znamy żadnego oświadczenia rządu francuzkiego, które mogłoby nadać temu ustępowi doniosłość zobowiązania się politycznego, a zatém niedozwolonéj interwencji w sprawy włoskie. Rząd francuzki, dając rozkaz admirałowi Barbier de Tinan pozostania w wodach gaeckich, usłuchał, jak każdemu to wiadomo, głosu wspaniałości, któréj przyklasnęli wszyscy ludzie szlachetni. Chodziło o zasłonienie od skutków szturmu całéj dostojnéj rodziny, liczącéj niewiasty i dzieci; a więcéj jeszcze o ocalenie godności królewskiéj, i o pozwolenie zwyciężonemu monarsze swobodnego odpłynienia, pod opieką naszéj flagi, jeśliby znalazł właściwém zaniechać walkę, któréj koniec wątpliwym być nie mógł. Rzeczone położenie, lubo się przeciągnęło, nie zmieniło wszakże swéj treści i niezgodném byłoby z rycerskiém uczuciem, kierującém postępowaniem rządu cesarskiego, zakreślać ściśle zbyt szczupłe granice krokom, których, do pewnego stopnia, Franciszek II powinien by pozostać jedynym sędzią.

„Zadziwienie i gniew dziennika *Siècle* nie zmylą powszechnego mniemania i nie skrócą, ani przedłużą, choćby o jedną godzinę, pobytu eskadry francuzkiéj pod Gaetą. Dosyć choć trochę zdrowego rozsądku, aby zrozumieć, że obecne położenie rzeczy trwać długo nie może. Dzielna obrona Franciszka II, obudzając w Europie zasłużone uszanowanie, nie zmienia treści rzeczy. Nie w Gaecie, ale w Neapolu bronić się należało. O! gdyby król stanął był na czele choć jednego pułku, dla zasłonienia swéj stolicy, zagrożonéj przez zbieraną drużynę Garibaldiego, zamiast schronienia się do twierdzy, z któréj wyjść nie może tylko albo jeńcem Piemontu, albo gościem Francji, kto wie coby nastąpiło? W Neapolu należało doświadczyć doli bitwy; bo to co późniéj widziano, dowiodło jakim duchem męzkie postanowienie zdolne było natchnąć wojsko neapolitańskie, tak dotąd nieszczęśliwe w Sycylji i Kalabrji. Nadto, sam Franciszek II nie łudzi się, co do możliwych następstw oblężenia Gaety; depesza jego ministra jen. Casella, jasno tłumaczy myśl jego w tym względzie; bez zuchwalstwa więc przypuścić można, że ta walka, próżna nadziei, nie przeciągnie się aż do ostatecznych następstw. Mówią teraz o zagajonych rokowaniach rozejmowych; jeżeli te rokowania toczą się rzeczywiście i jeżeli doprowadzą do istotnego wypadku, niepodobna będzie nie widzieć, że obecność eskadry francuzkiéj przyłoży się do otrzymania warunków umiarkowańszych, a więc łatwiejszych do przyjęcia. Nie rozumiemy, w czém by podobny koniec miał martwić prawdziwych przyjaciół sprawy włoskiéj."

Z powodu budżetu miasta Paryża na r. 1861, p. Devinck złożył radzie municypalnéj sprawozdanie, obejmujące ogół stanu pieniężnego tego miasta. Dochody roczne wynoszą 172 miljony, t. j. przewyższają, w znacznym stosunku, dochody nie jednego udzielnego państwa. I tak na przykład: Würtemberg ma tylko 30 miljonów; Saksonja 42, Portugalja 59, Hanower 72, Danja 74, Bawarja 93, Brazylja 140, Belgia także 140 miljonów. Lecz kiedy te państwa muszą z tych dochodów poświęcać na opłatę procentów, od ciężących na nich długów, od 11 do 30 procentów ogólnych dochodów, miasto Paryż, na ten-że sam przedmiot, obraca tylko pół jedynasta procentu i to od dochodów stałych, wynoszących 104 miljony rocznie. Tak zdumiewające kwitnienie stolicy francuzkiéj, dozwala jéj przedsiębrać te olbrzymie prace, która ją coraz nowemi pomnikami zdobią, na podziw świata i zaszczyt jéj mieszkańców.

Austrja.

Peszt, *1 stycznia* Korrespondent węgierski dziennika *le Nord* podaje obraz zmian, jakich Węgry doznały w ciągu upłynionego roku. Nie bez pożytku będzie przywołać na pamięć zaszłe zdarzenia: „Piętnaście miesięcy temu jak Węgry poczęły wychodzić ze swojéj 10 letniéj bierności i objawiać, że znużył ich rząd dowolny gabinetu wiedeńskiego, oraz dorywcze patenta Franciszka-Józefa. Dał do tego hasło patent 1 września 1859, przez który rząd wiedeński narzucił nową konstytucję kościołowi protestanckiemu, w Węgrzech. Lecz mimo całą żywość oporu, mimo całą skuteczność spółdziałania, udzielonego przez wszystkie inne wyznania w Węgrzech, protestanckim współbraciom, zwycięztwo zdało się być prawie niepodobnem. Przez okolniki 14 lutego i 5 marca 1860, rząd nieodzownie nakazywał wprowadzenie w życie nadanego prawa. W tymże czasie p. p. Zsedenyi, Maday i nie którzy inni, dzielni obrońcy dawnych swobód protestanckich, skazani byli na więzienie i post, za czynny udział w oporze przeciw patentowi 1-o września 1859.

„Przywodzę ten wypadek dla tego, że w pierwszych 3 miesiącach r. 1860, trójca Bach-Thun-Rechberg miała się jeszcze za wszechmocną i niewidziała żadnéj zmiany w swem postępowaniu. A jednak, ledwo pierwsza połowa kwietnia upłynęła, już rząd musiał odwołać arcy-księżęcia Albrechta i naznaczyć jen Benedeka, zalecając go krajowi pod troistym względem, że był mieszczaninem, protestantem i Węgrem. Wówczas to, pierwszy raz, rząd ujrzał się zmuszonym otwarcie potępić politykę od 10 lat wykonywaną i wskrzesić, przynajmniéj na słowach, te narodowe ustanowienia, które jego Haynau i Schwarzenberg sądzili, iż na zawsze w strumieniach krwi węgierskiéj zostały zatopione; własnoręczny list cesarski, 19 kwietnia, dozwalał spodziewać się wznowienia komitatów i sejmu. Nie tajném jest ile te przyrzeczenia były nieszczere, tudzież, ile postępowanie jen. Benedeka nie odpowiedziało powziętym nadziejom; ale i to wiadomo jak prędko zużył się ten człowiek i jak prędko Węgry pozbyć się go umiały.

„Dla utrzymania go jednak, dla zasilenia tego rządu niepewnych obietnic i ułamkowych ustępstw, którego był przedstawicielem, wymyślono w Wiedniu, tak uczenie zbudowany, kołowrót wzmocnionéj rady państwa. Węgry, każdy to pamięta, nie chcieli być uczęstnikami téj mary parlamentaryzmu i kiedy, przez obietnice i groźby, udało się cesarzowi znaleść sześciu, tak zwanych mężów zaufania, którzy zgodzili się nakoniec obarczyć go publicznie uchwałą nieufności, Węgry bynajmniéj nie troszczyły się o rozgłos, jaki starano się w Wiedniu nadać zasilonéj radzie państwa, tylko o tyle, o ile je bawił widok nowo-austryjackiego rządu, podkopywanego i prawie wywróconego przez tych samych, których, złożony na łożu śmierci, wezwał ku swemu ocaleniu.

„Nie potrzebuję mówić o dyplomacie 20 października 1860; był to ostatni wysiłek konającego; rzeczony dyplomat, jak wszystko co ma z nim związek, tkwi jeszcze w żywéj u wszystkich pamięci, bo ruch wywołany przezeń, w całem cesarstwie, zaledwie teraz się rozpoczął. Należy tylko zapisać dwa szczegóły; pierwszy, że cała monarchja uznaje, iż Węgrom zawdzięcza nadania cesarskiego dyplomatu, a zwłaszcza możność wzięcia nawet tego czego dyplomat nie dał; drugi, że Węgry już oddawna prześcignęły ustępstwa dyplomatu 20 października, które gabinet hr. Rechberg poczytywał za najwyższy szczyt powolności; w obecnéj chwili tenże hr. Rechberg zagrożony jest upadkiem, ze szczętami swojéj roboty.

Węgry wstrzymać się nie mogą, muszą iść na przód; ale dajmy pokój przyszłości, któréj tajemnice są niezbadane, która dozwala tylko czynić, mniéj prawdopodobne wnioski. Trzymajmy się raczéj przeszłości, tak pewnéj, stanowczéj. Kilka rzuconych przezemnie jéj zarysów, dowodzą, że Węgry mogą w niéj czerpać najpomyślniejszą otuchę swéj przyszłości i pewność prawie, że ich ruch ani się zatrzyma, ani zwichnie.

„Tymczasem rok 1860 zamknęło ważne zdarzenie, powrotu na nowo do Węgier Wojewodyny. Co niedawno było tylko prawdopodobną pogłoską, stało się dziś urzędową rzeczywistością. Węgry właściwie znalazły się pod koniec 1860 roku powrócone do swych dawnych granic, co upoważnia do nadziei, że nieustając w dzielnéj wytrwałości i niezłomnéj mocy, jaką od 15 miesięcy odznacza się nasz ruch narodowy, niebawem ujrzymy stosunki nasze z Siedmiogrodem i Kroacją urządzone w sposob zgodny z dzidjami, sprawiedliwością, życzeniami i dobrem ludności. Wcielenie na nowo Wejewodyny nie sprawiło w Węgrzech takiego wrażenia, jakiego oczekiwano może za granicą; przyjęto je jako środek, o którego ziszczeniu nikt nie wątpił; bo ktoż w Węgrzech na prawdę wierzył w nienawiść plemienną, którą rząd wiedeński przypisywał Serbom Wojewodyny i w skutek któréj mieli oni wszystko ważyć, byle oderwać się na zawsze od Węgier. Wiedzieliśmy dobrze, że skoro zabłyśnie dzień, w którym wolno będzie mieszkańcom Wojewodyny objawić swobodnie swe przekonanie, pierwsi odepchną mamidło udzielności, nadanéj im przez p. p. Bach, Schwarzenberg i Spółkę w 1849 i pośpieszą wznowić nazawsze dawne ogniwa z matką ojczyzną i węgierskimi współbraćmi.

„Wszakże ten wypadek zachowuje całą swą ważność; jest on bowiem wyznaniem, złożoném przez sam rząd wiedeński, że wszystkie jego usiłowania, z taką gorliwością, w tych ostatnich czasach ponawiane, aby raz jeszcze wywołać spółzawodnictwo plemion, zupełnie nie powiodły się i że nie będzie już mógł, przeciw nowemu węgierskiemu powstaniu, użyć ohydnego narzędzia walk bratobójczych i przeklętego środka domowéj wojny."

Wiedeń *5 stycznia*. Czytamy w *Prassie* „Rozmaite objawy zdają się potwierdzać rzeczywistość układu między nowym ministrem stanu i jego kolegami. P. Schmerling miał zaniechać myśli ogólnego parlamentu. Tak jak Wojewodyna, podobnież Siedmiogród, Kroacja zostaną nanowo wcielone do Węgier; sejm więc węgierski liczyć będzie połowę przedstawicieli całéj monarchji. Sejm zaś słowiańsko-niemiecki, który miał mu służyć za przeciw-wagę, przekonani jesteśmy, że nie będzie miał miejsca. Obecnie niepokoją tylko wymagania Czechów i Galicjanów: pierwsi dopominają się o sejm narodowy, drudzy o sejm galicyjski, z podobnemiż prawami, jakie służą sejmowi węgierskiemu. Wkrótce, idąc za przykładem Węgrów, zażądają gabinetu czeskiego i galicyjskiego, a wówczas p. Schmerling został by ministrem *in partibus*."

List z Werony do *Gazety Augusburskiéj* podaje stan wojska austryjackiego w Wenecji: „Mamy tu teraz w kraju weneckim 183,000 żołnierzy, a mianowicie: 36 półków piechoty, w każdym po 3 bataljony, liczące po 1300 ludzi; 18 bataljonów strzelców, po 1,000 ludzi; 52 działobitnie artyllerji, każda z 200 ludzi i 200 koni; wojska inżynjerów i innéj broni wynoszą 10,000 głów; jazda 5,000. Dodać do tego należy załogi twierdz, szpitale, usługę zdrowia i majtków. Wojsko odwodowe składa się z 35,000 żołnierzy w okolicach Trjestu i wzdłuż brzegów Istrji i Dalmacji. Inny 35 tysięczny korpus, ma swe leże w Styrji, Karyntji i Istrji. Znajduje się on w zupełnéj gotowości do wystąpienia w pole i, w ciągu dni 10, może stanąć nad Mincio i Padem."

D. 6 stycznia. W jednym z listów pisanych z Wiednia do *Gazety Kolońskiéj*, znajdujemy bardzo posępny obraz stanu cesarstwa: „Coraz widoczniejsze postrzegamy objawy reakcji. Oto, hr. Rechberg nie wyedzie z gabinetu. P. Schmerling zostaje na miejscu dla wykonania swego programatu; ale nikt weń nie wierzy i poczytuje jego cofnięcie za pewne. Stronnictwo, które przez lat 10 doprowadziło Austrję do obecnego stanu, ma wkrótce nanowo zapanować; dla tego też stan umysłow w Wiedniu jest smutny i ponury. Na giełdzie pieniądze papierowe idą po 47 za sto. Ta liczba głośniéj przemawia, niż wszystkie komentarze. Drobni kapitaliści nie cofają się przed ogromną stratą, przedają swe papiery, byle cokolwiek ocalić. Ufność zupełnie zniknęła. Jest zagadką, sposób w jaki rząd spodziewa się stawić czoło grożącemu nam zewnętrznemu niebezpieczeństwu. W kołach rządowych, piastunowie sprawy powszechnéj, zdają się oddawać złudzeniom, za które ciężko odpokutują."

Dzienniki Wiedeńskie ogłaszają tekst adresu galicyjskiego, którego treść jest już wiadoma. P. Smołka odczytał go przed p. Schmerling, ten zaś odpowiedział w sposób poważny i przychylny. Oddał sprawiedliwość patryotyzmowi mężów, którzy adres podpisali, ale oświadczył, iż nie może ich uznać za przedstawicieli i umocowanych Galicji. Życzenia kraju, rzekł minister, będą miały sposobność objawić się na sejmie galicyjskim, który będzie zwołany przed upływem dwóch miesięcy; bo sejmowi służy obowiązek wynurzenia potrzeb kraju; rząd z radością usłyszy ich wyraz. Tymczasem do niczego zobowiązać się nie może prócz uręczenia, że prośbie o język polski, zadosyć stanie się, i że natychmiast wyjdzie rozkaz wprowadzenia go do zakładów naukowych.

Prusy.

Berlin, *4 stycznia*. Księstwo holsztyńskie, stanowiące część składową Związku Niemieckiego, znajduje się pod panowaniem korony duńskiéj. Rok 1848, który tak silnie wywołał pytania jedności Niemiec, obudził w mieszkańcach Holsztynu chęć wyzwolenia się z pod obcego rządu i zupełnego wcielenia do niemieckiéj ojczyzny. Danja stłumiła te zachcenia, mszcząc się zaś nad Holsztynem, postanowiła wyzuć go z wiekami odziedziczonéj narodowości i narzucić mu prawa, obyczaje i język duński. Niemcy holsztyńscy zanieśli skargi na sejm Związkowy frankfurcki. Prusy przyjęły obronę uciśnionych, lecz Austrja i drugorzędne niemieckie państwa, zawsze każdemu ludowemu poruszeniu przeciwne, już jawnie, już pokątnie, broniły Danji i przeszkadzały Prusom. Sprawa holsztyńska poczęła przybierać groźne rozmiary. Danja od dawnego czasu zjednała sobie życzliwość Anglji i Francji, te zaś mocarstwa zdają się wierzyć, że wyzucie Danji z prowincij niemieckich, osłabiłoby ten rząd do tego stopnia, iż stałby się niezdolnym do spełnienia tego europejskiego posłannictwa, do jakiego powołany jest na skandynawskim półwyspie. A lubo dotąd, ani w Paryżu, ani w Londynie, nic stanowczego nie wyrzeczono jakie następstwa wtargnienie wojsk związkowych do posiadłości króla duńskiego pociągnąćby za sobą mogło, zawsze wypowiedzenie wojny Danji, byłoby krokiem arcy stanowczym. Owóż, Austrja rozżalona na Prusy za odmówienie pomocy w sprawie włoskiéj, gorąco pragnie wplątać to sąsiednie państwo w zatargi holsztyńskie, w czém Saksonja wiernie jéj dopomaga. Te kilka słów wstępu potrzebne były do zrozumienia tego, co czytelnicy niżéj znajdą.

Piszą z Frankfurtu do *Dziennika Drezdeńskiego*: „Prusy głównie są wdane w sprawę holsztyńską. Jeśliby wykonanie uchwały sejmowéj miało pociągnąć za sobą zbrojne kroki, Prusy powinny objawić myśl swoją i wskazać drogę postępowania. Austrja i wszystkie państwa związkowe, (chybaby Luksenburg uczynił jakie zastrzeżenie) oświadczyły się z gotowością bezwarunkowego przyjęcia przełożeń pruskich i zamienienia ich na uchwałę związkową. Jeżeliby więc zaszła jaka zwłoka w rozstrzygnieniu tego przedmiotu, należałoby szukać przyczyny tego w innych okolicznościach i rządy związkowe uwolnić od wszelkiego zarzutu."

Korespondencja Sterna odpowiada na tę insynuację: „To, co *Dziennik Drezdeński* mówi o położeniu Prus w sprawie holsztyńskiéj, potwierdza podejrzenia, któreśmy już wyrazili. Nastawać na króla, przy jego wstąpieniu na tron, do wystąpienia w ten sposób, aby Austrja mogła mieć ręce rozwiązane we Włoszech i wywołać wojnę, tak pożądaną, przeciw Francji, oto jest programmat p. Beusta, który tam niema nic do stracenia."

Gazeta Ludowa z podobnąż odzywa się przestrogą: „Mówią, że Austrja i wszystkie rządy niemieckie, miały oświadczyć gotowość do potwierdzenia nieznanych nawet jeszcze, ale tylko oczekiwanych, przełożeń pruskich w sprawie holsztyńskiéj. Oświadczenie to jest rozczulające, tak iż wszyscy miłośnicy jedności niemieckiéj powinniby ronić łzy radości. Nic nie jest dowcipniejszego, a przy tém niebezpieczniejszego, jak ta sprawa, co to jest ni ryba, ni mięso, oddająca Schlezwig jego własnéj doli, w któréj Prusy straciłyby swą wziętość i naraziłyby się na zatargi z całą Europą. Jest to zręczny wybieg do odwrócenia uwagi Prus od niemieckiego przesilenia. Niechaj Prusy, mówi banda würzburgska, razem z Austrją, wniosą swe przełożenia, niech rozpoczną drobną wojnę przeciw Danji, wszystko potwierdzimy co tylko robić zechcą, powierzymy im nawet umocowanie przymusowe; webrnęłyby w błoto, gdzie nie rosną laury; nie mogłyby więc przeszkodzić nam do działania po Bożéj woli."

Wczoraj (3) otworzono zwłoki zmarłego króla; wystawiono je teraz w jednéj z sal zamku Saus-Sonci. Jenerał-adjutanci, do których przyłączył się pełnomocnik wojskowy rossyjski, hr. Adlerberg, odbywają z kolei służbę honorową przy katafalku. Oddziały wszystkich półków załogi, tudzież chorągwie jazdy, gwardji udadzą się do Potsdam dla znajdowania się na pogrzebie. Podług ostatniéj woli zmarłego króla, serce jego ma być złożone w grobowcu Szarlotenburgskim, u podnóża trumien jego rodziców, ciało zaś ma spoczywać w Potsdamie pod ołtarzem kościoła *Pokoju*, zbudowanego z jego rozkazu.

Podług testamentu, pałace Saus-Souci, Szarlottenburg i Schönhausen, powinny należeć do królowéj wdowy. Przy pogrzebie zachowany będzie ceremonjał, przyjęty przy oddaniu ostatniéj posługi Frydrykowi-Wilhelmowi III. Jen. feldmarszałek bar. Wrangel nieść będzie chorągiew królewską, minister v. Auerswald koronę, siedmiu dalszych ministrów oznaki królewskości.

Wyprawiono nowe listy wierzytelne ministrom, umocowanym przy dworach obcych.

Oczekiwani są wielcy książęta badeńscy, wielki książe Mikołaj rossyjski z małżonką, król hanowerski, książe brunszwicki, książe Luitpold bawarski, wielki ks. oldenburgski, ks. następca sasko-mejningeński i wielu innych.

Dnia 5 stycznia. *Gazeta Pocztowa* otrzymała następny list z Berlina: „Dowiadujemy się, że odpowiedź pruska na przełożenia angielskie pogodzenia rosterków z Danją,

wywołała nową notę gabinetu londyńskiego. Rzeczona nota z d. 8 grudnia wynurza żywy udział, który Anglja bierze w całości monarchji duńskiéj; zgadza się na to, że Danja weszła w niejakie zobowiązania się honorowe co do Szlezwigu, ale zaprzecza Związkowi niemieckiemu wszelkiego prawa wdawania się w wewnętrzny, szczegółowy zarząd tego kraju.“

Dnia 7 *stycznia*. Ogłoszona dziś proklamacja króla Wilhelma wynurza naprzód głęboką boleść i żałobę, spowodowane przez śmierć króla Fryderyka-Wilhelma, co dobrowolnie i własnoręcznie nadał krajowi instytucje, których ustalenie ziści nadzieje państwa pruskiego; następnie zawiera te słowa: „Królowi, co umiał założyć tak wielkie dzieło, którego pamiętne wyrzeczenie: „ja i dom mój chcemy służyć Panu,“ napełnia i moją duszę, należy znakomite miejsce we wsławionym szeregu panujących, którym Prusy winny swą wielkość i którzy z nich uczynili symbol ducha niemieckiego. Tę świętą puściznę mych naddziadów, którą założyli i pomnożyli przez niepożyte starania, ceną wszystkich sił swoich i z narażeniem życia, wiernie zachowam.

„Z dumą widzę się otoczonym przez lud tak zacny i przywiązany, przez wojsko tak świetne. Ręka moja zabezpieczy dobro i prawo wszystkim stopniom ludności; działanie jéj będzie opiekuńcze i zachęcające. Przeznaczenie Prus nie wiedzie ich do spożywania dóbr nabytych. Warunki ich potęgi polegają na zastosowaniu sił umysłu i serca, na głębokości i szczerości uczuć religijnych, na skojarzeniu posłuszeństwa z wolnością i na pomnożeniu ich siły zbrojnéj. W ten tylko sposób utrzymać zdołają swój stopień między mocarstwami Europy.

„Trwam niezłomnie przy podaniach mojego domu, biorąc za cel podniesienie i wzmocnienie ducha patryotycznego mojego ludu. Chcę ustalić i pokrzepić prawo państwa według jego dziejowéj ważności i utrzymać instytucje, którym król Fryderyk-Wilhelm IV dał życie. Wierny wykonanéj przysiędze, przy objęciu rejencji, będę bronił konstytucji i praw królestwa. Obym przy boskiéj pomocy zdołał okryć Prusy nową chwałą! Moje obowiązki względem Prus zgodne są z obowiązkami względem Niemiec. Jako panujący niemiecki, winienem ustalić Prusy w położeniu, które im należy między państwami niemieckiemi, na korzyść wszystkich, skutkiem ich sławnych dziejów i pięknego urządzenia ich wojska.

„Ufność w utrzymanie europejskiego pokoju jest zachwianą. Usiłować będę zachować błogosławieństwa pokoju; wszakże niebezpieczeństwa mogą powstać dla Prus i dla Niemiec, a wówczas oby Bóg natchnął mnie i lud mój ufnością i męztwem, które ożywiały Prusy w ich wielkich epokach i oby ten lud wspierał mię na drodze, którą pójdę, swém poświęceniem, posłuszeństwem i wytrwałością. Oby błogosławieństwo Boga ułatwiło posłannictwo, włożone na mnie jego wyrokami!“

D. 7 stycznia. Pogrzeb królewski odbył się dziś w Potsdamie podług ceremonjału, ogłoszonego przez wszystkie dzienniki. Orszak wyruszył z pałacu Sans - Sunci o kwadrans na pierwszą i udał się do kościoła *Pokoju*, w pośród niezmiernych tłumów ludu, który w milczeniu i z odkrytemi głowami postępował dla oddania ostatniego hołdu swemu królowi. Wóz tryumfalny, zaprzężony ośmiu końmi, wiózł trumnę, rogi całunu utrzymywane były przez 4-ch kawalerów orderu Orła czarnego; za wozem jen. feldmarszałek bar. Wrangel niósł chorągiew państwa. Tuż za nią szli król i królowa, prowadzący wdowę zmarłego. Po prawéj ręce króla Wilhelma szedł król hanowerski, który jako pozbawiony wzroku, opierał się na ramieniu ks. Karola pruskiego. W dalszym ciągu postępował dwór i ogromna liczba książąt krwi, przedstawiających wszystkie dwory niemieckie i głównych państw europejskich. Wszystkie władze kraju, podobnież miały swych przedstawicieli. Orszak zamykały różne oddziały wojska. Po wyrzeczeniu błogosławieństwa kościelnego wojsko dało trzykroć ognia i artyllerja 101 wystrzałów działowych.

Królestwo ichmość, członkowie rodziny panującéj i dostojni goście dziś wieczorem wrócą do Berlina.

(Le Nord.)

Turcja.

Bejrut, *16 grudnia*. Jen. Beaufort, walczy z niesłychanemi trudnościami w niesieniu skutecznéj pomocy chrześcijanom. Fuad-Pasza, na każdym kroku dowodzi złéj wiary. Głos powszechny oskarża naczelników Druzów, lecz Turcy widocznie ich osłaniają. Nic przeto nie pozostało wodzowi francuzkiemu prócz użycia wojsk swoich do wyszukania ich na miejscu i zmuszenia przynajmniéj do powrotu tego, z czego chrześcijan wyzuli. Kolumny francuzkie posunęły się w głąb kraju; lecz Fuad-Pasza wyprawił w ich ślady oddziały Turków, które postępując wciąż za niemi, trzymają Francuzów jakby pod strażą i ostrzegają Druzów o wszelkich poruszeniach chrześcijańskiego wojska. Zniecierpliwiło to jen. Beaufort do tego stopnia, że oświadczył Fuad-Paszy, iż obejdzie się bez towarzystwa jego żołdactwa. Rozjątrzenie żołnierzy francuzkich na nieszczerość turecką jest tak silne, iż lękać się należy, aby nie przyszło do krwawych, między mniemanymi sprzymierzeńcami, zatargów. Jen. Beaufort, postępując w głąb kraju stara się podźwignąć z gruzów zburzone wsi chrześcijańskie. Żołnierze francuzcy, z właściwą sobie zręcznością zwaliska zamieniają, w mgnieniu oka, w mieszkalne ochrony dla nieszczęśliwych chrześcijan, ciągnących wielkiemi tłumami za obozem. Ale nie można było, wśród zupełnego niedostatku, w jakim się znajdowali, dozwolić im umierać z głodu i Druzom, co ich odarli, spokojnie korzystać z łupieży, dopóki właściwe władze nie przyznają stosownych wynagrodzeń. Jen. Beaufort, rozkazał obliczyć jaka summa pieniędzy potrzebną będzie na zakupienie nieodbitych sprzętów jako to: pościeli, naczyń kuchennych i stołowych, żywności na trzy miesiące i ziarna na zasiew. Rachunek okazał, że każdy z Druzów płacących podatek powinienby złożyć około 250 fr. Jeśliby Druzowie wrócili złupione sprzęty, lub dostarczyli żywność w zbożu, ryżu, jarzynach i t. d. potrącono by to im w rachunku.

Gdy wszystko już było urządzone, jen. Beaufort żądał aby Fuad-Pasza powyższe postanowienie zatwierdził; lecz komissarz Sułtański wystąpił z nowemi trudnościami, domagał się, aby pobór kontrybucji poruczyć urzędnikom tureckim. Wódz francuzki, wiedząc co to znaczyło, odrzucił to żądanie i po długich dopiero sprzeczkach na tem stanęło, że dla ocalenia pozorów władzy sułtańskiéj urzędnicy tureccy, bez prawa mieszania się w czynności oficerów francuzkich, będą tylko prostymi świadkami. Na każdym kroku Fuad-Pasza okazuje największe pobłażanie dla Druzów i muzułmanów i skrytą zaciętość przeciw chrześcijanom.

Ale boleśniejszem jest jeszcze to, co niedawno odkryto. Właściciele przędzalni francuzkich i angielskich, zaparłszy się Boga i sumienia, poprzyjmowali do przechowania, złupioną przez Druzów, własność chrześcijan. Jen. Beaufort kazał przetrząść składy tych niegodziwców i przekonał się o tém zbrodniczem spólnictwie. Z Francuzami łatwiéj mu było, zmusił ich natychmiast do zwrócenia przechowywanych sprzętów; ale u Anglików nie ośmielił się na podobnąż rewizję ich składów, które bez wątpienia są pełne rzeczy skradzionych. Bóg widzi jak ciężko wprowadzić porządek i wymierzyć sprawiedliwość w tych nieszczęśliwych stronach!

Dzienniki umieściły list Szamila do Abd-el-Kadera i odpowiedź emira. Pierwszy pisany jest w stylu wschodnim, bardzo kwiecistym; uwielbia pomoc Abd-el-Kadera niesioną chrześcijanom. Żałujemy że dla braku miejsca nie możemy go powtórzyć. Odpowiedź Abd-el-Kadera odznacza się piękną prostotą.

Księstwa naddunajskie.

Jassy, 20 grudnia. Posiedzenia sejmu multańskiego zostały otwarte. Najważniejszym przedmiotem jest urządzenie stosunków włościańskich. Bojarowie chcieliby rzeczy zostawić w dawnym stanie, ale to jest niepodobieństwem. Włościanie widzą, że konwencja zapewniła zmianę ich położenia. Książę z całą tęgością woli przystąpił do tego wielkiego dzieła. Minister Cogaunicgano śmiało wystąpi do walki i, bądź co bądź, urządzenie rolne przeprowadzone być musi.

Polityczne położenie kraju jest dobre. Potwarze, jakie Austrja miota na książęcia i rząd księstw naddunajskich, miane są za zupełnie bezzasadne. Nikt tu nie wypiera się spółczucia dla sprawy włoskiéj, ale książę zna swoje obowiązki, wie że całą swą działalność winien poświęcić ulepszeniom wewnętrznym, które tak są naglące, Sułtan przeświadozony jest o prawości zamiarów panującego książęcia, który nic niezaniedba dla odwrócenia od kraju klęsk zbrojnego obcego zajęcia nie dopuści się żadnego płochego kroku. Marzenia o wielkiém państwie naddunajskiem wylęgły się w głowach urzędników aurstrjackich, którzy chcieliby wmówić ich rzeczywistość i tą drogą trafić do uknucia przymierza, do którego na innéj drodze dojść nie mogli.

(Le Nord).

DEPESZE TELEGRAFICZNE.

PARYŻ 6 stycznia. Broszura: R z y m i b i s k u p i, wystawiona została na przedaż. Przedstawia ona porównanie między papieżami pierwszego okresu, którzy ściśle ograniczali się wykonywaniem swojego ewangelicznego powołania, tudzież trzymali się swego duchownego sądownictwa i między papieżami drugiego okresu, którzy dążąc do powszechnéj teokracji, mieszali się do spraw doczesnych. Autor z żalem widzi się przymuszonym do wyznania, że biskupi poszli na téj drodze za przykładem papiestwa. Byłoby wszakże niesprawiedliwością, mówi, sądzić, że wszyscy biskupi poczytują utrzymanie panowania świeckiego za istotne do niezależności ich powołania i bezpieczeństwa sumienia. Utrzymuje, że pewna liczba wyznaje przeciwne zdanie, co dowodzi, że dwa oddzielne mniemania istnieją między duchowieństwem: mniemanie urzędowe, które należy jawnie wyznawać pod karą niełaski i przeciwne jemu, które rzeczywiście panuje między naszém duchowieństwem, utrzymywane jest w tajemnicy dla uniknienia nazwy g a l i k a n a dziś więcéj kompromitującéj od nazwy h e r e t y k a.

LONDYN 7 stycznia. Wiadomości z Ameryki donoszą, że Karolina południowa wychodzi ze związku Stanów Zjednoczonych jednomyślném głosowaniem 169 człoków izby prawodawczéj. W Waszyngtonie sprawiło to ogromne wrażenie. Karolina zakupiła dwa statki wojenne w Hawannie.

Załączają się listy Garibaldiego, o których wspomniała depesza z d. 5 stycznia.

Caprera 29 grudnia 1860. Kochany Bellazi! „Dla szczególnych powodów, nie będę mógł przyjąć żadnéj kandydatury na deputowanego. Pragnę aby wszystkie zgromadzenia wyborczo o tém wiedziały, dla oszczędzenia im trudu powtórnych wyborów.“ Jestem i t. d.

podpisano: „T w ó j G. G a r i b a l d i.“

Caprera d. 29 grudnia 1860. Kochany Bellazi! „Powiem, że istnieje jawna zgoda między wszystkiemi komitetami włoskiemi w przykładaniu się do skutku wielkiego wykupu. Tak więc Wiktor-Emmanuel z miljonem żołnierzy włoskich będzie mógł na wiosnę wymagać właśnie tego, na czém Włochom zbywa. Na świętéj drodze, którą idziemy, pragnę aby wszystkie ślady stronnictw zniknęły; nasi przeciwnicy są stronnictwem. Oni chcą mieć Włochy, przyrządzone do swego smaku, za pomocą cudzoziemców i bez naszego uczęstnictwa. Tymczasem my jesteśmy narodem; my nie chcemy innéj głowy, tylko Wiktora-Emmanuela i nie wyłączamy żadnego z tych, co mają toż pragnienie. A więc przedewszystkiem należy opowiadać zgodę, jako najpierwszą z naszych potrzeb.

podpisano: Twój „G. G a r i b a l d i.“

TURYN 7 stycznia. Otrzymaliśmy wiadomości z Gaety przez l e R e d o u t a b l e, który opuścił tamten port zawczoraj. Piemontczycy ciągle utrzymują straszliwy ogień, który zrządza wielkie zniszczenie. Usypali o 500 tylko metrów od twierdzy, nowe działobitnie, po których spodziewają się stanowczego skutku.

Nowiny z Abrużów są niekorzystne dla Piemontu; ruchome jego kolumny z trudnością poskramiają rozruchy stronników Burbońskich.

MARSYLJA, 7 stycznia. Donoszą z Bejrutu; że Druzowie opierają się opłacie nałożonych na nich podatków, generał Beaufort d'Hautpoul wysłał na miejsce oddział wojska.

Listy z Serbji oznajmują o wzrastających rozruchach między Słowianami.

WIEDEŃ, 7 stycznia. Gazeta D u n a j s k a miała otrzymać wiadomość z Londynu z dobrego źródła, że Angja już nie nastaje na Austrję o ustępstwo Wenecje. Nowe prawo wyborcze nie zaspokoiło dostatecznie opinji.

FRANKFURT, 7 stycznia. Zgromadzenie ludowe zebrało się wczoraj w E l t v i l l e w księstwie Nassauskiem, dla protestacji przeciw przełożeniu, wniesioniemu na sejm związkowy, co do prawa stowarzyszeń, ponieważ rzeczone przełożenie jest nowém kuszeniem się o rozszerzenie władzy sejmowéj i mieszania się w konstytucje państw pojedyńczych. Każdy obywatel niemiecki wzywa się do działania na drodze prawnéj, aby spowodować odrzucenie téj propozycji, lub aby nie otrzymała mocy prawa w żadném z państw związkowych.

TURYN, 9 stycznia. Gazeta u r z ę d o w a oznajmuje, że kawaler Farini uwolniony został, na własną prośbę, od urzędu namiestnika neapolitańskiego. Pan Farini i mianowany ministrem stanu. Ks. C a r i g n a n otrzymał dostojność namiestnika w Neapolu, kawaler zaś Konstanty N i g r a urząd sekretarza stanu przy namiestnikowstwie. Ks. Carignan i pan Nigra odjechali dziś z rana do Genui, gdzie wsiądą na okręt, jeśli stan morza na to pozwoli.

BERLIN, 9 stycznia. Król przyjął dziś na osobném posłuchaniu książęcia Joachima Murata, wielkiego książęcia Toskańskiego i książęcia Flandrji.

WIEDEŃ, 9 stycznia. Gazeta Wiedeńska ogłasza dziś własnoręczny list cesarza pisany d. 7 stycznia, nadający powszechną amnestję dla Węgier, Siedmiogrodu, Kroacji i Sławonji. Rzeczona amnestja rozciąga się na wszystkie czynności przewidziane przez prawo karne, mające na celu zmianę istniejącego systematu rządowego przed 20 października 1860, albo odnoszące się do tegoż szeregu wypadków. Spółcześnie przepisane potrzebne prawidła do wykonania tego dekretu.

W s c h o d n i a n i e m i e c k a p o c z t a ogłasza wiadomość telegraficzną z P e s z t u z d. 8 bież. m., podług któréj przyjęcie tymczasowych prawideł wyborczych, opartych na artykule 5-m prawa 1848 roku, zostało uchwaloném. Sejm ma być zwołany do B u d y na d. 2 kwietnia,

LONDYN 9 stycznia. Z a k ł a d R e u t e r a ogłasza nowiny z Waszyngtonu z d. 28 grudnia. Twierdze: M o u l t r i e i P i n a c k n e y, komora celna, bióro pocztowe i zbrojownia w Charlestown, zajęte zostały przez wojsko związkowe. Prezydent Buchanan zwołał radę ministrów, ale nic stanowczego nie postanowiono. Wiadomości z H a i t i donoszą, że murzyni opanowali jednę z wysp, dających guano, a należącą do Stanów zjednoczonych.

KOPENHAGA 9 stycznia. Patent królewski oddziela konfirmację kościelną od egzaminu z nauki religji w księztwie szlezwickiém i pozwala pastorom używać języka niemieckiego lub duńskiego przy udzieleniu konfirmacji. Reskrypt ministerjalny pozwala używać nauczycielów domowych, nie zmuszając ich do koniecznego nauczania w języku duńskim.

Czytamy w dzienniku Turyńskim N a r o d o w o ś c i, pod d. 9 stycznia:

Flota francuzka ostatecznie odpłynęła z pod Gaety. Jeden tylko okręt francuzki zatrzymał się na dawném stanowisku i pozostanie na miejscu aż do d. 18, t. j. do dnia upłynienia rozejmu, na który Franciszek II zgodził się na przełożenie Napoleona III. Należy spodziewać się, że podczas trwania rozejmu, Franciszek II, idąc za radą Francji, opuści Gaetę i odwróci nowy rozlew krwi. Gdyby zaś inaczéj było, okręt francuzki oddali się i działania oblężnicze, dowodzone przez jenerała Cialdini, zostaną najżywiéj popierane przez admirała Persano ze strony morza.

Nie mamy potrzeby powtarzać, że zostawiamy dziennikowi N a r o d o w o ś c i, odpowiedzialność za tę nowinę.

LONDYN, wtorek 8 stycznia. Z a k ł a d R e u t e r a udziela następną wiadomość: Piemont przedstawił rękojmie zabezpieczające Wenecję od wszelkiego napadu Garibaldiego, byleby mocarstwa zostawiły mu wszelką swobodę działania pod Gaetą.

Dziennik D a i l y - N e w s donosi dzisiaj, że Francja oświadczyła Piemontowi gotowość odwołania swéj floty z pod Gaety; byleby Piemontczycy wstrzymali ogień do 18 lub 19 bież. miesiąca. Jest podobieństwo do prawdy, dodaje D a i l y - N e w s, że Piemont przyjmie warunek, byleby jenerałowi Persano wolno było działać po upływie rozejmu.

KONSTANTYNOPOL, 2 stycznia. S a v f e t i - P a s z a cofnął swą prośbę o uwolnienie od służby; zostaje nadal prezesem rady stanu i sprawiedliwości.

FRANKFURT, środa 9 stycznia. Wiadomo, że sejm związkowy odbył swe posiedzenie na dniu 7 stycznia, na którém pełnomocnicy Austrji i Prus rozwinęli jednostajne widoki swoich rządów w przedmiocie postępowania względem Danji co do księstwa Holsztyńskiego. Wszyscy członkowie mieli zgodzić się na myśli, objawione przez dwa wielkie mocarstwa. Wezwano sprawozdawcę w sprawie Holsztyńskiéj, pana v o n d e r P f o r d t e n, aby bez zwłoki raport swój złożył.

PARYŻ, sobota 12 stycznia. M o n i t o r p o w s z e c h n y ogłasza dziś rano notę, zaprzeczającą pogłosce o ustąpieniu pana Thouvenel, z urzędu ministra spraw zagranicznych. Cesarz, mówi dziennik urzędowy, nigdy nie myślał o pozbawieniu siebie oświeconego i wiernego współpracownictwa, pana Thouvenel.

KOPENHAGA, piątek 11 stycznia. Dziennik ministerjalny D a g b l a d e t, zawiera w swojém wieczornem wydaniu, artykuł tchnący wojną, domagający się bezpośredniego uzbrojenia, i wyprowadzenia zapasów wojskowych ze zbrojowni Rendsburskiéj i z całego Holsztynu. D a g b l a d e t dodaje, że odważne wystąpienie jedynie może zapewnić Danji pomoc jéj naturalnych sprzymierzeńców. *(Le Nord i J. de S. P.).*

PRZEGLĄD WSZECHSTRONNY.

STANOWISKO WSPÓŁCZESNE FILOLOGJI PORÓWNAWCZÉJ.

Twórcą filologji porównawczéj jest Franciszek Bopp. Ta umiejętność nie tylko swoich zwolenników, ale każdego czytelnika mocno zainteresuje, obudzi w nim ciekawość i podziwienie. Wszak to ona odczytała napisy wielkiego króla Persów, przez długie wieki nikomu niezrozumiałe; ona to pierwsza wytłumaczyła mistyczną księgę Zoroastra, niepojętną nawet dla samych jego uczniów; ona to objaśnia braminowi księgi Weda; ona stanowczo rozstrzyga spór o etnologji Celtyckiéj, o tym przedmiocie na tylu przypuszczeniach opartym; ona wreszcie, jak Krzysztof Kolumb, odkryła nowy świat historykom, ukazując jedność Indo-Europejskiego plemienia.

Te tak ważne korzyści odniesione z filologji porównawczéj, ściągnęły na nią uwagę wielu osób, które skądinąd możeby żadną miarą nie wzięły udziału w suchych dyskussjach lingwistyki. Ale filologja porównawcza obiecywała jeszcze cóś większego, sowitą nagrodę, która była ulubionem marzeniem wielu uczonych. Chodziło o to, aby zebrać wszystkie rezultaty lingwistyki i oddać je pod rozporządzenie dziejopisa, pomagając mu przez to do odtworzenia obrazu życia pierwotnego naszych praojców Indo-Europejczyków, a to za pomocą ich języka, który dzisiaj może być odszukany za użyciem metody porównawczéj. Skutkiem takiego pokuszenia się wprowadzonoby do historji rodzaju ludzkiego nowy rozdział, dopełniający zatracone karty roczników świata, na których zapisane były początki Greków, Rzymian, Indjan, Celtów, Germanów, Słowian i Litwinów.

Do takiego to celu śmiało zdąża Adolf Pictet, Genewczyk, współpracownik wielu pism czasowych treści filologicznéj. Rezultaty swoich poszukiwań przedstawił światu w nowém dziele: „*Les origines indo-européennes ou les Aryas primitifs. Essai de Paléontologie linguistique. Paris et Genève. J Cherbuliez, 1859, 1 vol. gr. in 8, 347.*“

Aby ten przedmiot był dla każdego przystępny, musimy tu powiedzieć kilka słów stosownych do okoliczności. Nazwisko „*Indo-Europejski*“ wprowadzone przez Boppa, zawiera siedem familij narodów, składających plemię kaukazkie. Te familje są: 1) Aryjska (Indjanie i Persowie), 2) Słowiańska, 3) Litewska, 4) Grecka, 5) Italijska, 6) Germańska, 7) Celtycka. Pierwiastkowa jedność tych familij, jest już dowiedziona. Opiera się ona najprzód na genealogji, na tożsamości rodu. Przed kilku tysiącami lat, ci Indo-Europejczycy składali jeden naród jednolity, z którego poszło owe siedm głównych pokoleń, z których znowu każde rozrosło się na kilka mniejszych rodzin. Ten rozrost dokonywał się w przeciągu wielu wieków, na podobieństwo drzewa, które ze swego pnia puściło siedem ogromnych konarów, szeroko rosnących w różnym kierunku. Ten pień narodów nazywamy *Indo-Europejskim pierwotnym narodem*, a czas przed rozszczepieniem się jego mianujemy *perjodem jedności.*

Pierwsze pytanie, jakie tutaj się nasuwa, jest takie: jaki też stopień cywilizacji posiadali nasi praojcowie w téj pierwotnéj epoce? W istocie, ogół wiadomości i kultury, jaka u nich znajdowała się, powinien był przejść i do ich potomków Indjan, Słowian, Greków i innych. Gdyby w perjodzie jedności nasi przodkowie nie byli żadnego zrobili postępu na drodze cywilizacji, to historyk nie potrzebowałby nimi zajmować się; mimo wspólnego pochodzenia, familje te wystąpiłyby przed nim w zupełnéj od siebie niezawisłości, każda ze swoim własnym zasobem wiedzy. Ale jeśli znajdzie się jakiś dowód, że przed ich rozdzieleniem się stosunki społeczne tyle były już rozwinięte, że wpłynęły na przyszłe losy tych pokoleń, wyciskając pewne piętno na ich obyczajach i ustawach, wtedy wszystko to razem wzięte stanowić będzie tło dziejów rodziny Indo-Europejskiéj w perjodzie jedności. Na tém tle zarysowałaby się nam wspólna cecha tych siedmiu familij, niedająca się zatrzeć z postępem czasu. Dawne źródła historyczne nie dostarczają nam dostatecznych danych o téj wspólnéj cesze. Z ułamków, jakie w téj mierze dałyby się pozbierać, dziejopis nie w stanie jest cóś stanowczego zawyrokować. Wypadało więc zajrzeć do nowego źródła, kiedy naród *Indo-Europejski* nie zostawił o sobie ksiąg pisanych, ani takich pomników, jakiemi słynie Egipt i Assyrja.

Tém nowém źródłem, z którego dzisiaj po raz pierwszy poczęto czerpać wiadomość, jest język. Możemy z niejaką pewnością wyrzec, że Indo-Europejczycy w perjodzie jedności posiadali bogaty i wyrobiony język, nakształt greckiego i łacińskiego. Budowa grammatyczna, dziwnie skrystallizowana, była nawet świetniejszą od budowy tych dwóch narzeczy. Piękność atoli form języków nie jeszcze nie dowodzi o stanie społeczności, bo zdarza się częstokroć, że język barbarzyńskich ludów obfituje w liczne bogactwa mównicze. Trzeba zajrzeć w słównik. Wyrazy języka przedstawiają niejako horyzont intellektualny narodu, który nim mówi. Tym sposobem szczęśliwie odkryto, że wokabuły, będąc już ustalone co do formy i znaczenia, składały u narodu pierwotnego spory glossarz. Po rozerwaniu jedności, Indo-Europejczycy unieśli z sobą te wspólne pierwiastki językowe, które z czasem każda familja przerabiała wedle swojéj potrzeby. Lecz te przerabiania nie zatarły do tyla form piewotnych, żeby już dzisiaj nie można było odszukać wyrazów, należących do wspólnego słównika. Wprawne oczy, porównywając nadpsute lub przeinaczone znaki téj starożytnéj monety, poznają stempel i wyczytają napis.

Oto fundament, na którym p. Pictet buduje swoje *pierwiastki Indo-Europejskie.* Mając już słównik pierwotny, łatwo zjednoczyć realizm historyka z formalizmem lingwisty, aby odbudować przeszłość. Jakób Grimm daje nam wyborny tego przykład. Wyrazy zawarte w tym słówniku pierwotnym dadzą nam współczesne świadectwo o stanie społecznym w perjodzie jedności. Jeżeli nasi praojcowie w mowie swojéj używali wyrazów: *argantam* (srebro), *navas* (okręt), *vidhava* (wdowa), *snigh* (śnieżyć), to oczywista, że znali przedmioty, odpowiadające tym wyrazom. I na wzajem brak wyrazu dowodzi i braku pojęcia o rzeczy. Rozumie się, że tylko pewną część wyrazów należy brać tu na uwagę. Boć i przed odszukaniem wspólnych wokabuł: *swapnas* (sen) *ad* (jeść), *mar* (umierać), wiemy, że nasi praojcowie spali, jedli i umierali.

P. Pictet najprzód śledzi nazwisko naszego narodu w perjodzie jedności, i pyta, jakby go teraz najwłaściwiéj nazwać. Nazwa Indo-Europejska, jakoby niestosowna; Jafetycka, proponowana przez Raska, dla różnicy od Semityckiéj, zdaje się wątpliwą. Niektórzy uczeni nazwali ten pierwotny naród *Arya*. I p. Pictet przyjmuje to imię, lubo je znali tylko Indjanie i Persowie, a drugie familje nic o niém nie wiedziały.

Autor wyprowadziwszy nazwę pierwotnego narodu, naznacza jego miejsce w krainie Oxus, gdzie kiedyś kwitła Baktrjana,—na północ Iranu a na wschód morza kaspijskiego. Popiera to twierdzenie licznemi dowodami leksykologicznemi.

Pierwszy tom książki p. Pictet wyłącznie poświęcony geografji, drugi zajmie się wyrazami, odnoszącemi się do stanu cywilizacji.

Tak rozwiązana kwestja jedności rodziny Indo-Europejskiéj rzuca wielkie światło na archeologją i paleohistorją. Okaże się, że ród kaukazki jest daleko młódszy od Egipcjan i ludów zamieszkujących okolice Eufratu; okaże się dalej, że familje Indo-Europejskie nic nie mają wspólnego ze wschodem: między niemi a Babilończykami, Hebrajczykami, Fenicjanami i Egipcjanami żadne nie zachodzi pokrewieństwo.

Filologja porównawcza wiele zrobiła, ale jeszcze jéj więcéj pozostaje do zrobienia. Ponieważ tu wszystko polega na wyrazie, potrzeba więc koniecznie jak najdokładniejszych słówników. Długo, długo wypadnie czekać, nim się téj potrzebie zaradzi. Dzisiaj oddajmy sprawiedliwość petersburskiéj Akademji nauk, któréj staraniem wychodzi najkompletniejszy słównik Sanskrytski. Niesłychanie to wielka pomoc dla etymologów (*).

Oto, cóśmy mieli powiedzieć o książce pana Pictet pod względem filologiczno-historycznym, usterki lingwistyczne, jakich się dopuścił nasz autor, wytknął A. Weber w piśmie niemieckiém: „Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung auf dem Gebiete der Arischen, Celtischen und Slawischen Sprachen.“ zob. tom II, zeszyt 2, na rok 1859.

M. Akiel.

(*) Słownika tego wyszło dotąd 15 zeszytów in 4-to. Pozostaje do obrobienia jeszcze 25 głosek, cóś koło połowy całego dzieła.

PRZEGLĄD LITERACKI.

Pomysły do wiedzy dziejów życia świata, napisał Adam Chałupczyński, 1860, Warszawa.— Pogląd na dzieje ludzkie z dwunastu punktów w 304 i pół letniéj odległości etc. przez Wi. Dł. 1860. Warszawa.

Nauka dziejów była zawsze nauką najbliżéj obchodzącą człowieka. Dzieje ludzi i krajów, to obrazy znaczenia ludzi, godności ich i słabości, a przeto lekcje. Waga nauki téj nieskończenie jednak jeszcze podrosła od czasu, jak dostrzeżono: iż nietylko ludzie i kraje, ale i ogół krajów żyje życiem łącznem i harmonijném. Skutki dostrzeżenia téj prawdy, nieobliczone się okazały w uprawie nauk. Dowiedziona jedność w rozwiciu ogółu dziejów, dowiodła racjonalnie jedności rodu ludzkiego, jego wyjścia z jedności i dążenia do jednych celów; odkrycie téj prawdy dowiodło, iż lubo czyny ludzi rozproszonych po świecie pełnią się machinalnie, bezwiednie, w celach zwykle osobistych człowieka, jest jednak *siła wiedząca*, która je zlewa w jedno i do jednego wiedzie; odkrycie téj prawdy, t. j. istnienia praw pewnych w rozwiciu dziejów, sprawiło nadto, iż przedstawiła się możność poznawania nietylko dziejów obecnych i przeszłych, ale też w pewnéj mierze przyjść mających, a stąd możność zyskania podstawy nowéj i silnéj do znajomości powinności dziennych i t. p.

Na odkrycie powyższéj prawdy, pierwszy przed półtora wiekiem wpadł pisarz włoski *Vico* i rozwinął swą myśl w traktacie *Nauka Nowa*, pomimo jednak upływ od owego czasu lat tylu, nauka ta zawsze jeszcze może się nazwać nową (a). Jeszcze ani rozległość, ani praktyczny charakter oddzielnych epok, ani nawet bliższe szczegóły prawa wspólnego rozwicia, dokładnie nieoznaczone, oznaczyć i dowieść umiano to tylko, że istnieje to prawo. Uznanie téj prawdy wszakże coraz więcéj badaczów obudza, i badania we wszystkich gałęziach nauk coraz jawniéj odznacza. Jakoż i literatura nasza, w ciągu roku bieżącego, ile wiemy, trzy pisma, ściągające się do téj treści zyskała, a mianowicie: dwa wyżéj pomienione: *Pomysły o życiu świata*, p. Adama Chałupczyńskiego i *Pogląd na dzieje z 12-tu punktów* p. Wi. Dł., a także *Myśl fizjologji powszechnéj* p. J. Supińskiego (1860, Lwów). To ostatnie pismo znamy tylko z doniesień, treść zaś i charakter dwóch pierwszych są w krótkości następne: Książka p. Ch. zajmuje się badaniem życia świata głównie z materjalnego stanowiska. Nauki przyrodzone, zdaniem autora, w nader lichym są jeszcze stanie i należy je reformować z gruntu. Rzeczywista genesis świata jest mniéj-więcéj następna. Materja jest odwieczna, lecz spoczywała z razu w Bogu, w kształcie *myśli* Bożéj czyli słowa Bożego. Zamieniając się następnie w ciało, ukazała się z razu w kształcie gwiazd, księżyca i słońca. Życie ciał tych wydało też z czasem *ziemię* czyli ciało złożone z *brył, cieczy* i *lotków* (kruszców, wody i gazów). Aby wytłumaczyć bieg ciał, początek i naturę fenomenów ziemskich, naturaliści wymyślili teorje i byty siły *rzutu, ciężkości, atrakcji* materji i ciał *nieważkich* i tym podobnych dziwactw, które świeciły w ciemności ludziom czas jakiś, lecz którym czas już odpocząć w grobie. *Parcia* powietrzni słońca i innych niebieskich ciał, są jedyną przyczyną obrótu i biegu ziemi. Ruch ziemi około osi i owe parcia są jedyném źródłem tych fenomenów i tych sił, które znamy pod nazwą *światła, ciepła, głosu, elektryczności, magnetyzmu, galwanizmu* i *siły żywotnéj*. O téj sile żywotnéj również mylne krążą pojęcia. Siła ta nie jest ani elektrycznością, ani magnetyzmem, ani chemiczném powinowactwem, ani żadném z działań chemiczno-mechanicznych, lecz jest *zlewem wszystkich tych sił* w jedno. Gdy więc ziemia dożyła wieku rodzicielskiego, poczęła wydawać *utwory*. Nie 4 elementa starożytnych, ani 64 pierwiastków dzisiejszych naturalistów są źródłem wszystkich rzeczy ziemskich, ale trzy owe pierwiastki, z których złożona jest ziemia (bryła, ciecz, lotki) niby *Trójca* pierwotna a twórcza. Pierwszą *roślinną* tkaninę utworzył szluz mineralny, płynny wewnątrz, skrzepnięty zewnątrz. Z nastaniem pierwszéj na ziemi rośliny, życie ogółu przeszło w szczegóły. Siła żywotna zwierząt jest w swym pierwociu niczém więcéj, jak tylko zwarciem życia roślinnego. Wybór pokarmu, który sprawił pierwszy ruch w *zwierzokrzewach*, był też pierwszém poznaniem dobrego i złego, pierwszém uczuciem przykrości i zadowolenia. Pierwsze istoty były gibkie i skłonne do przyjęcia wszelkich kształtów, jakie na nich wyciskały zewnętrzne okoliczności. Soki żywotne i tkanki przy przejściu roślin w zwierzokrzewy nie zmieniły się, zmieniły się tylko ich kształt i siła. Ponieważ zwierzęta od roślin odróżnia *wola*, więc jéj siedlisko *głowa* stała się panującą u zwierząt. Konieczność potrząsania naczyniami stała się początkiem wszystkich mięs i nerwów jakoby nitek. Dusza zwierząt powstała z natężenia sił tkwiących w roślinie. Ciało i dusza zwierząt przechodziła przez rozmaite objawy zdolności w ten sposób, że w końcu musiało się to wszystko zlać w jedną najwyższą postać i władzę: *duszy człowieka*. Człowiek od innych zwierząt odróżnił się *duchem, umysłem, twórczością duchową* i *przedmiotową jaźnią* t. j. samopoznaniem o swoich dziełach. Po człowieku nie mogło się już ukształcić nowe zwierzę, bo już wszystkie różnice rodów były utworzone. Od utworu człowieka, ziemia weszła w drugą epokę swego życia t. j. *postępu*. Z utworem tym skończył się rozwój jéj cielesnych kształtów w przestrzeni, a rozpoczął się rozwój w czasie. Wyrazem życia ziemi t. j. jéj cząstek, jest stopniowe ubywanie materji w istotach szczególnych, a bogacenie się duchem. W życiu wszystkich całostek wszechświata istnieje wzgląd teleologiczny czyli ostatecznego przebóstwienia. Ten postęp odznacza mianowicie człowiek, t. j. duch ludzki. Najgłówniejsze ludzkości cechy: religja, sumienie i mądrość, wznoszą stopniowie ludzi na stopień synów i dziedziców Bożych. Człowiek winien dojść w końcu do władania wszystkiemi świata siłami, aby zapowiedziana wola Boga mogła się tak na ziemi objawić jak w niebie. A gdy ludzkość wszystkich celów przeznaczenia swojego dopnie, wszelkiego szczęścia użyje, wtedy się zacznie konanie ziemi. Żywe jestestwa na ziemi coraz maleją ciałem, ale coraz się mnożą. Stały ląd skutkiem opadania soli z wód wszelkich, mnożenia się pokładów z pośmiertnych szczątków istot organicznych coraz się powiększa, ziemia przeto coraz się ścieża i wyczerpywa powietrze, stąd bieg jéj musi być coraz to leniwszy, a życie coraz to słabsze; z wsiąknieniem ostatniéj kropli powietrza skończy się i życie ziemi. Ciała, siły i duchy pójdą w rozsypkę. Ziemia się zamieni w kometę,— w gaz i proch zamienione jéj ciała utworzą warkocz komety. Następnie po długich wiekach kometa ta zamieni się w księżyc, a z warkocza jéj ukształci się nowa planeta. W takich ramach rozwinięty jest wykład autora. — Gruntem książki téj, jak widzimy, jest materjalizm; nie ów jednak materjalizm końca zeszłego wieku, który odrzucał zupełnie byt ducha, a we wszelkiém stawaniu się ziemskiém widział tylko *przypadkowość przypadkowości*, ani ów nawet niedawny niemiecki, który był wypłynął z lewéj heglicznéj, a który w życiu świata widział tylko życie substancji bezwiednéj, przychodzącéj do ducha ledwo w ludzkości; materjalizm autora Pomysłów wyraźnie zaczyna od Boga, wszystko ogląda w Bogu i jest prawie chrześcjański(b). Książka autora, dodajmy nadto, jest książką. Czytelnik obok pewnéj powagi i jasności wykładu, znajduje tu pewną całość, a zarazem niejedno zdanie nowe i trafne. Czy jednak każde ze zdań dowodzonych lub objawionych tu przez autora równie jest trafne? czy wszystkie loiczne? i wszystkie jasne? Na to sądzimy sam autor nie dałby nam odpowiedzi twierdzącéj.

Książka p. Ch., która z zadania swego miała nas uczyć dziejów życia świata, powiedzmy to najprzód, iż nader mało zajmuje się najważniejszą częścią tych dziejów t. j. od czasu ukazania się na ziemi człowieka, a poświęcona jest prawie wyłącznie wykładowi formacji ziemi oraz jéj zjawisk. Zarzutom przeciw uznawanéj od czasów Newtona *sile ciężkości*, tudzież dowodom, iż fenomena *ciepła, głosu, światła, elektryczności* i t. p. są skutkiem ruchu ziemi oraz działania gwiazd, poświęcona jest prawie połowa książki. Ocenienie tych zarzutów i tych dowodów, zostawiamy znawcom właściwym, dodamy tu jednak, iż te dziesięć lat, które autor, jak wyznaje w przedmowie, poświęcił na odarcie swych pomysłów ze „skrzydeł motylich fantazji“ i sprowadzenie ich „na drogę zimnego rozsądku“ nie były zupełnie dostateczne do otrzymania tego skutku i nawet nie poznosiły jeszcze jawnych sprzeczności.

Tak np. zaraz na stronicy 2. autor mówi: „Bóg, przyroda, *wszechludzkość*, mają byt, życie, trwanie *bez początku* i *końca*, istnieją *wszędzie*“; następnie zaś uczy wiele o początku i końcu ziemi i ludzi, a także iż ze wszystkich planet *jedna tylko ziemia* doszła już do wydania *człowieka*. W rozdziale, który jest poświęconym opisaniu formowania się ziemi, dowiadujemy się tylko, iż ta formowała się z lotków i innych pierwiastków; w dalszym zaś ciągu znajdujemy twierdzenia, iż była najprzód kometą. Dopuszczenie siły rzutu i siły ciężkości w układzie sfery ma zastępować według autora, wyłącznie parcie ciał i parcie powietrzni, nie dowiadujemy się jednak, skąd się bierze np. obrót i bieg księżyca, gdy według słów autora „księżyc nie ulega *żadnemu parciu* od zewnątrz“ p. 21. Podstawą całego wykładu autora formacji istot, jest dopuszczona możność przechodzenia w naturze z nieorganizmu do organizmu i ukształcenia się wewnątrz ziemi *siły żywotnéj*. To jednak, co na poparcie tych twierdzeń mówi, nie jest wystarczającém. Możność przechodzenia z zycia nieorganicznego do organicznego, autor podaje wszędzie za pewnik, a na str. 181 dodaje: „a chociaż téj przemiany nie może jeszcze uskutecznić sztuka, na ten raz mniejsza o nią,“ i owszem, właśnie w tym razie byłoby najważniejszém o nią, teorje bowiem równie wymówne istnieją dziś na obie strony, a rozstrzygnąć stanowczo mogłoby je tylko sprawdzenie praktyczne. Co zaś do siły żywotnéj, główny dowód autora zawarty w słowach: iż „wewnątrz świata, jako w ognisku, w którém ześrodkowały się wszystkie siły, *musiało się z konieczności* wysnuć *jakieś tworzywo*, któreby w jego żywém łonie tkwiło, jak płód w zwierzęciu,“ jest raczéj pomysłem i domysłem nie zaś dowodem. We wskazówkach praktycznych przejść z nieorganizmu do organizmu, znajdujemy również tylko domysły i nieraz sprzeczności. Nauczając np. jak życie istot powstawało zrazu z nowych dzierżgających się wzajem komórek, na str. 166 autor mówi: „Pierwszym zrębem, osnową, początkiem i końcem *każdego* żyjącego ciała, jest *zawsze* komórka,“ zaś na str. 173: „do zwrotu najniższych, nawet pierwszéj zarodkowéj komórki nie trzeba, *bo jéj być wówczas nie mogło*: kiedy z łona *wód* (więc nie z *kruszców?* jak w inném miejscu) pierwsze na ziemi powstawały rośliny.“ Iż wreszcie, mimo powstawanie co chwila na teorje swych poprzedników, autor nie jest bynajmniéj przekonany o nieomylności własnych, dowodzi to sam sposób ich przedstawienia, złożony zwykle z nader warunkowych wyrażeń. Tak np. przystępując autor do określenia jednego z swych głównie zasadniczych pomysłów, t. j. pierwotnego formowania się ziemi czyli świata nowego, tak się wyraża: „wszystkie przymioty (wtedy) *musiały* w nim być spotęgowane w nadzwyczajnym stopniu... dawna powietrznia była *zapewne* przepełniona parą... woda oblewająca była *zapewne* najbardziéj stężonym kwasem, *kto wie* czy nie przeważnie krzemiennym; bryłki zaś były *prawdopodobnie* czemś nakształt z żelaza... z takich to trzech pierwotnych materji upostaciowały się wszystkie ciała“ 120. Autor nie może się dziwić, jeśli kto wątpić będzie o jego wnioskach, skoro te z tak przypuszczalnych tylko wynikać mają zasad. Przy początku wieku bieżącego *w instytucie francuzkim* złożono było 30 traktatów wykładających genesis ziemi, treść każdego była odmienną, obecnie słyszymy co chwila o nowych. Życzylibyśmy, aby pośród pomysłów p. Ch. chociaż niektóre okazały się trwalsze. (c)

To co autor powiada o życiu świata od czasu utworu człowieka jest nazbyt szczupłém i nazbyt ogólném, iżby się mogło nazwać treścią książki. Twierdzenie autora, iż „każda z przyrodzonych całostek zmienia się w ogólnym postępie“ 59; iż celem każdéj jest ostateczne uduchownienie się i zamienienie na obraz Wszechtwórcy; iż bieg ziemi jest coraz leniwszy,” i t. p., są to tylko twierdzenia, nie poparte żadnym faktem albo wykładem. Niemamy wcale dowodu, iżby, oprócz człowieka, jakie zwierzę lub jaka istota zmieniła się w czém od czasów swego nastania, czyli to swojém ciałem czy liczbą przymiotów. Jedynym faktem, który autor przytacza, jest bytność olbrzymich istot przedpotopowych, lecz zagubienie gatunków nie jest dowodem przemieniania się innych gatunków, a nadto sam fakt bytności owych gatunków przez wielu naturalistów, staje się dziś zaprzeczany (widzieć np. w piśmie Lipskiém: *Aus der Natur*, oddział *Riesenthiere der Vorwelt*, 1855, posz. VII).

Powiedzieliśmy, iż materjalizm autora, jest *prawie* chrześcijański;— autor bowiem w twierdzeniach i dowodzeniach swoich w wielu punktach wychodzi z nauk i *Pisma*, które są podstawą Chrześcijaństwa. Bóg, Słowo, Trójca, dokończenie się czasów, przyjście królestwa Bożego, cel ludzi: stać się synami i dziedzicami Bożymi i t. p. są to wyrazy i nauki, na których się wspiera i w ramach których obraca się cały wykład autora;— kiedy jednak w tymże wykładzie czytamy np. twierdzenia lub domniemania takie: iż przyroda nazwać się może widomém Boga ciałem“ p. 1; iż rodzicielką woli w człowieku jest tkanka nerwowa, a bez jéj istnienia nie byłoby wolnéj woli p. 348, iż *minął przesąd*, że gwiazdy są dla ziemi, a wszystkie utwory dla człowieka, (d) iż co się zowie odpoczywaniem duchów, jest właściwie ich bytowaniem w pamięci Bożéj p. 5. iż ofiary jednostek są tylko ofiarami dla szczęścia ich następców,— iż po użyciu szczęścia przez ludzi, ziemia nasza z tém wszystkiem co było na niéj, jest i będzie, zamieni się w kometę i chaos,— tedy z powodu wielkiéj przynajmniéj dwuznaczności w tych zdaniach, musimy opierać się mocno na owém *„prawie.“* Zdań tych i tym podobnych nie będziemy tu również rozbierać z powodu niewłaściwości miejsca i tylko zrobimy uwagę: iż skoro się raz wychodzi z uznania prawdy jakiego *Pisma*, tedy zatrzymywać jako prawdę jego połowę, a niechcieć poznać albo odrzucać drugą połowę, jest brakiem loiki.

Przystępując do swego wykładu autor na pierwszych kartach oświadczył, iż prawdy religijne idące *z wiary* zostawia na boku, a w badanie natury puszcza się z przewodnictwem *tylko rozumu*, i tak się wyraża: „wstępując w ten ciemny labirynt przyrody z samą tylko pochodnią rozumu, dreszcz przejmuje badacza na samo wspomnienie, że w drodze może się rychło zdrój światła wyczerpnąć i że zostanie sam jeden śród ciemności, niewiedząc jaką drogą iść naprzód, lub jaką wracać.“ p. 7. Mamy podejrzenie, iż autor pisząc te słowa znał już treść swego dzieła, iż wiedział i czuł to, że nie trafił wszędzie, (nawet w głównych kwestjach) do końca, dla czegóż więc szedł z samym tylko rozumem, kiedy sądził, że iść można inaczéj aby się nie obłąkać? lub raczéj: czemu tak ciasno pojmował rozum, iż miał go za władzę poznającą tylko część materjalną wszechświata?

Pogląd na dzieje z 12-tu punktów przez p. *Wi. Dł.* zupełnie odmiennéj jest treści. Tu już nie życie świata do ukazania się człowieka, ale dzieje od ukazania się człowieka są głównym przedmiotem. Autor zapatruje się na swój przedmiot pod względem liczbowym i za źródło większych przemian czyli epok w dziejach powszechnych uważa taką a taką liczbę przebytych lat. Zdaniem autora w rozwiciu się całych dziejów główną gra rolę liczba 1827 lat, i rozdziela dzieje powszechne na 4 wielkie pory. I tak: Pora pierwsza od Adama do potopu zawiera przeciąg 1827 lat. Pora 2 od potopu do Mojżesza 1827 lat. Pora 3 od Mojżesza do Konstantyna W. 1827 lat. Pora 4 czyli ostatnia, w któréj żyjemy, skończyć się musi w r. 2164.

Każda z tych pór dzieli się znowu na sześć równych epok czyli promieni historycznych po lat $304^1/_2$, a każda z tych dat odznaczona jedném z „najważniejszych swym wpływem przesileń historycznych.” Promień 5ty epoki 4téj kończy się właśnie w r, 1860, a z rokiem 1861 zacznie się promień ostatni ostatniéj pory. Treść książki zajmuje się określeniem charakteru promieni pory 3 i 4 i zakończona jest dodaniem Skorowidza tablicy synchronistycznéj.

Przeciw zawarciu książeczki téj moglibyśmy znaleść wiele do powiedzenia.

A 1-ód. Niczego się nie możemy nauczyć z chronologii, którą wprowadził do swego Poglądu autor, bo ta jest prosto jego dobrowolnym wymysłem. Z jakiego świadectwa pisma albo tradycji wypadł np. autorowi czas stworzenia Adama na rok 5142? dla czego od potopu do Mojżesza upłynąć miało lat 1827? (e) dla czego wszystkie dalsze fakta, które miały odznaczyć dzieje w równoległych odstępach, wypadają koniecznie na połowę 305 roku, kiedy nawet ogólne daty każdego prawie z tych faktów są historycznie mniéj pewne? Na to wszystko nie może się wynaleść odpowiedź.

2-re. Mniéj jeszcze możemy zrozumieć, co autor rozumie przez fakta, które sprawiają *„najważniejsze* przesilenia historyczne” ? W wykładzie p. Wi. Dł. trzy pierwsze pory nazwane są przedchrześcijańskie i ostatnia od Konstantyna W. chrześcijańska, a za fakta sprawiające owe przesilenia za doby chrześciańskiéj wskazane są: Omar, chrzest Olgi, ś. Ludwik, Karol V i Napoleon III. Nie będziemy tu naturalnie nic mówić o spółczesności, bo o *wadze* przesileń nauczają dopiéro następstwa czyli przyszłość. Lecz dla czego czas najważniejszych zdarzeń w chrześcijaństwie t. j. trzy pierwsze wieki policzone zostały do *przedchrześcijańskich?* dla czego ważniejsze przesilenie miał sprawić Omar aniżeli Mahomet? czemu ważniejszym historycznym faktem był chrzest Olgi niż np. Włodzimierza lub Mieczysława? czemu ważniejszy zwrot w dziejach miało sprawić panowanie Ludwika IX, niż np. Karola W. albo Alfreda? Na to wszystko nikt równie nie mógłby odpowiedzieć.

3-cie. Jakiéj charakterystyki epok mają nas nauczać poglądy autora, niewiemy także. Określając bliżéj promienie epok starożytnych, autor mówi: iż Mojżesz wynalazł *teologię*, Likurg *siłę*, Ateny *wiedzę*, następnie teologja połączyła się z wiedzą, aby wydać chrystjanizm, rozwinięta zaś siła (Macedonja i Rzym) połączyła zewnętrznie ludzi w jedność; to wszystko jest dosyć wierne; lecz w określeniu epok chrześcijańskich, nie wiemy zupełnie, czego chciał nauczyć nas autor; mimo bowiem zapowiedzenie, iż będzie spoglądał na dzieje z 12 punktów, o tym punkcie 12-m czyli promieniu 12-m i ostatnim świata i jego przypuszczalnéj charakterystyce, nie mówi ani słowa; o charakterystyce zaś ostatnich lat trzystu tę tylko nader niespodzianą czytamy uwagę: „od gwałtownego zamordowania Henryka IV. zawzięty materjalizm nurtuje *we wszystkich członkach oświeconéj Europy* i zagraża wytępieniem ducha.“ p. 74.

Dodajmy wreszcie, iż rozsiane tu i ówdzie w dziełku próby krytyki historycznéj i poglądów filozoficznych są także mniéj szczęśliwe:

Na str. 12 np. aut. mówi może ściganie hebrajczyków przez Faraona było ucieczką przed zbliżającym się *Tetmuzesem*. Autor kładzie daléj za epokę historyczną *zburzenie Troi* (fakt, który dopiero w lat kilkaset opowiadany był przez poetów) oraz *spalenie biblioteki Aleksandryjskiéj* przez *Omara*, chociaż bliższe rozpatrzenie się w źródłach przekonało, iż biblioteka Aleksandryjska spaloną była dobrze pierwéj, a *Amru* wódz Omara dopalił tylko resztki, a niedowierza faktowi, który był opisanym przez naocznego świadka.

Na str. 10 wyraża: Za Mojżesza dopiero słowo oderwało się (przez wynalezienie pisma głoskowego) od ciała, aby przez chrześcijaństwo stać się napowrót ciałem. Myśl ta na pozór głębsza właściwie jest tylko zabawką słów. Dla czego od Mojżesza wypadki dziejowe miały być tylko ciałem bez słowa, a przed Mojżeszem słowo było ciałem? a także: czyliż od czasu chrześcijaństwa zginęło pismo głoskowe.

A jednak książeczkę p. W. D. uważamy także za książeczkę, Za zaletę jéj poczytujemy wiarę autora a nawet pewną umiejętność w igraniu z liczbami. P. Dł. wychodząc od zera, niby od owego niczego, z którego świat powstał, umie przez wynajdywanie proporcji dojść harmonijnie do wniosków jaka jest odległość każdéj planety od słońca, i jak zahaczają się *liczby* o ludzkie wypadki; autor omylił się w stosowaniach, lecz praca jego żywotną nawet być może jako wskazanie drogi.

Książkę p. W. Dł. tak jak poprzednią cechuje nadto wszędzie, myśl własna, popęd do nowych w sferze nauki odkryć a tu i ówdzie pewne przetrawienie myśli w swoim przedmiocie. Autor wychodzi w niéj także z uznania wewnętrznéj jedności dziejów, pewnych stałych praw w jakich się ich ogół rozwija, i pewnych ich celów. Autor *pomysłów* dowodów i rozjaśnień téj jedności szukał mianowicie w fizyce czyli prawach materji. Pan W D. szukał ich w liczbach czyli matematyce. *A. Tyszyński.*

(a) Vico pierwszy w swojéj Scienza nuova 1725 zwrócił uwagę i rozwijał zasadę, iż jak dzieje egipskie, greckie i rzymskie dzieliły się na wiek bogów, bohaterów i ludzi, tak się uważać może i ogół dziejów ludzkości. Twierdzenie, iż dzieje ludzkie rozwijają się z lepszego na gorsze, nie zyskało przyznania, stąd też zapewne nauka Vico nie znalazła i naśladowców. Ale z początkiem wieku bieżącego do nauki téj doszedł umysł ludzki w innéj kolei. Filozofja niemiecka w rozwadze istoty świata wychodziła z uznania, iż wszechświat jest to absolut rozwijający się harmonijnie i równolegle wewnątrz i zewnątrz, dzieje zaś ludzkie uznane zostały jako ostateczny wyraz harmonji téj. Jakoż pierwszy, ile nam wiadomo, Fichte, w dwóch swych traktatach: Ueber die Bestimmung des Menschen 1800, oraz Ueber die Grundzuege des Gegenwartigen Zeitalters 1804, — wskazał na bytność epok w życiu ludzkości o opartych na jedném prawie wewnętrzném (a mianowicie na posuwaniu się stopniowém od instynktu do rozumu). Też naukę dotykali następnie i rozwijali już króciéj już dłużéj, lubo każdy w odmienny sposób: w Niemczech: Schelling, Schlegel (Fr.) i najobszerniéj Hegel; z bliższych nam Schubert, Appelt, i wielu innych. We Francji: Cousin, Barcheu von Penhoen i inni; u nas: Cieszkowski (Aug.), Szczeniowski i inni.

(b) Jest to zwrót, który odznacza też dzisiaj wielu znakomitych naturalistów niemieckich; wskazujemy dla przykładu na dzieło Hermana Lotze: Microcosmos, Ideen zur Naturgeschichte und Geschichte der Menschheit, Leipzig, 1856.

(c) Pomysły fizjologiczne p. Chał. nie mają tego naukowego wywodu, jaki ma „Teorja Jestestw organicznych“ Jędrzeja Śniadeckiego, ani téż ścisłości djalektycznéj, z jaką wykładaną jest genesis ziemi i tworów w pismach Libelta: „System Umnictwa i Umnictwo Piękne (w pierwszém ze stanowiska kształcenia się form, w drugiém stopniowéj piękności), należą nie raczéj do rzędu pism naszéj literatury, jak: „System świata elektro-magnetycznego“ J. Żochowskiego, lub „Układ świata“ Jastrzębowskiego, gdzie lubo oderwanie od dróg poprzednich i wpółfantastycznie, zawsze jednak z uczuciem życia wewnętrznego i pracowicie rozwija się myśl krajowa.

(d) Na st. 250 autor mówi: był czas iż mniemano że Bóg zapalił gwiazdy na Niebiosach dla oświetlenia ziemi, że wszystkie twory w Raju przeznaczone zostały dla usługi człowieka.“ Mniemań tych czas nie minął, bo nie istną jeszcze żadne dowody któreby im zaprzeczyły.— Przypuszczamy, że wszystkie domysły autora o stosunku do ziemi słońca, księżyca i gwiazd są słuszne, tedy i w tym razie wykazanem by tylko było co jest ale nie dlaczego jest?—Uwaga autora, iż były i są utwory o których istnieniu dowiaduje się człowiek dopiero po ich zniknieniu, niezaprzecza także twierdzeniu iż wszystko jest dla człowieka, cokolwiek bowiem czyli to pierwéj czy później miało wejść w skład pojęcia człowieka, już tém samém nie jest zewnątrz użytku człowieka.

(e) Jedyném źródłem w rachubie téj może być tylko Biblja i historyk Józef, a text żadnego z tych źródeł nie jest na stronę autora. Według biblji hebrajskiéj, czas od Adama do potopu jest 1656 lat. Według samarytańskiéj 1307. Według septuaginty 2262. Według Józefa 1550. Chronologja Bossueta, na którą powołuje się w przedmowie autor także jest zupełnie odmienna. Dosyć jest tu przytoczyć następne słowa tego autora: Prawo Mojżesza dane było izraelitom w lat 430 po Abrahamie, a w lat 856 po potopie. Disc. sur l'Hist. IV Ep.

Przegląd pism czasowych.

Gazeta Codzienna (do 5):

— W dzień Nowego roku ns. przedstawiono na scenie Wielkiego Teatru w Warszawie po raz pierwszy, a 3 stycz. raz drugi operę Stanisława Moniuszki „Verbum nobile,“ do któréj libretto napisane przez utalentowanego a mającego jeszcze przed sobą bogatą przyszłość autora „Szlachectwa duszy,“ p. J. Chęcińskiego, lubo dawno wydrukowane, dotąd jednak ukrywało się pod garncem dla przechowania całéj woni świeżości. I libretto i muzyka jużci oboje dla siebie stworzone, lekkie a wesołe i dziarskie, od pierwszego przedstawienia niesłychanie się spodobały publiczności, i to zarówno tym, co swych wrażeń nie rozbierają, jak i uzbrojonym we wszystkie narzędzia kontrapunktu, w łokieć harmonji i melodji. „Mało, powiada redaktor G. C., jest tak sympatycznie skreślonych, tak prostych i miłych, tak słowem i dźwiękiem szczęśliwie wydanych utworów, w którychby nic nie raziło, a wszystko pociągało serdecznym jakimś urokiem. P. Chęciński z niczego uplótł to cacuszko, a Moniuszko tak je ubarwił i ustroił, tak wypieścił, że z niego, mimo szczupłych rozmiarów, uczynił jedną z najszczęśliwszych swych kreacij. O powodzeniu na scenie »Verbum nobile«, do którego i miłe libretto się przyczynia, ani się godzi wątpić. Sądzimy też, że wydana bardzo pięknie i starannie operetka, któréj partycja ze śpiewami i układ przez autora na fortepjan, świeżo ukazały się u p. G. Sennewalda, wkrótce się upowszechni więcéj może nad inne. W każdym domu muzykalnym znajdzie się pewnie na fortepjanie śliczna ta nowość, któréj nam pozazdrościćby mogli cudzoziemcy, gdyby nie zaprzątnięci czém inném, wiedzieli, co się u nas dzieje.“

— W dalszym ciągu tegoż artykułu redaktora, czytamy co następuje: »Odebraliśmy świeżo z Zytomierza drukowany tam oryginalny dramat w pięciu aktach przez pana Fran. Barańskiego p. t. »Koleżeństwo szkolne.« Dramat ten na żadnym konkursie niepostał, a przecięż wart wielu laurem okrytych utworów, o których już ani słychu. Zadaniem sztuki jest myśl zdrowa, że w dzisiejszych społecznych stosunkach, czepianie się możnych i domownictwo magnatów, dla ubogich jest najczęściéj złamaniem ich przyszłości lub dla ich charakteru i godności szkodą. I myśl i treść nienowa, dużo mówiono o tém i daleko namiętniéj; tu sama akcja dowodzi bardzo powszednim faktem, który nie dziwilibyśmy się gdyby był prawdziwym, jako nadzieje owe protekcji i poleganie na stosunkach są zdradliwe... Wspominamy o nowym pisarzu, bo nam daje nadzieję, że na téj drodze postąpić może i być użytecznym teatrowi.«

— Pan A. Dzwonkowski, którego działalność niepospolicie się rozwija, wydał »Kalendarz illustrowany dla Polek.« Oprócz wielu innych wcale udatnych litografij, zdobią go portrety E. Ziemięckiéj i S. Moniuszki, ten ostatni nadzwyczaj podobny. Życiorys p. Ziemięckiéj skreślony wdzięczném piórem p. S. Pruszakowéj, artykuł o Moniuszce Kuczyńskiego, inne pp. Prackiego, Gregorowicza, Śmigielskiéj, Borkowskiéj, Gabryelli i t. d. składają tę miłą i zajmująca książeczkę.

— Korespondencja z Wilna podaje cyfrę depesz wysłanych i otrzymanych za pośrednictwem biura telegrafu elektrycznego w Wilnie w ciągu roku. Wysłano z Wilna do rozmaitych punktów w kraju depesz 5,697, za granicę 618, otrzymano z zagranicy 432. Z ogółu tych depesz, prywatnéj korespondencji było 5,190, a w liczbie tych ostatnich treści wyłącznie handlowéj 3,432. Widzimy z tego, że treść handlowa w korespondencji przeważa, lecz z tejże cyfry widać zarazem, iż ruch handlowy jest u nas dosyć mały. Trudno się jednak temu dziwić: Wilno nieposiada w swym obrębie żadnéj znaczniejszéj fabryki (szczęśliwi! niemamy powodu drżeć i krzyczeć z powodu tyranji przemysłu!), nie prowadzi handlu zamiennego w obszerniejszém tego wyrazu znaczeniu, nie leży dotąd przy drodze handlowéj, którą przechodzą produkty z jednych stron w drugie, ogranicza się do handelku miejscowego, do zakupowania gdzieindziéj potrzebnych dla miasta produktów i sprzedaży ich konsumentom: ot i wszystko! Tak mały zakres działalności, jużci głaszcze nasz wstręt do wszystkiego, co pachnie przedsiębierstwem, przemysłem, kotłem parowym i łokciem; lecz ani miasta podźwignąć, ani sprawić ruchu na linji telegraficznéj niezdoła. Obaczymy, co nam zaśpiewa kolej żelazna.

— Dziwne bo też u nas panują dotąd wyobrażenia o przemyśle,—choćby przypomnieć niezmiernie długi spór toczony w G. C. wywołany kwestją cukrowarstwa. Ile nań zużyto piór, papieru, drukarskiego i rozmaitego czernidła, to aż miło! Cóż jednak z tego wynikło? nierozwiązano nawet tego, co dziś i niepotrzebuje rozwiązania: że kraj na samym przemyśle rolniczym ograniczyć się teraz niemoże, bośmy weszli w tę fazę ekonomicznego bytu, która chętnych czy niechętnych pociągnie swoją lokomotywą za sobą w przemysł inny, gdy rolnictwo samo niewystarcza, a ku pasterstwu nawrócić niepodobna; że tylko pójście za tą potrzebą wywołaną stosunkami wewnętrznemi i zewnętrznemi, zdoła na prawdę podźwignąć samo rolnictwo, o które tak niby żarliwie gardłują zwolennicy starego porządku. Spór jednak, choć miał wytkniętą drogę, skończył się na niczém, a raczéj gorzéj niż na niczém: bo z kwestji ekonomiczno-socjalnéj, pod pozorem cukrowarstwa, zrobiono wojnę starych nienawiści, uprzedzeń i przesądów. »W takim razie, słusznie powiada Kraszewski, Redakcji nic nie pozostaje nad to, co zwykle robi lada gospodarz, gdy się w jego domu nieprzyzwoicie znajdują: otwiera drzwi i wyprasza... gości,—nizko się im kłaniając...« Na tém zamknięto protokół, i my się doń więcéj niewrócimy.

— List z Łomżyńskiego donosi, iż zalecane przez towarzystwo rolnicze zakładanie ochron wiejskich, znajduje w pośród ziemian tamecznych wielu czynnych zwolenników, i już na ten cel po wsiach wznoszą się budowle. Z tegoż listu dowiadujemy się, iż założona w maju roku przeszłego, kassa oszczędności w Łomży, posiada już tysiąc kilkaset r. sr. kapitału, złożonego przez mieszkańców i wyrobników miejskich.

— List z Podola przynosi ważną wiadomość, iż Towarzystwo lekarzy podolskich, zawiązane w Kamieńcu, wkrótce ma ogłosić swój Rocznik, w którym między innemi będą: d-ra Rolle, opis powiatu Mohylewskiego pod względem lekarskim; Przyborowskiego, o chorobach zaskórnych; Baranieckiego, materjały do topografji Podola,

i inne. Tamże w Kamieńcu kks. Bożowski i Ostrowski pracują nad historją kapituły kamienieckiéj, któréj losy wiążą się z ogólnemi dziejami kraju i przez to mają wysoki interes dla badacza.

— P. Stanisław Szczepanowski, słynny gitarzysta, w przejeździe prz z Brześć dał dwa koncerty, na które oba dość licznie publiczność zgromadziła się.

— Z powodu ogłoszonéj w dziennikach wieści, iż na kolei żelaznéj lugduńskiéj odbywają się próby ogrzewania wagonów, G. C. wspomina, iż dyrekcja drogi żelaznéj warszawsko-wiedeńskiéj, pierwiastkowo rozpalonym piaskiem, a od r. 1859 wodą gorącą w puszkach zamkniętą, ciągle ogrzewa w zimie przedziały pojazdów klassy 1-éj. Ciekawa rzecz, czy w pojazdach klassy drugiéj i trzeciéj wyższa jest temperatura, że ich nieogrzewają?

— Dnia 3-go stycznia n. s., przeniósł się do wieczności w Warszawie Władysław Trębicki, b. oficer artyllerji wojsk polskich, późniéj mieszkaniec wsi, gorliwy bibljograf i wydawca broszury p. t. »Poselstwo Lwa Sapiehy do Moskwy.«

— W Płocku zakończył życie śp. Karabanowicz, korespondent G. C., pod pseudonimem Wacława Szeligi. Listy jego odznaczały się zacną dążnością i ujmowały swym dobrodusznym tonem.

PAN PUŁKOWNIK JANIKOWSKI.

Niedawno jeszcze na Ukrainie lubiono opowiadać sobie powieści o Konstantym Janikowskim, pułkowniku wojsk rzeczypospolitéj, rębaczu sławnym, z czasów jeszcze Saskich i króla Stanisława Augusta; niektóre jego awantury i pojedynki zostały były nawet spisane i do książek przeszły. Dość było, aby Janikowski był sekundantem czyim, aby pojedynek udał się dobrze temu, któremu służył radą, tak dzielnie umiał był on dopomódz, a w potrzebie pokierować nawet pistoletem i wesprzeć ramię, swoją dzielną prawicą. Sławnym był pojedynek Franciszka Ksawerego Branickiego z Casanową; w pojedynku tym dopisał był wybornie hetmanowi, jako sekundant, Janikowski; w pamiętnikach Casanowy był on, zdaje się wymieniony, chociaż w edycji Brukselskiéj zamiast jego występuje już jakiś Bniński. Niemając obecnie pod ręką pierwszéj, a dość już dziś rzadkiéj, edycji Pamiętników tych, nie mogę o tém mówić z pewnością. Natomiast dam tu kilka faktów o samym Janikowskim, figurze oryginalnéj, jakby wyjętéj żywcem z Pamiętników Jmci pana cześnika Parnawskiego.

Lat temu kilkanaście zdarzyło mi się być w jednym domu na Ukrainie; w pokoju, w którym siedziałem, spostrzegłem na ścianie portret starego polonusa, w mundurze kawalerji narodowéj, ze szlifą, oznaczającą oficera wyższéj rangi. Zastanowiła mię osobliwsza fizjonomia tego wojaka; miał on twarz dużą, okrągłą, głowę wygoloną, cerę ciemno-czerwoną, oczy małe, ale bystre, wejrzenie surowe, brwi nastrzępione czarne, wąs sumiasty, za ucho prawie zakręcony. „A któż to jest, dla Boga, ów mężczyzna, na portrecie!“ zawołałem pomimowolnie prawie obracając się do gospodarza domu. Jestto krewny żony mojéj, odpowiedział mi gospodarz, słynny ów pułkownik Janikowski *quinque diablu,* jak go powszechnie, dla przysłowia jego zwano.

Ma się rozumieć, żem poprosił natychmiast gospodarza mego, aby mi opowiedział co wiedział tylko o żywocie, czynach i pochodzeniu Konstantego Janikowskiego, pułkownika; a com posłyszał od niego i od innych mu współczesnych, a wiarogodnych ludzi, tom tu zapisał i podaję teraz w tym oto artykule, ku wiadomości powszechnéj, wyborna bo tu jest figura tego zucha—rębacza. Konstanty Janikowski, jak mi mówił gospodarz, u którego byłem w gościnie, był szlachcicem majętnym herbu Jastrzębiec, a pochodził z okolic Brześcia litewskiego, gdzie odziedziczył był po rodzicach majętność Przyłuki; miał się urodzić około r. 1741; mając lat 17-cie wstąpił był do służby wojennéj, a zaciągnął się do wojska saskiego, za panowania Augusta III; podczas wojny siedmioletniéj służył w pułku jenerała Szybilskiego; po skończonéj kampanji został rotmistrzem; ale porzucił służbę saską, wrócił do kraju i zaciągnął się do wojska Rzeczypospolitéj i tu został mianowanym porucznikiem kawalerji narodowéj, któréj munduru nie zrzucał już Janikowski do saméj śmierci. Zostając w téj randze, był obranym posłem z województwa sieradzkiego na sejm elekcyjny, na którym obrano królem Stanisława Poniatowskiego, a zagajony r. 1764 pod laską Józefa Sosnowskiego, pisarza wielkiego litewskiego. U króla nowego Janikowski miał łaskę; dostał od niego patent na pułkownika a przytém został był kommisarzem departamentu wojskowego. Następnie był obranym, po raz drugi, posłem na sejm warszawski z województwa Łęczyckiego w r. 1776, a roku 1780 był deputatem z tegoż województwa na trybunał koronny. Został, po raz trzeci, posłem z województwa Łęczyckiego na sejm, przypadający w roku 1782, a po raz czwarty posłował z województwa Kijowskiego, na sejm z roku 1786, będąc obranym przez senatorów i urzędników ziemskich i grodzkich, nareszcie po raz piąty został obrany posłem z województwa Łęczyckiego, na sejm przypadający w Warszawie r. 1790. Wszystkie te wiadomości podał mi ów krewny Janikowskiego; niemiałem sposobności sprawdzić ich porówywnając z dokumentami więc i nie ręczę za to, czy czasami niewkradła się tu jaka pomyłka.

Po zaborze kraju i odejściu na rzecz rządu klucza dziedzicznego majątku Janikowskiego Przyłuki, mówił mi daléj krewny jego, Janikowski zamieszkał stale w gubernji Kijowskiéj, powiecie wasylkowskim, we wsi Trockie, którą mu oddał był w posiadanie Ksawery Branicki, hetman. I tu Janikowski pozyskał był sobie serca szlachty; zaledwo osiadł był w wasylkowskim, a już go w r. 1797 obrano podkomorzym złączonych wówczas powiatów Wasylkowskiego i Bohusławskiego, a sprawując tę posługę obywatelską umarł w Trockiém, roku 1803. Taką miałem podaną sobie datę śmierci, ale, zdaje mi się z wielu okoliczności, że śmierć ta Janikowskiego musiała była przypaść późniéj. Domownik i przyjaciel hetmana Branickiego, Janikowski doświadczył łaski jego dla siebie; straciwszy mienie i kąt własny, miał sobie nadaną od niego wieś Trockie; na kawałku papieru hetman ręką własną nakreślił te słowa: „zawdzięczając za okazaną mi usługę Konstantemu Janikowskiemu, oddaję mu wieś Trockie, do dalszego mego rozporządzenia.“ Janikowski umarł, Hetman i Hetmanowa zeszli z tego świata, a żona Janikowskiego mieszkała spokojnie w Trockiém aż do śmierci swojéj, używając ze wsi wszelkich korzyści, wyjąwszy propinacji jednéj, która należała do skarbu biało-cerkiewskiego. Pani Janikowska przeżyła męża swego o lat czterdzieście pono, więc i Trockie zostawało w ręku Janikowskich około pół wieku. Po śmierci pułkownikowéj Janikowskiéj, Trockie przeszło napowrót do majętności hr. Branickich, ile że ci uważali nadanie téj wsi pułkownikowstwu Janikowskim, jako na prawie *gracji,* dożywocia. Syn pułkownika uważał rzecz tę inaczéj; widział on w tém nadaniu łaskę hetmana, mającą spadać dziedzicznie, na potomków pułkownika, wytoczył się więc process o to, przechodził on różne instancje i nareszcie, ostatecznie, wieś Trockie przeszła do rodziny hr. Branickich, do których majętności zawsze się ona liczyła.

Zażyłość i przyjaźń pułkownika Janikowskiego z Branickim datowała z wojska; obaj służyli razem pod jedną chorągwią, jednym ulegali niebezpieczeństwom i nie w jednym razie Janikowski usłużył dzielnie hetmanowi. W rodzinie pułkownika dochowują się dotąd listy hr. Ksawerego Branickiego, pełne dla niego najprzychylniéjszych uczuć. Bo też Janikowski przez cały zawód nie odstępował hetmana, a dobrze było w owe czasy mieć za sobą pierś taką i taką szablę. Chociaż Branicki sam przez się był pojedynkowicz sławny, Janikowski przecież usłużył mu był dobrze w pojedynku z Casanową, jak to już powiedzieliśmy wyżéj; potém znowu w wojnach konfederacji barkiéj, dowodząc koronnemi huzarami przybył na pomoc Branickiemu i uratował go w téj chwili, kiedy ten, odcięty od swoich i attakowany od dzielnego Zaręby, miał już był uledz przemocy oręża konfederackiego. Ale bodaj czy nie najdzielniéj usłużył Janikowski Branickiemu na polowaniu w Nieświżu u ks. Karola Radziwiłła, *panie kochanku,* które pan ten wyprawiał był w puszczach swoich dla króla Stanisława. Niedźwiedź wyszedł był na Branickiego, ten strzelił i ranił niedźwiedzia; rozjuszona bestja z wściekłością rzuciła się na niego i śmierć niechybna wisiała nad Branickim. Szczęściem Janikowski nieodstępny był przy nim; przycelił się, wystrzelił i tak trfanie ugodził niedźwiedzia w głowę, że ten rozciągnął się u nóg samych hetmana. Obecny temu król wyrzekł te słowa: „Janikowski wróciłeś duszę ciału Branickiego.“ Nie na tém jednakże był koniec usług oddanych od pułkownika hetmanowi. W owéj chwili strasznéj, kiedy pospólstwo namówione przez Konopkę, na oślep cisnęło się na plac ratuszowy, grożąc śmiercią i zemstą, kiedy Kossakowski, Sierakowski i wielu innych padło już pod tą zemstą ludu, a ten wywoływał głośno imiona nienawistne sobie, Janikowski, będąc wówczas w pałacu hetmana a widząc zbliżające się tłumy krwią zbroczone i wszelkie wejścia zajęte, porwał firankę i na niéj spuścił Branickiego przez okno, prowadzące do ogrodu; stąd hetman dostał się szczęśliwie na Ukrainę. Wiele pomocy doznał Branicki, ale też i po pańsku odwdzięczył się Janikowskiemu, dając jemu i żonie dożywociem wieś, składającą się ze dwiestu głów z górą i mając go do śmierci za nieodłącznego przyjaciela i towarzysza.

Przytoczyłem tu to wszystko dla tego, że są to fakta ważne w dziejach epoki owéj i w historji społeczności naszéj. Janikowskiego wystawiamy jedynie jako pojedynkowicza i człowieka sławnego ze swoich awantur; bo też pod innymi względami wcale się nie odznaczył.

Janikowski miał sławę pierwszego rębacza w kraju; razu jednego, kiedy był na jakiémś zebraniu w Puławach, u księcia Adama, jenerała ziem podolskich, oznajmiono mu, że szlachcic jakiś konno z Litwy przybyły, chce się z nim widzieć. Kazano go więc wprowadzić na pokoje. Wszedł szlachcic chudzina, odziany acz ubogo, ale chędogo; szerpentynka licha plątała mu się u boku, buty czerwone i safjanowe zapewne niegdyś, dziś zaledwo zdradzały barwę pierwotną, ale mina była dobra, a układ śmiały, znać było, że pamiętać musiał o tém, że szlachcic na zagrodzie równym był Wojewodzie. Skłoniwszy się obecnym, wymienił Litwin honor swój i tak się odezwał: słychać u nas o tém na Litwie, że Imść pan pułkownik Janikowski bije się dzielnie na pałasze, a ponieważ w całéj Litwie nie masz lepszego rębacza nad niego samego, więc chciałby się z nim sprobować na rękę, aby odtąd sława *pierwszego* przy jednym tylko z nich pozostać mogła. Napróżno Janikowski, niemający z nim ani zajść żadnych, ani nawet znajomości, wymawiał się od pojedynku, musiał przecież w końcu natrętnym żądamiom jego uczynić zadość. Dobył więc z pochwy sławnéj *dziewiątki* swojéj, popluł ręce, zakasał poły, a wykrzyknąwszy? *quinque diablu Mospanie!* natarł na szlachciurkę. Dość długo, bo po trzykroć, w obec wszystkich nacierali na siebie, ale oba równie byli dzielni; przybyły chudzina nastawał na to, aby albo się bić do upadłego, albo żeby mu pan pułkownik wydał skrypt taki, że się bił z nim i nic mu zrobić nie mógł. Zgodził się na to przełożenie Janikowski i wydał mu takowe zaświadczenie, za podpisem własnym i świadków obecnych temu, jako też dla większéj autentyczności sygnet swój na laku czerwonym na karcie téj wycisnął. Szlachcic litewski dosiadł potém szkapy swojéj i oklep, podobno, wrócił w swoją stronę, wioząc w zanadrzu do *okolicy* własnéj zaszczytne świadectwo Janikowskiego.

W kilka czasów potém takie było razu jednego zdarzenie z Janikowskim. Wieczorem król był w teatrze; warty były zaciągnięte a major, pod którego rozkazami był szyldwach w teatrze, taki wydał rozkaz, aby nikogo w stroju narodowym na parter nie wpuszczano a tylko w stroju dworskim, czyli francuzkim. Strój odmienny stał się był wówczas manifestacją pewnych opinij. Kiedy tak się rzeczy miały, zajeżdża do teatru Janikowski, wszyscy zatrzymani w przysionku kontuszowi hurmem udają się do pana Łęczyckiego (tak zwano wówczas Janikowskiego, jako piastującego godność z województwa tego) przekładając mu, jaka spotkała ich zniewaga. *Quinque diablu,* Mosanie! Za mną pp. bracia! a podkręciwszy wąsa i poprawiwszy pasa, posunął się do sali, a za nim reszta kontuszowych; żołnierze, obaczywszy straszne oblicze Janikowskiego i groźną jego postawę, cofnęli się. Już Janikowski stanął był nogą jedną w parterze, kiedy naczelnik warty, oburzony zuchwalstwem przybysza, schwycił go za kołnierz od kontusza, chcąc niewpuścić do sali, ani jego samego, ani jego konfraternji. Janikowski odwinąwszy rękę tak mocno ugodził go, że major, jak piórko poleciał na parter, a dobywszy *dziewiątki* byłby go najpewniéj rozsiekał, ale szczęściem od kroku tego od swoich powstrzymanym został. Wnet opuszczono kortynę, zrobił się rejwach w teatrze, ale najgorzéj było to, że Janikowski poważył się był dobyć pałasza w przytomności króla; był to *crimen lesae majestatis.* Janikowski, przytomny, wszedł do loży królewskiéj, a ugiąwszy kolano przeprosił króla, prosząc o danie baczenia na to, na jaką obelgę posłowie nawet sejmowi narażeni byli. Stanisław August chętnie wybaczył uniesienie się Janikowskiemu.

Któż u nas niepamięta powieści o pojedynku jenerała Lubowidzkiego z pułkownikiem Buchanowem, któremu to pojedynkowi Lubowidzkiego za świadka służył Janikowski? Lubowidzki ani do korda, ani do pistoletu tęgim nie był, a tu znano powszechnie Buchanowa, za wybornego strzelca. Strzelał on tak dzielnie, że lekko wsadzoną szpilkę we drzwi, kulą pistoletową, trafiał w samą główkę i szpilka właziła w drzewo. Po dokonaném wyzwaniu Janikowski exercytował Lubowidzkiego w strzelaniu i już go był poduczył nieźle, zdarzało mu się czasami trafić w cel, ale inna jest strzelać dla zabawki, a inna stanąć na mecie i strzelać do człowieka, co ma na siebie wymierzoną lufę pistoletową. Pojedynek ten odbył się był za pozwoleniem króla, więc był czas do nauki. Miejsce spotkania wyznaczone było koło Leszczynieckich karczem, za Morozówką w pow. Skwyrskim. Lubowidzki przygotowywał się do pojedynku jakby na śmierć pewną; zrobił testament, odbył spowiedź. Buchanów znając siebie zażywa już pochował był Lubowidzkiego; kazał był w karczmie przygotować dla niego stypę wspaniałą, spraszając na nią wszystkich swoich oficerów i znajomych. Lubowidzki, stanąwszy na mecie struchlał; ale Janikowski stał za nim i kierował jego pistoletom, wyżéj, niżéj, objąwszy wprawną dłonią swoją, zimną rękę jenerała, a pociągnąwszy za kurek wystrzelił, a Buchanów, ugodzony kulą, pomiędzy oczy, padł jak długi i zamełł, padając, nogami. Mówią, że padając już wystrzelił; ale kula jego przestrzeliła tylko kapelusz jenerałowi Lubowidzkiemu. Janikowski zachowywał krew zimną; kiedy układał rękę jenerałowi i kierował nią, sam się narażał, bo strzelać mieli przeciwnicy razem. Przyjaciele Janikowskiego wołali na niego: pułkowniku schowaj brzuch swój, bo ci go podstrzelą, a Janikowski im na to z krwią najzimniejszą: I cóż bo *quinque diablu,* przecież go w piętkę nie zegnę!“ Tryumf był przy Lubowidzkim i dwa tygodnie z rzędu trwała uczta w Nowochwastowie, majętności jenerała. Lubowidzki strzelał z pistoletów Janikowskiego; na najusilniejsze prośby jenerała, musiał był oddać mu je na pamiątkę, z tym jednakże warunkiem, aby te w czasie późniejszym powróciły do rodziny Janikowskiego, wielką bowiem do nich przywiązywał wagę pułkownik; były doskonałe, a co najwięcéj, były szczęśliwe i nigdy go nie zawiodły, chociaż po kilka do roku pojedynków zwykle niemi odbywał. *(dok. nast).*

KORESPONDENCJA
KURJERA WILEŃSKIEGO.

Paryż. *D. 5 stycznia 1861 r.*

Rok 1860, który przez długie wieki pozostanie pamiętnym z powodu wielkich wypadków swoją naznaczonych cyfrą—dotąd dostarcza Paryżowi przedmiotu do rozmów i artykułów. Nowo narodzony jego następca jeszcze jak niemowlę, tylko zabawkami zajęty, nie odznacza się niczém, chyba instynktami wojennemi, widoczną do bębna i fuzyjki skłonnością, rokującą, iż wstąpi w ślady mężnego poprzednika.

Na długiéj liście zasług nieboszczyka, ostatnia rubryka „Chiny“ głównie tu zajmuje umysły. Wiadomości z Niebieskiego Państwa radośne dla narodu, bo podnoszące sławę francuzkiego oręża i zwiastujące Francji bogactwa, ranią boleśnie antykwarjuszów politycznych, dla których, na odwrót prawom fizyki, wszelka ustawa tém mocniejsza im dłużéj trwała. Nie inaczéj. Wiadomość przeto, że państwo Chińskie chwieje się na swéj podstawie, zadała dotkliwy cios paryzkim Chińczykom. Stracili punkt oparcia. Gdzie szukać teraz bezpieczeństwa, wołają z goryczą, kiedy mur Chiński się wali popchnięty przez marną garstkę europejskich żołnierzy! Na czém się oprzeć, kiedy ta granitowa arka konserwatyzmu się rozpada! Gwałtu! Co się dzieje! i jak się stać mogło?

— Bardzo naturalnie. Oświata dziewiętnastego wieku spotkała za murem Chińskim przyczajoną oświatę średniowieczną, i obaliła ją.

Ciekawe mógłby napisać studjum psychologiczne, ktoby chciał teraz rozbierać wrażenia tych mandszuańskich mózgów uciśnionych faktem, który pokrzyżował ich najświętsze pojęcia.

W istocie, fakt daje wiele do myślenia. Chińczycy, starsi bracia nasi w cywilizacji, wynaleźli proch i ulali armatę daleko pierwéj niż my—ale, że nie wydoskonalili tych wynalazków, gwintowe działa zdmuchnęły ich stare armaty. Wynaleźli też druk; ale że używali go tylko na chwalenie swego systematu, ustaw swoich i samych siebie, jakby już na zenicie doskonałości stanęli—że wszystkie inne narody uważali za barbarzyńców i gardzili ich światłem—w końcu srogiego upokorzenia doznać musieli: przyszła kryska na matyska—przyszedł dzień, że owi barbarzyńcy wygnali ich z własnéj stolicy...

Z téj prawdy nauka taka, że nawet syn słońca musi iść z postępem czasu, jeżeli chce nim pozostać; że wszystkie dzieła ludzkie, jeżeli uważają się za niewzruszone i doskonalić się niechcą, prędzéj czy późniéj runą—i już nie częściowo, ale całkowicie.

Gdyby dostojny syn słońca znał te elementarne podstawy trwania, byłby dziś siedział sobie w Pekinie i spał spokojnie w niespalonym pałacu.

Przeglądając daléj spis nadwyczajnych wypadków zostawiony nam przez świętéj pamięci rok 1860, nie mogę pominąć paryzkiego sądu kryminalnego. W dziejach ***Pałacu Sprawiedliwości*** uderza fakt ważny. Jak najstarsi zapamiętają adwokaci, nie zdarzyło się, żeby z powodu braku zbrodniarzy zawieszono posiedzenia, jak się to przytrafiło zeszłego miesiąca. Czyż można dać wymówniejszy dowód umoralnienia społeczności?

Faktem jest, iż zbrodnie we Francji stają się coraz rzadsze. Dawniéj przysięgli siadywali po całych dniach w Palais de Justice, i wyrobić się nie mogli—spraw było tyle, iż musiano podwoić liczbę *żurów*, żeby nadążyć pracy. Dziś, smutne te czasy, dzięki Bogu, przeminęły niepowrótnie—jak wiele rzeczy, które pochłonął poczciwy rok **1860**.

Zwracając wzrok na rzeczy, będące zabawą chwili obecnéj, najpierwéj uderza oczy niezliczone mnóstwo ozdobnych książek kolendowych, któremi teraz Paryż zasypany. Trzebaby zapisać arkusze, chcąc choćby tylko wymienić tytuły każdego z tych literackich utworów, które chciwość w pyszne przystroiła szaty i na wagę złota sprzedaje. Musiemy przeto ograniczyć się na wzmiance o téj gwiazdkowéj belletrystyce.

Koroną jéj są przez Gavarniego illustrowane ***„Powieści Hoffmana“*** i ***„Robinson Kruzoe.“***

Hoffman jest trochę za ciężki dla francuzkiego ołówka. Gavarnie wierzy tylko w upiory z różowego atłasu pijące żywą krew biesiadników opery. To też lekkość jego szkiców zda się wyszydzać raczéj niż tłumaczyć straszne fantasmagorje ponurego bajarza. Gavarnie jak paryzki dandy patrzy na Sabat przez kryształową lornetkę.

Coby powiedział, obaczywszy przez taki pryzmat utwory swoje Hoffman, ów wielki czarnoksiężnik, co jak Mazepa na szalonym rumaku, galopował na miotle czarownicy—co jak tamten, przywiązany do swego dzikiego latawca, wylatuje na nim po zagranice życia, natury, po zà światło, i harcuje po czarnych krajobrazach zawrotu i gorączki... Oczy jego nie chwytają rzeczywistości, ale jak dwie strzaskane soczewki teleskopu, powiększają i druzgocą widoki: twarze zmieniają mu się w maszkary, postawy w łamańce, gesta w szatańskie języki... Wszędzie u niego potworność, tajemnica, szkarada, przestrach z wytrzeszczonemi oczyma... Swiat wydany w ręce czarowników—gwiazdy podległe astrologom, żywioły w niewoli u alchemistów... Powieści Hoffmana, to potocznie opowiedziane widzenie.

Taki pisarz musiał koniecznie trunkiem ośmielać swoją wyobraźnią—musiał pić, żeby tworzyć potwory, pić, żeby ich się nie przelęknąć, pić, żeby je opisać. Alkohol musiał być oliwą lampy, którą sobie przyświecał w piekielnych podziemiach. Pił też na potęgę... a z odkorkowanych jego butelek wyskakiwały widma, jak owe olbrzymie genjusze w arabskich bajkach wylatują z urn odemkniętych i rosną aż pod niebiosa...

Żaden poeta nie był do tyla igraszką fantazji swojéj jak Hoffman. Trudno pojąć jak, z tak przewróconéj wyobraźni, mógł wyjść tak wielki talent. Pochodzi to ztąd, zapewne, że będąc z natury artystą, świat swój ekscentryczny poddał prawidłom sztuki—że karnawał dziwadeł jego, jest żyjącą parodją ludzkiéj brzydoty.

Łatwiéj przyszło Gavarniemu illustrować Robinsona. Jestto znów druga ostateczność; tam sama fikcja, tu sama naga prawda—sama rzeczywistość; człowiek rzucony na pustynię z siekierą w ręku i bibliją pod pachą—sam jeden w obec Boga i natury. Ileż męzkiego smutku w téj purytańskiéj księdze, gdzie nawet myśl o kobiecie pod postacią żalu lub wspomnienia nie jawi się nigdzie. Dziecię czyta ją z zapałem: przeczucie społecznéj nędzy pcha jego wyobraźnię do samotności... jako ideał przyjmuje to opuszczone i czyste istnienie... Któż z nas w piętnastym roku życia nie marzył o lepiance Robinsona lub grotach Tebaidy?

Gavarnie uchwycił bardzo szczęśliwie surowy typ Robinsona. Robinson jego nie jest tylko człowiekiem wtrąconym do stanu dzikości ale nadto, Anglikiem, Saxonem prawowitym, który z puszczy umie sobie zrobić ojczyznę, a przebywszy morze staje się napowrót wolnym i silnym barbarzyńcą, którego Tacyt malował.

Do pięknych Illustracij policzyć także wypada *„Reinecke Fuchs'a,“* Goethego, z winjetami Kaulbacha, przetłumaczonego na francuzkie przez Grenier'a. Średniowieczny ten poemat, który Goethe genjalném swém piórem pochwycił, owa paląca satyra w źwierzę przedzierżgniętéj obłudy, we francuzkim przekładzie wygląda jak pierwszy zarys Molierowskiego Swiętoszka. Goethe tłumacząc go, mógł w nim także upatrzyć pierwsze wcielenie swego Mefistofelesa.

„Nowy Magazyn Dziecinny“ wydany w siedmiu przepysznych tomach przez Hetzel'a, mieści zbiór arcydzieł napisanych dla młodocianych główek, ozdobiony pełnemi smaku i dowcipu obrazkami. *„Histoire de Gribouille.“* Sanda, i *„Trésor des Feves“* Nodiego, jak dwie perełki błyszczą w tym artystycznym zbiorku.

W literaturze poważnéj, po ośmnastym tomie Thiersa, ***Historji Konsulatu i Cesarstwa,*** po ***Korespondencji de Maistra,*** jedyną nowością ***„Dzieła i Korespondencje niewydane Tocquevilla“*** wydane przez przyjaciela autora a członka Instytutu, Gustawa de Beaumont.

„Niewydane dzieła“ ś. p. Akademika, składają się z dwóch podróży: jedna po Sycylji, druga w pustynię Ameryki Północnéj—oraz, kilku ułamków drugiego niedokończonego tomu znanego dzieła *„l'Ancien Régime et la Révolution.“* Wszystko to razem zajmuje **170** stronnic w téj nowéj dwutomowéj publikacji. Resztę zapełniają listy do rozmaitych literatów francuzkich.

Jeżeli pan Tocquevile nie jest najpierwszym, to niezawodnie najszczęśliwszym i najwięcéj poważanym z pisarzy Francuzkich. Jestto jedyny autor, który nigdy nie miał powodu się skarżyć na surowość krytyki—jedyny człowiek we Francji, który w publicznym zawodzie, napotkał tylko obrońców i namiętnych wielbicieli.

Ztąd wielka sława Tocquevilla—sprawiedliwa jako nieposzlakowanéj zacności męża—ale przesadzona jako uczonego, myśliciela i dziejopisa.

Umysł Tocquevilla był światły, ale nie rozległy, nie płodny i nie filozoficzny. W przedmowie, którą pan Beaumont poprzedził jego prace, szanowny członek Instytutu którego zdanie, jako przyjaciela, nie może być podejrzewane, powiada, iż Tocqueville nie miał w sobie nic z natury uczonego ani filozofa. „Filozofją znał mało, i nie miał do niéj żadnego pociągu ani zdolności. Kiedyś, za młodu zwątpiały umysł jego szukał w niéj podpory, ale jéj nie znalazł.“

Oto sąd przyjaciela. Każdy przyzna, że powyższe usposobienie nie było właściwe dla Historyka Rewolucji Francuzkiej—badacza, który chciał wytknąć jéj powody i skutki.

Historja, z jakiego bądź stanowiska uważana, jest nauką mającą doświadczenie ubiegłych wieków podawać jako pochodnię przyszłym pokoleniom. Trzeba więc, żeby dotarła do źródeł wszech pamiątek—ażeby z opowiadania faktów, i badań tradycji, umiała odrzucić plewę przesądów, złudzeń, przypuszczeń i kłamstwa—żeby obserwowała uważnie łańcuch przyczyn i skutków—ów łańcuch raz widomy, raz ukryty, a nigdy nieprzerwany, który natchnął Senece te pamiętne słowa; „Nic nie nadchodzi, wszystko wynika.“

Historja więc, o tyle jest nauką pożyteczną, o ile odkrywa i pokazuje wśród chaosu ludzkich interesów, społeczność pracującą nieustannie nad swém udoskonaleniem fizyczném i moralném. Powiedzieć o historyku, że niema zmysłu filozoficznego, to toż samo co twierdzić, że nielubi badać przyczyn moralnych, których poznanie najważniejsze. Historja nie jest regiestrem czynów lub przygód osobistych, wydarzonych w tym lub owym czasie; dzieje indywiduów daleko mniéj uczą niż dzieje namiętności, które im działać każą; z tego powodu, d'Alembert nie wyrzekł niedorzeczności, ale tylko nieco przesadził niezaprzeczoną prawdę, twierdząc, iż jedyna historja godna téj nazwy, jest ta z któréj można wymazać wszystkie nazwiska ludzi, a nie pozbawić jéj przez to zajęcia.

Zupełny brak filozoficznego zmysłu, tłumaczy wszystkie niedostatki, jakie się znajdują w dziełach Tocquevilla. Dziwić się trzeba, że pan Beaumont wydając te dwa tomy, nie wskazał co autor opuścił w summie swych pojęć o Rewolucji Francuzkiéj—że nie zbadał, o ile pojęcia te są nowością, a o ile powtórzeniem zdań przez dawniejszych autorów objawionych. Z tego examinu, do którego talent pana Beaumont całkowicie upoważniał — wynikło by dopiero prawdziwie nauczające dzieło.

Wydawca ograniczył się na skreśleniu pięknéj biografji Tocquevilla, która kochać go każe. „Dwa potężne uczucia rządziły zawsze duszą jego: żądza sławy i miłości.“ Listy stwierdzają powyższe słowa wydawcy; wszystkie czytają się przyjemnie—a mianowicie też te, które dotyczą kwestij bieżących.

— Na scenie Paryzkiéj głównie teraz zwraca uwagę pięcio-aktowa komedja wierszem napisana przez pana Bouilhet a przedstawiana w Odeonie pod tytułem „l'Oncle Million.“ Ponieważ i Przeglądy i dzienniki francuzkie zajęte tą sztuką, wypada i nam powiedzieć o niéj słów parę. Zacznijmy od treściwego skreślenia osnowy.

Rzecz dzieje się na prowincji. Leon i Alina mają się połączyć węzłem małżeńskim: oboje młodzi, urodni i bogaci, zdają się dla siebie stworzeni. Leon jest synem bogatego kupca Rousseta—matka Aliny, pani Dufernay nie ma wielkiego majątku, ale ma wuja, po którym dziedziczy miljon.

Połączeniu dobranéj pary, staje nagle na przeszkodzie niespodziewana zawada. Pokazuje się, że Leon jest poetą i na rymowaniu czas trawi. Zatrudnienie to, rodzina uważa mu za zbrodnię; ojciec się oburza, matka panny się gorszy, jeden tylko wuj miljon popiera Leona na téj zgubnéj drodze.

Pierwszy akt cały poświęcony jest walce powołania z rodziną. Krewni zaklinaią młodzieńca, żeby dla ich miłości, porzucił muzy; on się broni—a raczéj broni poezji, usiłując dowieść profanom jéj wyższości nad rzeczywistością.

Na tle téj walki, przesuwa się w czarnym fraku, prozaiczny notarjusz pan Gaudrier, starający się o rękę a raczéj o posag panny Klary siostry Leona.

Drugi akt przenosi widza do domu pani Dufernay, jednéj z owych majestatyczno-kwaśnych matron, które kwitną po ustronnych zaściankach. Zazwyczaj cierpki humor gospodyni domu, rozdrażnia więcéj jeszcze, w chwili kiedy ją poznajemy, chytry notarjusz, który obrachowawszy, iż Alina bogatszą będzie od Klary, zaleca się posagowi narzeczonéj Leona, a chcąc go wyrugować z łask mamy, uwielbia jego talent poetycki. Mama tém się jeszcze pociesza, że Leon jest poetą tylko przy drzwiach zamkniętych—ale i to złudzenie odbiera jéj złośliwy notarjusz; przewidziawszy wszystko, uzbroił on się na wszelki przypadek w *corpus delicti,* i kładzie pod oczy mamie numer dziennika, w którym wiersze Leona są wydrukowane i opatrzone jego podpisem.

Ta jedna kropla przelewa pełną niechęci czarę. Pani Dufernay pałając gniewem, oświadcza Leonowi, że córka jéj nigdy nie przyjmie tak zhańbionego nazwiska. Ojciec potwierdza wyrok, i wypędza syna z domu.

Komedja pewnie skończyła by się tragicznie, gdyby w pomoc zakochanemu nie przybył wszechmocny wuj miljon. Ten poczciwiec, widząc że bez jego interwencji, matka odda Alinę notarjuszowi—oświadcza jéj, że się żeni. Notarjusz na tę wiadomość, sam ustępuje—to jest udaje suchotnika, i gwałtownym kaszlem przeraża słuchaczy.

Czy matka wyda córkę za suchotnika? Na tém pytaniu zapada kortyna po raz trzeci.

Czwarty akt nic nie znaczący, przechodzi na sprzeczkach Aliny z Klarą.

W piątym zakończenie następujące: Wuj miljon, który dał przytułek wypędzonemu z domu Leonowi, przynosi tomik jego poezji, i zaczyna je czytać głośno ojcu poety, nie zważając na jego rekryminacje. Skutek lektury byłby może wątpliwy bez komentarzy; ale wuj miljon czytając opis wioski, dodaje zaraz, że on mu przypomina folwark, który da Alinie jeżeli pójdzie za Leona; że ów krajobraz kubek w kubek podobny do dębowego boru, który także podaruje Alinie jeżeli zostanie panią Leonową—i t. d. W końcu, stary Rousset znajduje, że poezja nie jest tak zła jak mu się z razu wydawała. Wszystko układa się jak najlepiéj. Pani Dufernay także, nauczona doświadczeniem, nabiera smaku do poezji, i oddając córkę poecie, wybija głęboki pokłon Apolinowi, wprawdzie dla miłości Plutusa—ale bogowie tylko wiedzą pobudki, a ludzie patrzą na czyny.

Jak widzicie, pomysł nie nowy—układ zaś sztuki genjalnością nie jaśnieje. Komedja kończy się na tym samym punkcie, na którym się zaczęła. W pierwszéj zaraz scenie, wuj miljon daje siostrzeńcy tenże posag, który w ostatnim skrupuły rodziny obala. Zkąd że więc zwycięzka moc tego talizmanu? Na co epopeja? A po co sztuka cała? możnaby zapytać w końcu. Czyż warto się przez pięć godzin, żeby zajść tam zkąd się wyszło?

Nienawiść dwójga rodziców do poezji grzeszy przesadą. Duch rodziny daje wprawdzie przyczyny, mogące wpłynąć na serce matki: genius dlań, to jednoznacznik nieładu; imaginacja, to toż samo co zepsucie: matka w téj grze hazardownéj, boi się czasem przegrać córkę... Ale jeżeli tak jest, to i ojciec, i matka nie powinni poświęcić obaw swoich, ani odstąpić od swego przekonania.

Powtóre, teraz już nawet we Francji, nienawiść do poetów i literatów nie istnieje. Pojęcie, że poeci całe życie spiskują przeciw świętemu spokojowi mieszczan—niepowrotnie minęło; teraz nawet mieszczanie zaczynają brać się do pióra, tusząc że na niém do nieśmiertelności zalecą.

Portrety także się nie udały: jeden tylko charakter pani Dufernay jest wybitny, choć i ten w końcu się skrzywia.

Ostatecznie widzimy co? Pięć osób goniących za miljonem i chwytających go sposobami dziecinnemi. Zaprawdę, smutna rzecz, iż poezja romantyczna z razu zgłodniała wszystkiego co wielkie i nadzwyczajne, dziś wyrodziła się tak, że poprzestaje na oklepanach życia powszedniego.

Pan Bouilhet już dwa razy odznaczył się w zawodzie dramatycznym: stając w obronie idei wzniosłéj, wygrał już dwa procesa; ale tą razą wymowa jego zbyt nizko spadła: Wyobraźcie sobie Berryera adwokatującego sprawę o mur graniczny przed sędzią pokoju.

—Opera wielka przygotowuje wiele obiecującą nowość. Halevy ukończył i oddał Akademji muzycznéj pięcio-aktową operę pod napisem „*Vannina d'Ornano*." Przedmiotu dostarczył autorowi libretta, dzieje Italji: ma być niezmiernie dramatyczny. Sławny kompozytor zapalił się doń, i stworzył partyję, która jeżeli nie przewyższy, to dorówna „*Żydówce*" i „*Królowéj Cypru*." Tak przynajmniéj niesie stugębna fama.

—Autorowie sławnéj „*Kabalarki*" która rok temu, tyle narobiła hałasu, pokazując Paryżowi plastycznie, scenę z porwania małego Mortary—pp. Mocquard i Sejour, ułożyli nowy niemniéj efektowny dramat pod tytułem „*Rzeź Syryjska*." Bohaterem sztuki jest Ab-del-kader, a bohaterką jego córka, która, jak wiadomo, została siostrą miłosierdzia.

Pięćset osób w najwierniejszych ubiorach, trzody wielbłądów z wielkim kosztem umyślnie sprowadzone z Algierji, oraz całe kompanje wojska, użyte są do przedstawienia tych wypadków strasznych, które niedawno boleśnie wstrząsały Europą. Reprezentacja podniesiona jeszcze wspaniałemi a wiernemi dekoracjami, jest przecudna(?). Ogromny cyrk nie może pomieścić tłoczącéj się publiczności. Nic nieprzyczynia się więcéj do rozbudzania patryotyzmu i podnoszenia uczucia godności narodowéj, jak podobne przedstawienia. Rząd wie o tém dobrze. Dla tego nie żałuje ani pieniędzy ani zachęty autorom zdolnym wielkie czyny Francji w scenicznych przedstawiać obrazach dla nauki i zabawy Paryzkiego ludu, owego kochanego i wzorowego ludu, tak słusznie przez Bayrona perłą ludów nazwanego.

—W operze komicznéj przedstawiają nową operę Offenbacha z librettem Scribego. Dwaj sławni mężowie tą razą ułożyli wielkie głupstwo we trzech aktach, którego bohaterem jest pies *Barkuf*, użyczający sztuce swéj nazwy.

Jeszcze jedna nowina. Telegraf coraz większemi cudami świat zadziwia. Nie poprzestając na rozdawaniu skrzydeł korespondencjom tych wszystkich, którzy go zaufaniem swem zaszczycają, został teraz fabrykantem facsimilów i rysownikiem. Doświadczenia tego robiono na linjach telegraficznych francuzkich. Portret lub rysujesz w Paryżu, a kopja twego pisma, lub rysunku, robi się natychmiast na najdalszéj stacji.

Wynalazek ten będzie mianowicie użyteczny dla płatnych i gratisowych swatów, oszczędzi im bowiem fatygi i kosztu—a był potrzebny mianowicie w Paryżu, gdzie biura swatów coraz więcéj się mnożą. Teraz cała ta manipulacja dziwnie została uproszczoną.

—Chcesz się pan żenić? pyta swat—mam właśnie co ci potrzeba w Marsylji. Pójdźmy do biura telegraficznego. Tam kandydat do stanu małżeńskiego każe robić szkic elektryczny, który dobiega natychmiast rąk pani. Ta odpowiada swoim wizerunkiem powierzonym odwrotnemu prądowi. Poczém, zamienia się zawsze telegrafem, następujący dziwiolag:

—Podoba się pani?—Podoba.—Ty jemu też.—Dobrze.—Chce 50,000 posagu.—Zważywszy jego profil, zgoda.—Kiedy wesele?—Za piętnaście dni.—Do miłego widzenia! Niech żyje światło! Wiwat elektryczność!!

Σ

Z pttu Dziśnieńskiego.

14 grudnia 1860 r.

Niech się cieszy komu pociechy Bóg daje, a nam smutno zawsze! Tem smutniej, że widać i słychać jak ludzie żyją gdzieś daléj,—a u nas nic nie słychać,—widać zaś tylko jak się wszystko układa do snu błogiego, rozmyślnie i rozkosznie. Mamy już zasnąć snem błogosławionych! Co tam już się dzieje bardzo daleko, w jakich mężów tam się przetworzyli ludzie, mówić nie potrzebujemy bo gdyby ukazać razem słońce kilka na naszym horyzoncie, moglibyśmy ciąg(?), bośmy na jasno postacie patrzeć nie przywykli.

Tam gdzieś nad Wisłą i za Niemnem, towarzystwo rolnicze i z niego powstałe domy zleceń mocno się wzięły do roboty aby, wznieść rolnictwo i jemu rynek uczciwy i przyjacielski zapewnić.

Na południu naszém między Dnieprem, Bohem i Dniestrem, słuchać jak się ruszają przezacniejsi ludzie dla dobra swych prowincji. A u nas myśl od myśli dzieli się latami, a od wykonania nieskończonością. Na sejmikach ktoś mówił o towarzystwie rolniczém;— na kontraktach tę rzecz rozbierano, i w on czas zdało się iż poważniéj będzie do sejmików dalsze myślenie zostawić, bo wtenczas się zbiorą ludzie *wykwalifikowani formalnie* i ci osądzą sprawy krajowe; pomimo tego, że i tamci sędziowie, najczęściéj *sądzą* tylko że sądzą! Ale na nich koniecznie lat trzy trzeba poczekać, cóż znaczy trzy lata? to jak jedna chwilka dla umarłych! Więc czekali trzy lata i przybyli sędziowie, a niewiedząc co począć z utrudnioném myśleniem, mówili niezgrabnie, iż się zebrali na czas krótki, w chwili bardzo pilnych robot gospodarskich, więc nie mając czasu pośpieszyli do domów, zostawiwszy najłaskawiéj prawo myślenia kilku chętnym, którzy im odczytali jakieś pisane projekta. Będą więc mieli prawo pojechać własnym kosztem *kiedykolwiek* na kontrakta do Wilna, tam złapać kilkudziesięciu obywateli przybyłych dla interesów lub na konne wyścigi, im swoją rzecz jeszcze raz odczytać, wysłuchać kilka dysput leniwych i pojechać do domu, zostawiwszy swe skrypta jeszcze komuś z mieszkańców Wilna, aby czekał, kiedy jakiś jaśnie wielmożny Dobry Humor, zechce pomyśleć o wszystkiém. Oto co się u nas dzieje od lat kilku, mianowicie zaś co było w roku ostatnim; a i daléj tak samo być może!

Czasami bywa dobry instynkt do roboty; więc się biorą pod ręce i postanowią gorętsze dusze, zebrać się koniecznie u p. K. G. na przyklad i tam sobie coś pomyśleć o rolnictwie, o handlu, może nawet coś zrobić. Lecz na *pięćdziesiąt* osób ochoczych dzisiaj, za miesiąc *siedmiu* tylko się wzajemnie się powita i naturalnie ze smutkiem się rozjadą w milczeniu, bo coż znaczy siedmiu?

Jeśli czego dziś zrobić nie można, jeśli tę przeszkodę ktoś widzi i *opiera na faktach* swoje przywidzenie, więc róbcie to co można:— handlujcie z nami uczciwie, aby nam Pejsak i Icek nieleźli w oczy i w kieszeń!

Wyzywam tak śmiało nieochoczych, z myślą o korzyściach ich własnych nawet, niewierząc w kapitał, który się dla dobra ogółu poświęca; bo on się wyczerpnie, zużyje i zabraknie mu siły zaraz i przestanie się tém rychléj poświęcać im czynniéj zacznie. Wierzę w obrót kapitału wyrachowany, z zapewnionym procentem dla przedsiębierców, ze szczerą korzyścią dla akcjonariuszów, z nieograniczoną wygodą dla mieszkańców kraju. Takich więc przedsiębierców uwielbić należy, którzy użyją kapitał pożytecznie, nie odejmując sił domowi swemu, do działania ad perpetuum. Dla tego mówię domowi swemu, że nie wyobrażam jakiejś izolowanéj, osamotnionéj, dźwiganéj jedną głową krajowéj antrepryzy; że pojedyńcze nie zespolone w współce usiłowania, prowadzone nawet z najlepszemi chęciami, o tyle są niepożyteczne, o ile jest niepewném życie śmiertelnego indywiduum, na którém się cała ewikcja moralna jakiegoś przedsiębierstwa opiera.

Dom handlowy niepowinien umierać.

Nie oglądajmy się na śmiertelnego N N i jego miljony; bo on jeśli je zechce poświęcać, my go po jego śmierci potępiemy sami i powiemy, iż się nieumiał urządzić; bo to co on nawet rozumnie zrobi, jego spadkobierca, który pewnie weźmie miljony ale niezawsze rozum w dziedzictwie, zwichnie całą robotę. Jeśli to, co się robi dla kraju, powinno być mocne w zasadach swych i formie, tylko zespolone siły egzystować mogą najdłużéj i tych tylko sił jako dźwigni w pracy pragnąć potrzeba. I czyż one być nie mogą? Niech mieszkańcy górnego Dniepra pomogą Ukrainie w jéj myślach; górnego Niemna i Wilji niech patrzą na braci Gawrońskich i spółkę; a mieszkańcy obu stron Dźwiny niechby obaczyli swe losy w ręku kilku domów mających znaczne posiadłości nad Dźwiną i kapitały ogromne, a nieraz wykształcenie kompletne i opinię niesplamioną. Ale nie! tak być nie może: bo oto pierwszy gdzieś za granicą oducza dzieci swoich od powietrza, jakiém oddychały nad Dźwiną (którém się pewno po powrócie potrują); drugi nie pojął potrzeb kraju i swoich nie widzi; trzeci w skorupie mądréj schował ciało i duszę, aby z niego ktoś ani moralnie ani materjalnie nie skorzystał; inny wstydzi się objawić swój kapitał, bo gotów lud zapytać głośno skąd go wziął tak wiele i nagle; a jeszcze inny choćby świat przeważył na szali swego rozumu i nauki, jeszcze nie zdobył w społeczeństwie punktu oparcia i dla tego go ważyć nie śmie i t. p. i t. p.

Pozwólcie panowie wszyscy na których się wiele oczu obraca, coście potężni groszem i uposażeni rozumem wystarczającym na nasze obecne potrzeby, i wy *wielmożni* duchem! abym do was wołał z prostotą rolnika: czas wam się obudzić i siłę swoją z chęciami połączyć i dać dobry początek życia na gruncie, gdzie może dawniéj, narod z woli Bożéj tak was uposażył szczęśliwie, iż możecie być pożyteczni krajowi. Nikt od was ofiar i strat nie chce; owszem niosąc wam korzyści słuszne, nieść będą cześć wszyscy! Tylko się ze snu zbudźcie, tylko żyjcie, każdy w miarę sił swych, otwarcie, publicznie, pożytecznie dla kraju i dla dzieci waszych!

Kochacie siebie aż nadto; kochajcież bliźnich ile im dosyć. Bóg nic innego niekazał znając słabość swego stworzenia, wiedząc że nad siebie nikogo kochać nie może człowiek zwyczajny; więc mu prawo wyrzekł zwyczajne: aby kochał bliźniego jak samego siebie. Więc wam się godzi łączyć swój interes z interesem ogólu; nie łask waszych ale waszego czynu pragniemy! Czyńcie więc a dobrze wam będzie, ogół wam pobłogosławi z radością!

Jednak wiem czego się lękacie, pracy!

Ignacy Zenowicz.

Szanując odwagę cywilną z jaką autor wypowiada wady i winy tego grona, do którego ze swego położenia towarzyskiego należy, zna przeto najlepiéj wspólne potrzeby i zawady, jakie stawią zaporę urzeczywistnieniu najpiękniejszych zachceń, czujemy się obowiązani, zaprotestować przeciw ogólnemu nastrojowi artykułu.

Złe jest, bez wątpienia, ale źródło jego, nie w uśpieniu leży,— nie brak nam indywidualnych postaci, rozumiejących potrzeby chwili obecnéj, gotowych do poświęcenia swéj pracy, talentu i umiejętności, a nawet i mienia, dla ogólnego dobra, ale co najsmutniejsza, braknie nam owéj świętéj spójni, co na zasadzie wzajemnéj ufności i poszanowania cudzych opinij, potrafi z rozproszonych żywiołów, jedną silną, działającą utworzyć całość. Brak nam wzajemnego porozumienia się, które jedno może usunąć niedowierzanie, i samotnie indywidualne usiłowania do wspólnego skierować celu.

(przyp. Red.)

ROZMAITOŚCI.

— Prezes Towarzystwa gospodarczo-rolniczego krakowskiego zawiadamia, iż ogólne zgromadzenie członków towarzystwa odbędzie się w Krakowie d. 4 i następnych lutego b. r. Rozprawy na posiedzeniach, jeżeli wolno wnosić z ogłoszonego programatu, będą ożywione i pełne interesu; wypisujemy tu tylko główniejsze punkty, mające być roztrząsane: 1) Od niedawna zaczyna wchodzić w użycie wypuszczanie cząstkowe drobniejszych parcelli gruntów dworskich w kilkoletnie dzierżawy; czy ten system jest korzystnym dla rolnictwa u nas? 2) Czy w Galicji wartość gruntów w posiadłościach dworskich stoi na równi z wartością gruntów w posiadłościach włościańskich? a jeśli nie, co tę nierówność wywołało i jak ją odwrócić? 3) Jakie środki najwłaściwiéj posłużyć mogą do rozszerzenia wiadomości rolniczych pomiędzy naszymi włościanami? 4) W jaki sposób dałyby się urządzić instytucje zabezpieczające gospodarzy od strat z pomoru bydła, w skutek chorób epidemicznych? 5) Rozbiór ważności i potrzeby w Galicji banku rolniczego. 6) Przy obecnym postępie i zmianie stosunków handlu i przemysłu, jaki wpływ zmiany te wywierają na rolnictwo krajowe, i o ile rolnictwo w naszym kraju wiązać się i łączyć z tym przemysłem korzystnie powinno? Tuszymy sobie, iż Towarzystwo roln. krakowskie, które nieraz wystawione było na pomiatanie za wstecznictwo niektórych swoich członków, niepozwoli nadal wludzać w siebie poglądów niezgodnych z potrzebą czasu, i wyliczone powyżéj ważne dla przyszłości rolnictwa zagadnienia rozwiąże wedle tego, jak interes kraju, nie zaś małéj liczby indywiduów wymaga.

WIADOMOŚCI BIEŻĄCE.

Z listów prywatnych z Ukrainy dowiadujemy się o bytności w tamtych stronach, w domu JW. Karola Trypolskiego. marszałka powiatu Czehryńskiego, włocha p. Montigny, którego niepospolity talent muzykalny podziwiają wszyscy. Jest on pianistą i pod względem biegłości gry, czystości i siły, nieustępuje najznakomitszym współczesnym artystóm. Mówią także wiele o artystycznych zaletach jego własnych kompozycji. P. Montigny ma, jak nas zapewniają, grać koncert w Kijowie podczas następujących kontraktów. Bardzo ciekawi będziemy dowiedzieć się, jakie przyjęcie znajdzie u tamejszéj publiczności, która, ile wiemy, ma wykształcone uczucie muzykalne.

— Z parafji Dubińskiéj otrzymaliśmy pocieszające wieści o mocném trwaniu w téj stronie wstrzemięźliwości między ludem. Za przykładem sędziwego swego proboszcza w Dubinkach, którzy pierwszy ukląkłszy przed ołtarzem, wspierając się na dwóch parafjanach (bo sam już klęczeć nie może), wyrzekł obietnicę zrzeczenia się użycia jedynego kieliszka przed obiadem,—ludność poszła skwapliwie i chętnie. Już w pierwszym roku dały się widzieć błogie tego owoce. Na wiosnę, która od dawna jest u naszego ludu synonimem głodnego przednówku, włościanie przy trzeźwości mieli się tak dobrze, iż o téj głodnéj porze, nietylko mieli czém się przekarmić, lecz jeszcze wdzięczném sercem ku Bogu, z tego co nad potrzeby zbywało, złożyli składkę na odnowienie kościoła. Reakcja wszakże niezasypia, i dziś, kiedy właśnie należałoby podtrzymywać chwiejącą się wolę ludu, włościanie z przerażeniem patrzą na budujący się nowy browar w jednym z poblizkich majątków,—czują prawdę własnéj mądrości złożonéj w przysłowiu, iż chodząc około mąki musisz się ubielić, i drżą z obawy, że niewytrwają gdy przyjdzie posługiwać w browarze. W obec Boga i klątwy dziejów, winni kuszenia odpowiedzą za nowy upadek podźwignionych z nałogu.

— W Dynaburgu obróty handlowe miasta i jego okolic doznały niemałego ułatwienia przez puszczenie w obieg znaczków kredytowych na 10, 15, 20 i 25 kop. Znaczki te należące do kupca Hurwitza i aptekarza Ewertsa, przyjmowane są z zaufaniem, na które zasługują z powodu rękojmi, jaką daje znaczny majątek obu rzeczonych panów. P. Ewerts, który prócz apteki, ma nadto dom wartości 10,000 rs., wypuścił już swych kartek na rs. 1,000, a dotąd ani jedna doń niepowróciła. Bileciki p. Hurwitza przyjmują nawet na poczcie.

T E A T R.

Piątek 6 stycznia: Obóz nad Renem (dramat).

OD REDAKCJI.

Czujemy, żeśmy bardzo zawinili przed naszymi czytelnikami, dając im pierwsze NN. Kurjera nie wszędzie czytelnym drukiem odbijane. Wszakże mimo najlepszych chęci, nie z naszéj to winy pochodzi. Najuroczyściéj przyrzekamy poprawę—a w przeciągu dwóch miesięcy: po ukończeniu odlewu nowego pisma, sprowadzenia podwójnéj sznell-prasy z zagranicy a przedewszystkiém papieru w lepszym gatunku mamy nadzieję, że łaskawi czytelnicy zupełnie we względzie wyraźniejszego odbicia zadowolonymi będą.

Redaktor A. H. KIRKOR

КАЗЕННЫЯ ОБЪЯВЛЕНІЯ.

1. Отъ Россіенскаго уѣзднаго предводителя дворянства объявляется о выѣздѣ за границу помѣщичьяго сына Войтѣха Михаиловича Пржецишевскаго. (4)

1. Виленскіе евреи: Авель Левинъ, Зельманъ Авнеръ Грилихесъ и Ревеки Клячко отправляются за границу.
Колл. асс. *Зубовичъ.* (9)

OGŁOSZENIA SKARBOWE.

1. Rossieński marszałek powiatowy ogłasza o wyjeździe za granicę syna obywatelskiego Wojciecha Przeciszewskiego. (4)

1. Żydzi Wileńscy: Abel Lewin, Zelman Awner Gryliches i Rebeka Klaczko wyjeżdżają za granicę.
Assesor koll. *Zubowicz.* (9)

O G Ł O S Z E N I A   P R Y W A T N E.

1. Честь имѣю довести до свѣдѣнія почтеннѣйшей публикѣ, что дирекція Высочайше разрѣшенной Варшавской Лотереи Экономіи имѣнія ШИМАНОВЪ и СОРОКИ, СЪ БОЛЬШИМЪ ВЫИГРЫШЕМЪ ВЪ **331,500** р., назначила меня здѣсь единственнымъ ОБЕРЪ-КОЛЛЕКТОРОМЪ, и что вскорѣ по полученіи мною изъ упомянутой Дирекціи Лотерейныхъ билетовъ, у меня можно будетъ получать оные, лично на мѣстѣ и письменно по почтѣ, по опредѣленной и умѣренной цѣнѣ, а падшие на оные выигрыши будутъ въ моей же конторѣ уплачены немедленно, согласно плану, по 86 к. сер. за рубль; планы же могутъ быть разсматриваемы въ моей конторѣ, состоящей въ домѣ подъ N. 295 насупротивъ Театра на углу Нѣмецкой и Рудницкой улицъ, входъ чрезъ ворота. Вильна 1 января 1861 года.
Коллекторъ, С. Б. *Натансонъ.* (15)

1. Mam honor uwiadomić szanowną publiczność, że Dyrekcja Najwyżéj utwierdzonéj Warszawskiéj Loterji dóbr **Szymanow i Soroki,** z WIELKĄ WYGRANĄ na **331,500** r., naznaczyła mnie tutaj jedynym OBER KOLLEKTOREM, i że wkrótce po otrzymaniu przezemnie z wspomnionéj Dyrekcji Loteryjnych losów, można będzie dostać ich u mnie, osobiście na miejscu lub listownie przez pocztę z prowincji za stałą umiarkowaną cenę, a wypadające na nich wygrane, będą niewłócznie wypłacone w kantorze moim, wedle planu, po 86 kop. za rubla; plany zaś znajdują się do przejrzenia w każdym czasie w moim kantorze, położonym w domu pod N. 295, naprzeciwko Teatru na rogu ulicy Niemieckiéj i Rudnickiéj, wchód przez bramę. Wilno 1 stycznia 1861 roku.
Kollektor S. B. *Natanson.* (15)

Niżéj podpisany mam zaszczyt zawiadomić szanowną publiczność, że przez dni kilka w mieście tutejszem każdo-dziennie od godziny 4-éj do 8-éj wieczorem,

OGLĄDAĆ MOŻNA

WIELKI OBRAZ

R Z Y M U

14 łokci długości, a 3 szerokości, wykonany przez artystę kawalera de Lampe.

OPRÓCZ TEGO POSIADAM

Figury sztuczne,

które za pomocą maszyny, poruszają się i wykonywają sztuki. Widok figur jest zajmujący dla dzieci.
Miejsce widowiska w domu Szulca na Niemieckiéj ulicy.
Cena za wejście kop. 25, dzieci płacą połowę.
Każda osoba kupująca bilet, otrzyma Siurpryzę, składającą się z rozmaitych przedmiotów.
A. *Rungaldier* z Włoch. 1. (16)

ПРОДАЕТСЯ Турецкій бѣлый медъ, которымъ можно пользоваться отъ кашля, цѣна за ф. 60 коп. сер.; получать можно подъ Ратушею или на Жмуйдской улицѣ, въ постоялом дворѣ Монасевича.
1. (14)

1. Прибывшій изъ Таурогенъ купецъ 2-й гильдіи Яковъ Сегалъ, имѣетъ для продажи значительный выборъ золотыхъ и серебряныхъ часовъ по заграничнымъ цѣнамъ. Живетъ на квартирѣ Шерешевскаго домъ Гликсберга въ Виленской улицѣ. (12)

1. Nakładem księgarni JÓZEFA ZAGAJEWSKIEGO w Grodnie wyszło: *Gawęda rolnicza między Litwinami* przez Adama Bućkiewicza. Cena exemplarza kop. 75.
Do nabycia w księgarni wydawcy w Grodnie i w Wilnie we wszystkich księgarniach. (10)

1. RUBIN ICKOWICZ KACAN ma honor donieść szanownéj publiczności, że upoważnionym jest do sprzedawania biletów loteryjnych na *drugi* oddział loterji dóbr SZYMANÓW i SOROKI. Plan rzeczonéj loterji widzieć można w mieszkaniu niżéj podpisanego na Zarzeczu, Safijanickiéj ulicy w domu Szolca; albo na ulicy Niemieckiéj, w domu b. Müllera w handlu *Abrahama Plam.*
W tychże miejscach są do nabycia bilety loteryjne.
Rubin Ickowicz Kacan. (13)

1. SPRZEDAJE się majątek w Wileńskim powiecie, położony nad samą rzeką Wilją, odległy od miastowéj rogatki o wiorst 11, od drogi pocztowéj o wiorst 3, zawierający obszaru w jednéj ławie włok 42, w którym losu około 20 włok i sianożęci na 200 wozów, z nowemi zabudowaniami gospodarskiemi, z cegielnią i kopalnią obfitą wapna i torfu, karczmą przy pocztowéj drodze i siedzibami czynszowemi, bez włościan. Może być tam także sprzedanym i cały inwentarz i ruchomość gospodarska, informacja w domu W. Machnaura radcy honorowego przy Wielkiéj ulicy N. 78 u gospodarza domu. J. Z. (7)

1. Stracono skórzanne PORTMONE z pieniędzmi i z biletami na loterję na dobra Szymanów i Soroki na klassę 3-cią pod N. 648 pół losu, i N. 16713 cwierć losu z wizytowemi biletami »*Bolesław Olendzki*« uprasza się o zwrót do domu Gierdwojnia na Rajskiéj ulicy za Ostrobramą na kwaterę pani Czechowiczowéj; ktoby wynalazł otrzyma połowę znajdujących się w tym portmone pieniędzy.
Z temi biletami nikt nie będzie miał prawa odebrać jeśliby przypadła na nie wygrana. (17)

ВИЛЕНСКІЙ ДНЕВНИКЪ.

Пріѣхавшіе въ Вильно съ 2-го по 5-го января.

ГОСТИННИЦА НИШКОВСКІЙ. Пом.: Свенцян. уѣзд. пред. дворян. Свіонтецкій. Корсакъ. Бениславскій. Ромеръ. Пусловскій. Олендзкій. Свенторжецкій. док. Довгялло. поруч. князь Шаховскій. штабсъ-ротм. Третьяковъ. надв. сов. Лисовскій. графъ Т. Тышкевичъ.

Въ разныхъ домахъ:

Въ д. Красовскаго: пом.: К. и О. Краевскіе.—Въ д. Пузыны. г-жи Казиміра и Амелія Козелло. пом. А. Шелькингъ. Густ. и Вл. Грабовскіе. Игн. Таньскій. Л. Одынецъ.—Въ д. Мышковскаго: пом. Л. Закржевскій. М. Помарнацкій. О. Милевскій. Лидскій уѣзд. пред. двор. С. Буткевичъ. Въ д. Оскерки: пом. Мейштовичъ.

Выѣхали изъ Вильна отъ 2-го по 5-го января.

Пом. Каминскій. Чеховичъ. Пилсудскій. Ваньковичъ Ромеръ. гр. Т. Тышкевичъ. губ. секр. В. Хмѣлевскій. штабъ-ротм. Третьяковъ. предсѣд. Вилен. казен. пал. дѣйств. стат. сов. де-Роберти. пом. К. Оранскій. подполков. Назимовъ.

DZIENNIK WILEŃSKI.

Przyjechali do Wilna od 2-go do 5-go stycznia

HOTEL NISZKOWSKI. Ob. marszałek Swiątecki. Korsak. Benisławski. Romer. Pusłowski. Olendzki. Swiętorzecki. dok. Dowgjałło. porucz. książę Szachowski. sztabs-rotm. Tretjakow. radz. dw. Lisowski. hr. Tad. Tyszkiewicz.

W różnych domach:

W d. Krassowskiego: ob. Kajetan i Józef Krajewscy.—W d. Puzyny: panie: Kazimira i Amelja Koziełło. ob. Alf. Szelking. Gustaw i Wład. Grabowscy. Ign. Tański. L. Odyniec.—W d. Myszkowskiego: ob. L. Zakrzewski. M. Pomarnacki. O. Milewski. Lidzki marszałek S. Butkiewicz.—W d. Oskierki: ob. Mejsztowicz.

Wyjechali z Wilna. Od 2-go do 5-go stycznia.

Ob.: Kamiński Czechowicz. Piłsudzki. Wańkowicz. S. Romer. hr. T. Tyszkiewicz. sekr. gub. W. Chmielewski. sztabs-rotm. Tretjakow. prezes Wileń. izby skarb. rzeczyw. radz. st. de-Roberti: ob. K. Orański. podpółk. Nazimow.

Печатать позволяется. Вильно 5 Января 1861 г.— Цензоры: дѣйствительный статскій совѣтникъ и кавалеръ, *П. Кукольникъ* и статскій совѣтникъ и кавалеръ *А. Мухинъ*.

W Drukarni A. H. Kirkora i sp.